

לקוטי תורה • פרשת צו • מאמר 7

ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת להוי' אלקיך וגו'

”ששת ימים תאכל מצות, וביום השביעי עצרת”

אכילת מצה במשך שישה ימים ממשיכה אור שלמעלה מסדר העולמות אל שש המדות, ועל ידי כך באה עצרת של היום השביעי, שבו מלכות, ה”ים” הנסתר, נעשתה ”יבשה” גלויה בעת קריעת ים סוף. למצה יש שתי מדרגות: היראה התחתונה שלפני חצות והיראה העליונה שהתגלתה לאחר חצות; מאז מתן תורה, המצה שאנו אוכלים לפני חצות כוללת את שתיהן.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ”ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

[/likuteitorah.com/he/likutei-torah/tzav/7](https://likuteitorah.com/he/likutei-torah/tzav/7)

הנקודה

אכילת מצה במשך שישה ימים ממשיכה אור שלמעלה מסדר העולמות אל שש המדות, ועל ידי כך באה עצרת של היום השביעי, שבו מלכות, ה"ים" הנסתר, נעשתה "יבשה" גלויה בעת קריעת ים סוף. למצה יש שתי מדרגות: היראה התחתונה שלפני חצות והיראה העליונה שהתגלתה לאחר חצות; מאז מתן תורה, המצה שאנו אוכלים לפני חצות כוללת את שתייהן.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

המאמר שואל מדוע התורה קושרת את ששת ימי המצה לעצרת של היום השביעי, היום שבו נבקע הים, ומדוע ההגדה מסבירה את המצה שאנו אוכלים לפני חצות על פי גילוי שהתרחש לאחר חצות. התשובה מתחילה בכתיב: "מצת" חסר וי"ו היא המצה שלפני חצות — יראה תחתונה ואמונה פשוטה של ילד, שיש להישמר בה מחמץ, כלומר מהתנשאות עצמית. "מצות" מלא וי"ו היא המצה שלאחר חצות, הנמשכת מהתגלות מלך מלכי המלכים: יראה עליונה שאין לכוחות החיצוניים אחיזה בה. הלחם מעניק חיות משום ששורשו בתהו, למעלה משורש האדם בתיקון; מצה, לחם מן הארץ העליונה, מעניקה לנפש האלקית ידיעה באלקות בדרך של אמונה, כמו ילד שקורא "אבא" לאחר שטעם דגן. מאז סיני, התורה והמצוות מאפשרות למצה שלנו לכלול את שתי המדרגות, והדבר נרמז בה"א הכפולה. ששת ימי המצה ממשיכים את האור המקיף אל שש המדות, וביום השביעי נעשתה מלכות, ה"ים" הנסתר, ליבשה. ישראל היו עדיין נער, ולכן עדיין לא נאמר "לכם": "עצרת לה' אלקיכם", בלי ההלל השלם.

מבנה

1	שישה ימים או שבועה	11-3
	הפסוק הפותח קושר את ששת ימי המצה לעצרת של היום השביעי, היום שבו נבקע הים; אך בפסח מצרים נאסר החמץ ליום אחד בלבד, ובני ישראל הגיעו לים בלי שאכלו מצה במשך שישה ימים.	
2	שני כתיבים, שתי מצות	7-4
	מדוע שמות יב, לט מסביר את המצה בחיפזון שלהם, ואילו ההגדה מסבירה אותה בגילוי שלאחר חצות? "מצת" חסר וי"ו היא המצה שלפני חצות; "מצות" מלא וי"ו — המשכת מלך מלכי המלכים — היא המצה שלאחר חצות, וגם המצה שלנו כוללת אותה.	
3	לא על הלחם לבדו	13-8
	המזון מעניק חיות באמצעות דבר ה' שבתוכו; הדומם, הצומח והחי מושרשים בתהו, למעלה משורש האדם בתיקון, ולכן לאחר בירורם הם מחזקים אפילו את שכלו, את קריאת שמע שלו ואת תפילתו.	
4	מצה, מזון האמונה	22-14
	כשם שילד אינו יודע דבר עד שהוא טועם לחם, כך ישראל הכירו את ה' רק לאחר שאכלו מצה; חמץ הוא התנשאות עצמית ומצה היא שפלות. המצה שלפני חצות היא יראה ואמונה תחתונות, כמו קריאת הילד "אבא" — קשר שלמעלה מהבנה, ששורשו למעלה ממנה.	
5	מצה שמורה ומצה שאינה צריכה שמירה	27-23
	המצה הראשונה, במצב של קטנות, צריכה שמירה והיא "מלחמה" נגד היצר הרע; השנייה באה ממלך מלכי המלכים, ממלכות דאין סוף, כ"מורא גדול", יראה עליונה, ולכן הבצק לא יכול היה להחמיץ ואינו צריך שמירה.	

במצרים, בלי תורה ומצוות, באה לפני חצות רק המצה התחתונה; כיום, התורה והמצוות של השנה כולה, עמודי האור של כתר — תרי"ג — מכניסות את המצה העליונה אל המצה שאנו אוכלים לפני חצות, כפי שנרמז בה"א הכפולה של מצה.

מלכות דאצילות היא ה"ים", העולם הנסתר, וה"ארץ", העולם הגלוי; בליל שביעי של פסח גרם אור מהקדמון, "רוח קדים", לכך שהנסתר עצמו התגלה — יחודא עילאה של "אחד" בתוך יחודא תתאה של "לעולם ועד".

היום השביעי הוא מלכות; ששת ימי המצה, שהם אתערותא דלתתא, ממשיכים את האור המקיף אל שש המדות, והיום השביעי נעשה עצרת גם להוי' וגם לאלקים. ספירת העומר ופסח מצרים מתיישבים, ומתעוררת השאלה על ההלל.

בעת יציאת מצרים היו ישראל נערים, לפני התורה, וקיבלו את האהבה הגדולה רק כילד קטן; לכן ביום השביעי של פסח אין הלל שלם והוא אינו "לכם", ואילו בסוכות, לאחר התורה, יש הלל שלם, ושמיני עצרת הוא "לכם".

מלך מלכי המלכים מלך מלכי המלכים

"מלכי המלכים" הם המלכויות שבכל אחד מארבעת העולמות; "מלך מלכי המלכים" הוא מלכות דאין סוף, שלמעלה מהם בהרבה, שגילוייה גאל את ישראל.

העולם הנסתר והעולם הגלוי עלמא דאתכסא ועלמא דאתגליא

מלכות דאצילות כפי שהיא מסתירה את האור ("ים"), וכפי שהיא מעניקה מציאות לעולמות התחתונים ("ארץ", "יבשה"); בים סוף הנסתר עצמו נעשה גלוי.

רוח קדים, קדמונו של עולם רוח קדים / קדמונו של עולם

רוח קדים שבקעה את הים היא המשכה מקדמונו של עולם, אין סוף עצמו, שלמעלה מגדר העולמות.

עצרת עצרת

שמו של היום השביעי של פסח, של שמיני עצרת ושל שבועות: "להי אלקיכם" לפני מתן תורה, ו"לכם" לאחר שהאור מתגלה בישראל.

מצה חסר וי"ו ומלא וי"ו מצת חסר וי"ו / מצות מלא וי"ו

שני כתיבי המצה בתורה: המצה שלפני חצות, יראה תחתונה שצריכה שמירה, והמצה שלאחר חצות, הוי"ו של המשכה ממלך מלכי המלכים.

מזון האמונה מיכלא דמהימנותא

כינויה של המצה בזוהר: היא ממשיכה אל הנפש ידיעה באלקות שהיא אמונה — קשר שלמעלה מהבנה, ששורשו למעלה ממנה, כמו הילד שקורא "אבא".

יראה תחתונה ויראה עליונה יראה תתאה / יראה עילאה

יראה תחתונה, בלשון נקבה, נובעת ממלכות של כל עולם והיא ההכנה והכלי; יראה עליונה, "מורא גדול", בלשון זכר, היא ביטול אמיתי הנובע מהגילוי מלמעלה.

תהו ותיקון תהו ותיקון

תהו, שמדותיו נשברו מחמת העדר התכללות, הוא שורש המזון ונפש הבהמית; תיקון, ששורשו בחכמה, הוא שורש האדם. לאחר שנפלה למטה ממנו, תהו נעלה משורשו.

קטע 1 • 11-3

שישה ימים או שבעה

1 ששת ימים¹ תאכל מצות² וביום השביעי עצרת להוי' אלקיך וגו'. וצ"ל אומרו ית' ששת ימים תאכל מצות והלא לעיל מיניי אמר שבעת ימים תאכל³ עליו מצות.

"שישה ימים תאכל מצות, וביום השביעי [תהיה] עצרת להוי' אלקיך" וגו'. ויש להבין מדוע אומר הוא יתברך "שישה ימים תאכל מצות", בשעה שממש לפני כן נאמר "שבעת ימים תאכל עליו מצות".

המאמר פותח בדברים ט"ז, ח, המתאר את היום השביעי של פסח כ"עצרת להוי' אלקיך", לאחר שישה ימים של אכילת מצה. הקושי הוא שכמה פסוקים קודם לכן (ט"ז, ג) כבר ציוותה התורה לאכול מצה במשך שבעה ימים; מדוע אפוא הפסוק הזה מדבר על שישה ימים?

אך העניין דכאן אין הכוונה להזהיר על אזהרת אכילת מצה אלא על שכיום הזי עצרת כו'.

אך העניין הוא שאין כאן כוונה לחזור ולהזהיר על אכילת מצה, אלא לומר שכיום השביעי יש עצרת וכו'.

התשובה הראשונה היא שהפסוק הזה אינו חוזר על הציווי לאכול מצה. עניינו הוא היום השביעי, שהוא עצרת.

אך מה שהקדים ששת ימים תאכל מצות משמעות הכתוב הוא דעייז שששת ימים תאכל מצות עייז יהיה אח"כ וביום השביעי עצרת כו'.

אך מכך שהקדים לומר "שישה ימים תאכל מצות" משתמע מן הפסוק שעל ידי כך שתאכל מצות שישה ימים, יבוא לאחר מכן "וביום השביעי עצרת" וכו'.

ובכל זאת, הפסוק מקדים ומזכיר את ששת ימי אכילת המצה, ואדמו"ר הזקן קורא זאת כקשר של סיבה ותוצאה: אכילת מצה במשך שישה ימים היא שמביאה לעצרת של היום השביעי. בהמשך המאמר מוסבר כיצד הדבר פועל.

2 ולהבין מהו ענין השייכות דאכילת מצה ששת ימים להיות עייז וביום השביעי עצרת⁴, ועוד דהנה ענין וביום השביעי עצרת להוי' אלקיך היינו לפי שבשביעי של פסח היה הנס דקיי"ס [דקריעת ים סוף].

כעת עלינו להבין מהו הקשר בין אכילת מצה במשך שישה ימים לבין כך ש"ביום השביעי עצרת". ועוד, [הטעם ל]"ביום השביעי עצרת להי' אלקיך" הוא משום שביום השביעי של פסח אירע נס קריעת ים סוף.

מתעוררות כאן שתי שאלות. מה הקשר בין אכילת מצה במשך שישה ימים לבין העצרת של היום השביעי? ומכיוון שהיום השביעי של פסח הוא עצרת משום שביום זה נבקע ים סוף, מה הקשר בין אכילת מצה לקריעת ים סוף?

3 והנה פסח מצרים היה חימוצו נוהג רק יום אחד⁵ וא"כ הרי זכו לקי"ס [לקריעת ים סוף] שלא ע"י אכילת מצה כל ששת הימים, ומדוע לדורות נאמר שבעת ימים⁶ תאכל עליו מצות

והנה בפסח מצרים איסור החמץ נהג יום אחד בלבד, ואם כן, בני ישראל זכו לקריעת ים סוף בלי לאכול מצה במשך כל ששת הימים. מדוע נאמר לדורות: "שבעת ימים תאכל עליו מצות",

בפסח הראשון במצרים איסור החמץ נהג יום אחד בלבד, ואף על פי כן בני ישראל זכו לקריעת ים סוף ביום השביעי בלי לאכול מצה במשך שישה ימים. מדוע, אם כן, נצטוו כל הדורות הבאים לאכול מצה שבעה ימים?

וגם דדוקא ע"י שששת ימים תאכל מצות ע"יז הוא שיוכלו לבוא להיות וביום השביעי עצרת כו'.

וגם, מדוע דווקא באמצעות "ששת ימים תאכל מצות" יוכלו להגיע ל"וביום השביעי עצרת" וכו'?

ומדוע ששת ימי אכילת המצה הם התנאי להגיע לעצרת של היום השביעי, בשעה שהדור הראשון הגיע אליה בלעדיהם?

קטע 2 • 41-7

שני כתיבים, שתי מצות

4 וגם להבין מה דבשביעי של פסח נאמר עצרת להוי' אלקיך⁷ ובשמיני עצרת נאמר עצרת תהיה לכם, גם

עלינו להבין גם מדוע על היום השביעי [יום] של פסח נאמר: "עצרת להוי' אלקיך", ואילו על שמיני עצרת נאמר: "עצרת תהיה לכם". גם,

שאלה נוספת: היום השביעי של פסח נקרא "עצרת להוי' אלקיך", ואילו שמיני עצרת, שלאחר חג הסוכות, נקרא "עצרת תהיה לכם" (Numbers 29:35). מדוע האחד מתואר כשל ה', והאחר כ"לכם"?

להבין מ"ש ויאפו את הבצק⁸ אשר הוציאו ממצרים עוגות מצות כי לא חמץ כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה כו',

[עלינו] להבין את הכתוב: "ואפו את הבצק שהוציאו ממצרים עוגות מצה, כי לא החמיץ, משום שגורשו ממצרים ולא יכלו להתעכב" וכו',

שאלה נוספת נוגעת לשמות 12:39, המספר כיצד בני ישראל שיצאו ממצרים אפו את הבצק שלקחו עמם לעוגות מצה, מפני שגורשו בחיפזון.

דמשמע שזהו נתינת טעם למה שאפו מצות ולא חמץ לפי שגורשו ממצרים ולא הספיק להחמיץ.⁹

ומשמע שזהו הטעם לכך שאפו מצה ולא חמץ: משום שגורשו ממצרים, ולבצק לא היה די זמן להחמיץ.

לפי הקריאה הפשוטה, הפסוק מסביר מדוע לחמם היה צורת מצה ולא חמץ: הם הוצאו בחיפזון, ולבצק לא היה די זמן לתפוח.

5 וזה תמוה דהרי נאסר להם אכילת חמץ יום האחד עכ"פ [על כל פנים] כדאיתא בפסחים דף צ"ו ע"ב. וא"כ איך היו יכולים לאפות חמץ עד שצריך נתינת טעם כי גורשו כו'.

אך הדבר תמוה: הרי אכילת חמץ נאסרה עליהם לפחות באותו יום, כפי שנאמר בפסחים, דף 96b. ואם כן, כיצד יכלו לאפות חמץ, עד שהיה צורך לתת לכך טעם — "כי גורשו" וכו'?

אך לכאורה הטעם הזה מיותר: הרי חמץ כבר נאסר עליהם באותו יום, כפי שנאמר בתלמוד (פסחים 96b), ולכן ממילא לא יכלו לאפות חמץ. מדוע התורה צריכה להסביר שנחפזו?

גם להבין מ"ש בהגדה מצה זו שאנו אוכלים על שום מה על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם.^{10, 11}

צריך להבין גם את הנאמר בהגדה: "מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא, וגאלם".

אותה שאלה עולה גם ביחס להגדה, המסבירה את המצה שאנו אוכלים בליל הסדר בכך שבצקם של אבותינו לא הספיק להחמיץ, לפני שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא, וגאלם.

6 והרי בלאה"נ [בלאו הכי נמי] כבר נצטוו על מצות ומרורים יאכלוהו,¹² ועוד דזה שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים היה אחר חצות לילה.

שהרי מכל מקום כבר נצטוו: "על מצות ומרורים יאכלוהו". ועוד, התגלותו אליהם של מלך מלכי המלכים הייתה לאחר חצות הלילה.

יתר על כן, מלבד החיפזון שביציאה, כבר נצטוו לאכול את קרבן הפסח עם מצה ומרור. והתגלותו של מלך מלכי המלכים, כמכת בכורות, התרחשה רק לאחר חצות הלילה.

וצווי על מצות ומרורים יאכלוהו היינו קודם חצות לילה שהפסח אינו נאכל אלא עד חצות^{13, 14, 15}

והציווי "על מצות ומרורים יאכלוהו" הוא לפני חצות הלילה, שכן את קרבן הפסח אוכלים רק עד חצות;

הציווי הזה התקיים לפני חצות, מכיוון שמותר לאכול את קרבן הפסח רק עד חצות, כפי שפסקה המשנה (זבחים ה, ח), והרמב"ם פסק כך בסוף פרק ח מהלכות קרבן פסח.

וכן מצה זו שאנו אוכלים הוא ג"כ קודם חצות דוקא וא"כ איך הוא על שום כו' שנגלה כו'.

וכך גם את המצה הזאת שאנו אוכלים יש לאכול דוקא לפני חצות. ואם כן, כיצד אפשר לומר שהיא "על שום" וכו', "שנגלה" וכו'?

גם את המצה של ליל הסדר יש לאכול לפני חצות. אם כן, כיצד יכולה ההגדה להסביר את אכילתה באמצעות אירוע שהתרחש רק לאחר חצות?

והענין הוא דהנה גבי בערב תאכלו מצת¹⁶ כתיב מצת חסר וי"ו וגבי ויאפו כו' עוגות מצות¹⁷ כתיב מצות מלא בוי"ו.

והענין הוא כך: על "בערב תאכלו מצות" כתוב "מצת", בלי ו', ואילו על "ויאפו" וכו', "עוגות מצות", כתוב "מצות", בכתיב מלא ו'.

התשובה מתחילה מכתוב התורה. בשמות יב, יח, בפסוק "בערב תאכלו מצות", המילה כתובה "מצת", בלי ו'; ואילו בשמות יב, לט, בפסוק "עוגות מצות", היא כתובה "מצות", עם ו'.

והיינו כי הוי"ו זהו ההמשכה שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים (ועיין בזהר ויצא דקני"ז¹⁸ א' וברעי"מ [וברעי"א מהימנא] פ' פנחס דרנ"א ב').

הטעם הוא שהו' הזאת היא ההמשכה, כלומר, התגלותו אליהם של מלך מלכי המלכים (ועיין בזהר, ויצא, דף קנ"ז ע"א, וברעי"א מהימנא, פרשת פנחס, דף רנ"א ע"ב).

הו', שהיא קו ישר הנמשך כלפי מטה, מסמלת המשכה מלמעלה; כאן מדובר בהתגלותו של מלך מלכי המלכים. בקטעים המצוטטים בזהר, צירוף ו' למילה מצה יוצר את המילה מצוה, והמצה היא "שמורה לבעלה", שהוא הוי"ו.

וא"כ היה ב' בחי' מצה. הא' מ"ש בערב תאכלו מצת שהיא מצה דקודם חצות והיא מצת חסר וי"ו.

ואם כן, היו שתי בחינות של מצה. הראשונה היא מה שכתוב "בערב תאכלו מצת": המצה שלפני חצות, הכתובה "מצת" בלי ו'.

נמצא שהיו שני סוגים של מצה. הראשון הוא המצה שלפני חצות, שעליה נצטוו בשמות יב, יח, והיא כתובה בלי ו'.

והב' מ"ש ויאפו כו' מצות כו' והוא המצה שאחר חצות והוא מלא בוי"ו דהיינו אחר שנגלה עליהם כו'.^{19, 20, 21}

והשנייה היא מה שכתוב "ויאפו" וכו', "מצות" וכו': המצה שלאחר חצות, הכתובה בכתיב מלא ו', כלומר, לאחר שהתגלו אליהם כו'.

השנייה היא המצה שלאחר חצות, שנאפתה בעת יציאתם ממצרים (שמות יב, לט), והיא כתובה עם ו', מפני שבאה לאחר שהתגלה אליהם מלך מלכי המלכים.

⁷ וע"כ אמר בהגדה מצה זו שאנו אוכלים על שום מה על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים²² כו' שהוא ענין מצות מלא בוי"ו שהיה אחר חצות דוקא.

לכן נאמר בהגדה: "מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים" וכו'. זהו עניינה של "מצות" בכתיב מלא וי"ו, שהייתה דווקא לאחר חצות.

משום כך ההגדה מסבירה את המצה שלנו על פי הרגע שלאחר חצות, שבו התגלה מלך מלכי המלכים: הכוונה למצה השנייה, "מצות" בכתיב מלא וי"ו.

דהמצה זו שאנו אוכלים הוא ג"כ מבחי' זו והיינו מדכתיב ששת ימים תאכל מצות²³ בוי"ו, שמזה מוכח דמצה זו שאנו אוכלים היא ג"כ מבחי' ומדרגה זו. ולכן עי"ז יומשך להיות וביום השביעי עצרת כו':

הרי שגם המצה הזאת שאנו אוכלים היא מבחינה זו, כפי שעולה מן הכתוב: "ששת ימים תאכל מצות", בכתוב מלא וי"ו. מכאן מוכח שגם המצה שאנו אוכלים היא מבחינה ומדרגה זו. לכן, באמצעותה, תימשך ההמשכה של "וביום השביעי עצרת" וכו'.

המצה שלנו, אף שאוכלים אותה לפני חצות, שייכת גם היא למדרגה הגבוהה הזאת, כפי שמוכיח הכתוב על ששת ימי המצה בכתוב "מצות" עם וי"ו. לכן ששת ימי המצה מביאים להמשכת העצרת של היום השביעי.

קטע 3 • 81-13

לא על הלחם לבדו

8 ב ולהבין כ"ז [כל זה] צריך להקדים ענין מ"ש כי לא על הלחם לבדו²⁴ יחיה האדם וכו', דבזה מתורץ הקושיא איך

2. כדי להבין את כל זה, יש להקדים [את פירוש] הכתוב: "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם" וכו', ובכך מתורצת השאלה כיצד

החלק השני פותח את ההסבר בדברים ח', ג': "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם". הפסוק הזה עונה על שאלה יסודית הנוגעת למזון.

יש בכח המאכל להחיות את האדם הלא הלחם הוא בחי' צומח והאדם הוא בחי' מדבר וא"כ איך יחיה הצומח בחי' מחיה להמדבר שלמעלה ממנו הרכה.

יש בכוחו של המזון להחיות את האדם. והרי הלחם הוא מדרגת הצומח, ואילו האדם הוא מדרגת המדבר. ואם כן, כיצד יכול הצומח להחיות את המדבר, הנעלה ממנו בהרכה?

הבריאה נחלקת לארבע מדרגות: דומם, צומח, חי ו"מדבר" — האדם. הלחם בא מן התבואה, שהיא צמח; כיצד אפוא יכול דבר ממדרגה נמוכה יותר להחיות את האדם, הנעלה ממנו בהרכה?

אלא כי לא על הלחם לבדו מצד עצמות הלחם יחיה האדם, אלא על כל מוצא פי הוי' שמלוּבש ממש בהלחם, דהיינו ממאמר תדשא הארץ דשא,²⁵ וכמ"ש בלק"ת [בלקוטי תורה (להאריז"ל)] פ' עקב

אלא, "לא על הלחם לבדו", מכוח עצמותו של הלחם, "יחיה האדם", אלא "על כל מוצא פי הוי'", המלוּבש ממש בלחם — כלומר, מן המאמר "תדשא הארץ דשא", כפי שכתוב בלקוטי תורה של האריז"ל, פרשת עקב,

התשובה היא שאין הלחם עצמו מחיה את האדם, אלא דבר ה' הבורא המלוּבש בו — המאמר "תדשא הארץ דשא" (בראשית א', י"א), שבאמצעותו נבראו הצמחים. אדמו"ר הזקן מצטט את לקוטי תורה של האריז"ל על פרשת עקב.

כי אותו דבר ה' נכנס באותו המזון והוא זן ומחיה את האדם. אך צ"ל דהלא גם באדם מלובש דבר ה' ממאמר נעשה אדם.²⁶

שדבר ה' הזה נכנס באותו מזון, והוא זן ומחיה את האדם. אך יש להבין: והרי גם באדם מלובש דבר ה', מכוח המאמר "נעשה אדם".

כפי שכותב האריז"ל, דבר ה' נכנס במזון ומזין ומחיה את האדם. אלא שמתעוררת שאלה חדשה: גם האדם נברא באמצעות דבר ה', המאמר "נעשה אדם" (בראשית א', כ"ו); מדוע אפוא הוא זקוק לדבר ה' שבלחם?

9 וא"כ למה יקבל חיות מהלחם שמלובש בו ממאמר תדשא כו'. אך הענין הוא ע"פ המבואר בכמה מקומות [ועמ"ש בפ' בשלח²⁷ בד"ה

אם כן, מדוע הוא מקבל חיות מן הלחם, שבו מלובש [הדבר] מן המאמר "תדשא הארץ" וכו'? אלא, העניין הוא על פי המבואר בכמה מקומות [וראה מה שכתוב בפרשת בשלח, במאמר המתחיל

אם לאדם יש מאמר אלוקי משלו, מדוע הוא מקבל חיות מן המאמר שבלחם? התשובה נשענת על עיקרון המבואר במקומות אחרים, והטקסט מפנה למאמר על לחם משנה, שתי הלחם של שבת, בתורה אור, פרשת בשלח.

להבין ענין לחם משנה] דבחי' דצ"ח [דומם צומח חי] שרשן הוא מבחי' עולם התהו שקדם לבחי' עולם התיקון כו' אלא שנשתלשלו בריבוי המדרגות וע"י שבה"כ [שבירת הכלים] עד שירדו למטה מטה ונתהוו מהם דברים גשמיים.^{28, 29}

"להבין עניין לחם משנה": ששורש הדומם, הצומח והחי הוא מבחינת עולם התהו, שקדם לבחינת עולם התיקון וכו'; אלא שהם השתלשלו בריבוי מדרגות, ועל ידי שבירת הכלים, עד שירדו למטה מטה ומהם נתהוו דברים גשמיים.

העיקרון הוא ששורש הדומם, הצומח והחי הוא בעולם התהו, שקדם לעולם התיקון. על ידי שבירת הכלים והשתלשלות ארוכה הם נפלו מטה מטה, עד שמהם נתהוו דברים גשמיים.

10 והאדם שרשו מעולם התיקון ועיקר בחי' עולם התיקון הוא בחי' חכמה דאצי". ונקרא המשכת מוחין כי בחכמה אתברירו^{30, 31} והאדם שיש בו נפש השכלית שרש השתלשלותה הוא ג"כ מבחי' חכמה.

שורשו של האדם הוא מעולם התיקון, והיסוד העיקרי של עולם התיקון הוא בחינת חכמה שבאצילות. המשכת מוחין נקראת כך, משום ש"בחכמה אתברירו" — באמצעות חכמה הם התבררו. גם שורש השתלשלותה של הנפש השכלית שבאדם הוא מבחינת חכמה.

האדם, לעומת זאת, מושרש בעולם התיקון, שהיסוד העיקרי שלו הוא חכמה שבאצילות. תיקון הוא המשכת מוחין, שכן, כפי שנאמר בזהר, "בחכמה אתברירו"; וגם הנפש השכלית שבאדם משתלשלת מחכמה.

ושבה"כ [ושבירת הכלים] שהיה בעולם התהו הוא בבחי' ז' מדות, אמנם הם בחי' המדות שלמעלה מהחכמה דאצי' ונקי' בהמה רבה [ועי' בעי"ח [בעץ חיים] ש"ח שהדעת דתהו נפל בשבה"כ [בשבירת הכלים]³² וגם שבז"ת [שבז' תחתונות] הי' [היה] כלול גי"כ כח המוחין שבמדות כו'

שבירת הכלים שהתרחשה בעולם התהו הייתה בבחינת שבע המדות; אולם אלו הן מדות שלמעלה מחכמה שבאצילות, והן נקראות "בהמה רבה" [ועיינו בעץ חיים, שער 8, שדעת דתהו נפלה בשבירת הכלים, ושגם בשבע התחתונות היה כלול כוח המוחין שבמדות וכו']

השבירה בעולם התהו התרחשה בשבע המדות שלו, אך מדות אלו היו למעלה מחכמה שבאצילות, והן נקראות "בהמה רבה". בהערה שבסוגריים מוסיף אדמו"ר הזקן על פי עץ חיים, שדעת דתהו נפלה בשבירת הכלים, ושגם כוח השכל שבתוך המדות היה כלול בהן.

ולכן הנה"ב [הנפש הבהמית] שבאדם שנלקחה מק"נ [מקליפת נוגה] משבה"כ [משבירת הכלים] היא גי"כ משכלת ומשגת כו' ועמ"ש בפי' מקץ בד"ה המגביהי לשבת כו']

ולכן גם הנפש הבהמית שבאדם, שנלקחה מקליפת נוגה שמקורה בשבירת הכלים, משכלת ומשיגה וכו'. ועיינו במה שנכתב בפרשת מקץ, במאמר המתחיל "המגביהי לשבת" וכו']

לכן גם הנפש הבהמית, שמקורה בקליפת נוגה, התחום המעורב שנוצר משבירת הכלים, מסוגלת לחשוב ולהבין: השכל של עולם התהו כלול בשורשה. כאן מפנה המאמר למאמר בתורה אור, "המגביהי לשבת", שבפרשת מקץ, בנושא זה.

11 ולפי שלא היה בהם בחי' ההתכללות נשברו ונפלו ונמצא הן למטה מהאדם ולכן צריכים להתברר עיי' האדם דוקא כי בחכמה אתברירו כנ"ל.

ומכיוון שלא הייתה בהם בחינת התכללות, הם נשברו ונפלו, וכעת הם למטה מן האדם. לכן דווקא האדם צריך לברר אותם, שהרי "בחכמה יתבררו", כפי שנאמר לעיל.

הספירות של תהו חסרו התכללות: כל מידה עמדה לעצמה ולא התערבה באחרות, ולכן הן נשברו ונפלו, והניצוצות שלהן נמצאים כעת למטה מן האדם, בדברים הגשמיים. רק האדם יכול לברר אותם, מפני שהבירור נעשה באמצעות חכמה, ושורש האדם הוא בחכמה.

אך לאחר שמתבררים הם מחי' את האדם מצד שרשן שהוא למעלה מהאדם, וזהו כי על כל מוצא פי³³ הי' יחיה האדם דהנה

אך לאחר שהם מתבררים, הם מחיים את האדם מכוח שורשם, שהוא למעלה מן האדם. וזהו פירוש הכתוב: "כי על כל מוצא פי הי' יחיה האדם". והנה,

לאחר שהניצוצות מתבררים, הם מחיים את האדם מכוח שורשם, הגבוה משורשו שלו. זהו העומק שבסיום הפסוק בדברים ח, ג: "על כל מוצא פי הי' יחיה האדם".

פי' מוצא פי ה' הוא המקור ושרש שמשם נמשכו להיות גילוי המאמרות מפי ה' ובבחי' מקורן ושרשן הרי הלחם נלקח מבחי' עליונה יותר כנ"ל.

פירוש "מוצא פי ה'" הוא המקור והשרש שממנו נמשכו המאמרות כדי להתגלות מפי ה'; ובבחינת המקור והשרש שלהם, הלחם נלקח מבחינה עליונה יותר, כפי שנאמר לעיל.

"מוצא פי ה'" אינו המאמר עצמו, אלא המקור שממנו המאמרות יוצאים. בבחינת המקור הזה, שורש הלחם גבוה משורש האדם.

12 וזהו הטעם שהמאמר נעשה אדם³⁴ הוא האחרון בעשרה מאמרות שהמאמרו' [שהמאמרות] תדשא³⁵ ותוצא הארץ³⁶ כו' כולם הם קודמים למאמר נעשה אדם והיינו מטעם הנ"ל להיות ששרשן בעולם התהו שקדם לעולם התיקון ששם שרש האדם.

וזו הסיבה שהמאמר "נעשה אדם" הוא האחרון בעשרת המאמרות, ואילו המאמרים "תדשא [הארץ]" ו"תוצא הארץ" וכו' קודמים כולם למאמר "נעשה אדם": הטעם לכך הוא כפי שהוסבר לעיל, משום ששרשם בעולם התהו, שקדם לעולם התיקון, שבו שורשו של האדם.

הדבר מסביר את סדר הבריאה בבראשית א': המאמרים שהוציאו מן הארץ צמחים ובעלי חיים — "תדשא הארץ" ו"תוצא הארץ" — קודמים כולם ל"נעשה אדם", האחרון בעשרת המאמרות. מה שקדם לאדם מושרש בתהו, שקדם לתיקון, שבו שורשו של האדם.

ולכן אמר רב נחמן והאי דלא אמרית לך באורתא דלא אכלי³⁷ בישראל דתורא (בב"ק [בבבא קמא] דע"ב), שנמצא מובן מזה שהמאכל מוסיף חיות ג"כ בכח החכמה והשכל של האדם.

ולכן אמר רב נחמן: "והאי דלא אמרית לך באורתא — דלא אכלי בישראל דתורא" (בבא קמא, דף ע"ב). מכאן מובן שהמאכל מוסיף חיות גם לכוח החכמה והשכל של האדם.

בגמרא (בבא קמא ע"א ע"ב-ע"ב ע"א) מסופר שכאשר שאלו את רב נחמן שאלה בערב, הוא השיב עליה רק למחרת בבוקר והסביר שכלילה הקודם לא אכל בשר בקר. מכאן שהמאכל מחזק אפילו את שכלו של האדם, ולא רק את גופו.

וכן ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] שאין התינוק יודע³⁸ לקרות אבא עד שיטעום טעם דגן והיינו מטעם הנ"ל להיות

וכן אמרו רבותינו ז"ל שהתינוק אינו יודע לקרוא "אבא" עד שיטעום טעם דגן; והטעם לכך הוא כפי שהוסבר לעיל, משום ש

בדומה לכך אמרו חכמינו (ברכות מ' ע"א), שהתינוק אינו יודע לקרוא "אבא" עד שטעם דגן. הסיבה לכך היא זו שהוסברה לעיל.

כי שרש המאכלים הן למעלה בעולם התהו שהוא למעלה מהחכמה דתיקון ע"כ יש בהם הכח והיכולת לחזק ולהוסיף גם כח החכמה של האדם [ועמ"ש ע"פ וידבר משה אל ראשי המטות].^{39, 40}

שורש המאכלים הוא למעלה, בעולם התהו, הנעלה מחכמת התיקון; לכן יש בהם כוח ויכולת לחזק ולהוסיף גם לכוח החכמה של האדם [ועיינו כמה שנכתב על הפסוק "וידבר משה אל ראשי המטות"].

מכיוון שהמאכל מושרש בתהו, הנעלה מחכמת התיקון, הוא יכול לחזק אפילו את חכמתו של האדם. הטקסט מפנה למאמר על הפסוק "וידבר משה אל ראשי המטות" בלקוטי תורה, פרשת מטות.

13 וכמ"כ [וכמו כן] הנה יובן בעבודת ה' שזהו ענין בירורי [בירורים / בירורין] דרפ"ח ניצוצין⁴¹ דתהו שמלובשים בדברים הגשמיים שמתבררי [שמתבררים] ועולים למעלה בבחי' התיקון שרש נפש האלקית,

כך גם בעבודת ה': זהו ענין בירורם של רפ"ח ניצוצין דתהו, המלובשים בדברים גשמיים, שמתבררים ועולים למעלה, לבחינת התיקון — שורש הנפש האלקית;

אותו עיקרון חל גם בעבודת ה'. לפי האריז"ל, 288 ניצוצות של קדושה נפלו בשבירת הכלים דתהו והם מלובשים בדברים גשמיים; מבררים אותם ומעלים אותם לתיקון, שורש הנפש האלקית.

והיינו ע"י עבודת ה' בק"ש [בקריאת שמע] ותפלה שבחי' כח וחיות שניתוסף בו ע"י האכילה לש"ש [לשם שמים] הוא נכלל באחד ואהבת ומוסיף כח ההתבוננות והתפעלות האהבה לה' להיות ההתבוננות והדעת והאוי"ר [והאהבה ויראה] בתוקף והתקשרות יותר מכח נפש האלהית עצמה,

והיינו באמצעות עבודת ה' בקריאת שמע ובתפילה. הכוח והחיות שנוספו לאדם באמצעות אכילה לשם שמים נכללים ב"אחד" וב"ואהבת", ומוסיפים כוח להתבוננות ולהתעוררות האהבה לה', כך שההתבוננות, הדעת והאהבה ויראה יהיו בתוקף ובהתקשרות גדולים יותר מכפי שמאפשר כוח הנפש האלקית עצמה;

הדבר מתרחש בקריאת שמע ובתפילה: הכוח שאדם מקבל מאכילה לשם שמים נכנס להתבוננות שלו באחדות ה' ("אחד") ובאהבתו ("ואהבת"). כוח זה עשוי להעצים את ההתבוננות, ההבנה, האהבה והיראה שלו, ולחזק את התקשרותו לה' יותר מכפי שהנפש האלקית יכולה להשיג בכוחות עצמה.

דהיינו מטעם הנ"ל להיות שמלובש בהן בחי' רפ"ח ניצוצין דתהו שלמעלה מבחי' התיקון ע"כ ביכולתם להוסיף עילוי גם לבחי' חכמה ומדות שבנפש האלהית

וזאת מהטעם שהוזכר לעיל: מכיוון שרפ"ח ניצוצין דתהו מלובשים בהם, והם למעלה מבחינת התיקון, ביכולתם להוסיף עילוי אפילו לחכמה ולמדות שבנפש האלקית.

הטעם הוא שניצוצות התהו שבמאכלים מושרשים למעלה מבחינת התיקון, ולכן בכוחם לרומם אפילו את החכמה ואת המדות של הנפש האלקית.

(וכנודע מענין והחיות נושאות כו' וכמ"ש כפי יתרו ע"פ זכור את יום השבת⁴² לקדשו כו') בקי"ש
[בקריאת שמע]⁴³ ותפלה ועסק התורה ומצות:

(כידוע בעניין "והחיות נושאות" וכו', וכפי שמבואר בפרשת יתרו על הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" וכו') —
בקריאת שמע, בתפילה ובעיסוק בתורה ובמצוות.

הטקסט משווה זאת ללימוד שלפיו החיות, היצורים הקדושים שמתחת לכיסא האלוקי, "נושאות" את הכיסא, כפי שמבואר בתורה אור, פרשת יתרו. הערת קה"ת מוסיפה שטבלת התיקונים של המהדורה הראשונה מציינת שחסר כאן קטע לפני המילים "בקריאת שמע".

קטע 4 • 14-22

מצה, מזון האמונה

14 ג וע"פ הקדמה הנ"ל יובן ג"כ בענין מצות אכילת מצה בחג הפסח דמבואר בזהר ויצא קנ"ז ב' דכמו
שבהשכלת גשמיות אין התינוק יודע ומשכיל כלום עד שטועם לחם וכמבואר הטעם למעלה.

3. על פי ההקדמה שלעיל יובן גם עניינה של מצוות אכילת מצה בחג הפסח. בזהר, ויצא, [דף] קנ"ז ע"ב, מוסבר
שכפי שבהבנה של דברים גשמיים, ילד אינו יודע ואינו מבין דבר עד שהוא טועם לחם, כפי שהוסבר הטעם לכך
למעלה,

החלק השלישי מיישם את העיקרון בענין מצה. הוזהר (ויצא קנ"ז ע"ב) אומר שילד אינו יודע ומבין דבר עד שהוא טועם לחם; הטעם לכך,
כפי שהוסבר למעלה, הוא שהלחם מושרש בתוהו, למעלה מחכמה.

כך בצאת ישראל ממצרים לא ידעו⁴⁴ להשכיל גדולת ה' עד שאכלו מצה שהיא בחי' לחם היוצא מן
הארץ העליונה.

כך גם, כשיצאו ישראל ממצרים, הם לא ידעו כיצד להשיג את גדולת ה' עד שאכלו מצה, שהיא בחינת לחם היוצא
מן הארץ העליונה.

בדומה לכך, כשיצאו ישראל ממצרים, הם לא יכלו להשיג את גדולת ה' עד שאכלו מצה, לחם מן "הארץ העליונה". הוזהר לומד זאת מן
הפסוק "ארץ ממנה יצא לחם" (איוב כ"ח, ה').

שעל מוצא פי ה' הנמשך בלחם זה יחיה האדם והנפש אלקית לידע ולהכיר את מי שאמר והיה
העולם.⁴⁵

שהרי ממוצא פי ה' הנמשך בלחם הזה חיים האדם והנפש האלקית, כדי לדעת ולהכיר את מי שאמר והיה העולם.

באמצעות דבר ה' הנמשך בלחם הזה מקבלת הנפש האלקית חיות: היכולת לדעת ולהכיר את הבורא, "את מי שאמר והיה העולם".

15 וכמו שנמשך חיות סתם לנפש השכלית מלחם גשמי כנ"ל. כך נמשך מאכילת מצה בפסח חיות לדעת הנפש האלקית.

וכשם שחיות סתם נמשכת לנפש השכלית מלחם גשמי, כפי שהוזכר לעיל, כך מאכילת מצה בפסח נמשכת חיות לדעת של נפש האלקית.

כמו שלחם רגיל מעניק חיות לנפש השכלית, כך מצה בפסח מעניקה חיות לדעת — כוח הידיעה — של נפש האלקית.

והענין כי החמץ הוא בחי' הגבהה והתנשאות שתופח ועולה ומגביה א"ע [את עצמו], משא"כ מצה שאין בה שום הגבהה, וכמ"כ [וכמו כן] בעבודת ה' חמץ הוא בחי' התנשאות וגסות הקליפה משא"כ מצה בחינת שפלות והכנעה בבחי' בטל רצונך⁴⁶ [וזוהו]

הענין הוא שחמץ הוא [בחינת] התרוממות והתנשאות: הוא תופח, עולה ומגביה את עצמו; לעומת זאת, במצה אין שום התרוממות. כך גם בעבודת ה': חמץ הוא בחינת ההתנשאות והגסות של הקליפה, ואילו מצה היא בחינת שפלות והכנעה, בבחינת "בטל רצונך" [וזוהו]

מדוע דווקא מצה? הבצק שבחמץ תופח ומגביה את עצמו, והוא מבטא התנשאות עצמית ואת גסות הקליפה; המצה אינה תופחת כלל, והיא מבטאת שפלות והכנעה, בדומה לדברי המשנה: "בטל רצונך מפני רצוני".

כי יתחמץ לבכי⁴⁷ המשיל הלב הנוטה להרשיע לחמץ, וכן בלשון רז"ל [רבותינו זכרונם לברכה] (בר"ה [בראש השנה] ד"ג סע"ב [סוף עמוד ב]) כאן קודם שהחמיץ⁴⁸ כאן לאחר שהחמיץ,⁴⁹

"כי יתחמץ לבכי": [הפסוק] מדמה את הלב הנוטה לרשעה לחמץ. וכך גם בלשון חז"ל (ראש השנה, דף ג, סוף ע"ב): "כאן קודם שהחמיץ, כאן לאחר שהחמיץ".

ההערה שבסוגריים המרובעים מביאה דוגמאות לחמץ כדימוי לרע: הפסוק "כי יתחמץ לבכי" (תהלים עג, כא), ודברי הגמרא על כורש המלך, שהשתנה לרעה: "כאן קודם שהחמיץ, כאן לאחר שהחמיץ" (ראש השנה ג ע"ב).

וכן משלו היצה"ר [היצר הרע] לשאור ואמרו מי מעכב שאור שבעיסה⁵⁰ מעכב והיינו מפני שבחי' גסות הוא מקור כל הנפילות לתאוות וכל מיני רע ה' ישמרנו].

וכך גם דימו את היצר הרע לשאור ואמרו: "מי מעכב? שאור שבעיסה מעכב". והיינו מפני שבחינת הגסות היא מקור כל הנפילות לתאוות ולכל מיני רע, ה' ישמרנו].

חז"ל משווים גם את היצר הרע לשאור שבעיסה (ברכות יז ע"א): "מי מעכב? שאור שבעיסה". הגסות וההתנפחות העצמית, שחמץ מסמל, הן מקור לכל נפילה לתאוה ולרע.

16 והנה ידוע דבגלות מצרים היו ישראל מקושרים מאד למטה והיה שכלם ומדותם בבחי' המיצרים וגבולים גשמיות העולם הגורמים להיות יש ונפרד כו',

והנה ידוע שבגלות מצרים היו בני ישראל קשורים מאוד לעניינים הגשמיים והנמוכים, והשכל והמדות שלהם היו בתוך המיצרים והגבולים של הגשמיות שבעולם, הגורמים לאדם להיות יש ונפרד כו'.

בגלות מצרים היו היהודים קשורים מאוד למה שנמוך וגשמי; השכל והרגשות שלהם היו נתונים בתוך ה"מיצרים" והגבולים של העולם הגשמי — משחק מילים הקושר בין מיצרים למצרים — שגורמים לאדם להרגיש שהוא ישות נפרדת.

ועיקר יצי"מ [יציאת מצרים] הוא ע"י שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים שהוא בחי' אור א"ס ב"ה שלמעלה מסדר ההשתלשלות שעיי"נ נמשך בהם בחי' הביטול

ועיקר יציאת מצרים הייתה בכך שהתגלה אליהם מלך מלכי המלכים, שהיא בחינת אור אין סוף ברוך הוא, שלמעלה מסדר ההשתלשלות; ועל ידי כך נמשכה בהם בחינת הביטול,

יציאת מצרים באה בעיקר בעקבות התגלותו של "מלך מלכי המלכים" — אור אין סוף שלמעלה מכל סדר העולמות. התגלות זו המשיכה בהם ביטול.

וכמאמר ובמורא גדול זו גילוי שכינה^{51, 52, 53} ועיי' ביטול ויראה העילאה זו יצאו מכל המיצרים וגבולים.

וכמאמר: "ובמורא גדול" — זו גילוי שכינה. ועל ידי הביטול והיראה העילאה האלה יצאו מכל המיצרים והגבולים.

"ובמורא גדול" (דברים כו:ח) מתפרש בספרי ובהגדה כ"גילוי שכינה". באמצעות הביטול והיראה העילאה שהתגלות הזאת חוללה, הם יצאו מכל המיצרים והגבולים.

17 וכן יצי"מ [יציאת מצרים] בגשמיות כו' וזה היה אחר חצות לילה, אמנם נצטוו תחלה באכילת מצה קודם חצות כמ"ש בערב תאכלו מצת⁵⁴

וכך גם יציאת מצרים בגשמיות וכו'. היא הייתה לאחר חצות הלילה. אולם תחילה נצטוו לאכול מצה לפני חצות, כפי שנאמר: "בערב תאכלו מצות",

גם יציאת מצרים הגשמית באה באמצעות גילוי זה, לאחר חצות הלילה. קודם לכן נצטוו לאכול מצה לפני חצות: "בערב תאכלו מצות" (שמות יב, יח).

שהוא בחי' ביטול רצון והכנעה ושפלות הנמשך מבחי' יראה תתאה שזה הוא ההכנה והכלי לבחי' הגילוי ויראה עילאה הנמשך ונתגלה להם אחר חצות כו',

שהיא בחינה של ביטול [רצונו של האדם], הכנעה ושפלות, הנמשכת מבחינת יראה תחתונה. זו ההכנה והכלי לגילוי וליראה העליונה שנמשכו אליהם והתגלו להם לאחר חצות כו',

המצה הראשונה מבטאת ויתור על רצונו של האדם, הכנעה ושפלות, הנובעות מיראה תחתונה — יראתו של נתן מפני המלך. יראה תחתונה זו הייתה ההכנה והכלי לגילוי היראה העליונה לאחר חצות הלילה.

וגם נקי המצה בזהר מיכלא דמהימנותא⁵⁵ שהאמונה הוא ג"כ בחיי ביטול שמבטל שכלו ואינו מבקש טעם רק מאמין האמת באמונה הטהורה.

וגם נקראת המצה בזהר "מיכלא דמהימנותא" — מאכל האמונה, שכן גם האמונה היא בחינה של ביטול: האדם מבטל את שכלו ואינו מבקש טעם, אלא מאמין באמת באמונה טהורה.

הזהר מכנה את המצה "מיכלא דמהימנותא" — מאכל האמונה. גם האמונה היא מעין ביטול: האדם מניח בצד את שכלו ואינו דורש נימוקים, אלא מאמין באמת באמונה טהורה.

18 ונמשך בחיי זו בנשמה ע"י מצות אכילת מצה. והוא ע"ד שניז' [שנזכר] לעיל ממשל שהלחם מחיה את האדם, והוא ע"ד מ"ש רז"ל [רבתינו זכרונם לברכה] שאין התינוק יודע לקרות אבא עד שיטעום⁵⁶ כו',

בחינה זו נמשכת בנשמה באמצעות מצוות אכילת מצה. הדבר דומה למה שהוזכר לעיל במשל, שלחם מחיה את האדם, וכן למה שאמרו חז"ל, שתינוק אינו יודע לקרוא "אבא" עד שיטעום וכו'.

אמונה זו נמשכת בנשמה באמצעות מצוות אכילת מצה. הדבר פועל בדומה למשל שהובא לעיל, שלחם מחיה את האדם, ולמאמר חז"ל שתינוק אינו יודע לקרוא "אבא" עד שהוא טועם דגן.

דהנה ידיעת התינוק להיות קורא אבא שנמשך ונתחדש בו ע"י שטעם טעם לחם, אין ידיעה זו אצלו בבחי' הבנה וטעם ודעת גמור שהרי אינו יודע איך הוא אביו ולמה צריך לאהוב אותו ועכ"ז [ועם כל זה] הוא קורא אביו

הידיעה המתחדשת אצל התינוק, שבזכותה הוא קורא "אבא" לאחר שטעם את טעם הלחם, אינה ידיעה של הבנה, טעם ודעת שלמים. הרי הוא אינו יודע כיצד האיש הזה הוא אביו, או מדוע עליו לאהוב אותו, ואף על פי כן הוא קורא לו אבא.

היכולת החדשה של התינוק לקרוא "אבא", שבאה בעקבות טעימת הלחם, אינה נובעת מהבנה ממשית: הוא אינו יודע כיצד האיש הזה הוא אביו או מדוע עליו לאהוב אותו, ואף על פי כן הוא קורא לו.

ונמצא זו הקריאה הוא ההתקשרות שלו באביו שלא ע"י טעם ודעת המושג אצלו כ"א בבחי' הכרה בלבד והוא בחיי קטנות מאד למטה מן הטעם ודעת.

נמצא שקריאה זו היא הקשר שלו עם אביו, לא באמצעות טעם ודעת שהוא מבין, אלא כהכרה בלבד. זו בחינה של קטנות גדולה מאוד, למטה מטעם ודעת.

הקריאה שלו היא אפוא קשר עם אביו שאינו נובע מהבנה, אלא מהכרה בלבד. זהו מצב בלתי מפותח מאוד, קטנות, הנמוך מטעם ודעת.

19 ומ"מ ההתקשרות ההוא חזק מאד עד שנפשו קשורה מאד בנפש אביו. והיינו מפני שהדעת ההוא שנתחדש בתינוק ע"י טעם לחם שרשו משרש הלחם

ובכל זאת, הקשר הזה חזק מאוד, עד שנפשו קשורה מאוד בנפש אביו. הסיבה לכך היא שאותה ידיעה שהתחדשה אצל הילד באמצעות טעמו של הלחם, שורשה בשורש הלחם,

ובכל זאת, הקשר הזה חזק מאוד; נפשו של הילד קשורה בעבותות לנפש אביו. הסיבה היא שהידיעה הזאת, שבאה באמצעות הלחם, קשורה לשורש הלחם.

שהוא מעולם התהו שהוא בחי' שלמעלה מהדעת המושג כנ"ל למעלה מהחכמה כו', ולכן נמשך בבחי' שלמטה מהדעת המושג כו', וע"כ ההתקשרות חזק מאד.

שהוא מעולם התהו, בחינה שלמעלה מן הדעת המושגת, כאמור לעיל — למעלה מחכמה וכו'; ולכן היא נמשכת בבחינה שלמטה מן הדעת המושגת וכו', ומשום כך הקשר חזק מאוד.

שורש זה הוא בתהו, למעלה מן הדעת המושגת ולמעלה מחכמה. משום שהוא כה נעלה, הוא נמשך למטה מן הדעת המושגת, כהכרה ולא כהבנה, ודווקא משום כך הקשר חזק כל כך.

20 וכמ"כ [וכמו כן] בענין אכילת מצוה דמצה שנק' בזהר מיכלא דמהימנותא שהאמונה היא ההכרה והדעת וההתקשרות בהקב"ה וכל ישראל מאמינים שהוא לבדו הוא

וכן גם באכילת מצה לשם מצוה, המכונה בזהר "מזון האמונה": שכן אמונה היא ההכרה, הידיעה וההתקשרות עם הקב"ה; וכל ישראל מאמינים שהוא לבדו הוא,

המצה, המכונה "מזון האמונה", פועלת באותו אופן. אמונה, כפי שמגדיר כאן הטקסט, היא ההכרה והידיעה של ה' וההתקשרות עמו; וכל יהודי מאמין שה' לבדו קיים באמת.

כמו שהיה קודם שנברא העולם ממש כדכתיב אני הוי' לא שנית⁵⁷ [ע' [עייין] בפ' ואתחנן בד"ה וידעת היום⁵⁸ ביאור ענין דעת ואמונה].

בדיוק כפי שהיה קודם שנברא העולם, כפי שכתוב: "אני הוי' לא שנית" [ראו בפרשת ואתחנן, במאמר הפותח במילים "וידעת היום", את הביאור בענין דעת ואמונה].

הוא נשאר בדיוק כפי שהיה קודם שנברא העולם, כפי שנאמר במלאכי ג, ו: "אני הוי' לא שנית" — הבריאה לא חוללה בו שום שינוי. ההערה שבסוגריים מרובעים מפנה למאמר "וידעת היום" בפרשת ואתחנן, המבאר את ההבדל בין דעת לאמונה.

21 והמשכה זו הוא מבחי' דעת עליון כי א"ס ב"ה הוא למעלה מהחכמה כו' ולכן נמשך ומתלבש בבחי' אמונה.

והמשכה זו היא מבחינת דעת עליון, שכן אין סוף, ברוך הוא, הוא למעלה מחכמה וכו'; לכן היא נמשכת ומתלבשת בבחינת אמונה.

אמונה זו נמשכת מדעת עליון, ידיעה שלמעלה מחכמה, מפני שאין סוף הוא למעלה מחכמה. מה שלמעלה מן השכל יכול להגיע לאדם רק כאמונה, ולא כהבנה.

ולכך המצה היא מיכלא דמהימנותא שהרי הלחם שרשו מבחי' זו כנ"ל מענין ידיעת התינוק להיות קורא אבא ע"י הלחם כו' אלא שזהו בהשכלת ענין עוה"ז שנמשך מהלחם גשמי הנמשך מארץ הגשמיות.

ולכן המצה היא "מזון האמונה", שהרי שורשו של הלחם הוא בבחינה זו, כפי שהוזכר לעיל בענין ידיעתו של התינוק לקרוא "אבא" באמצעות הלחם וכו'; אלא שכאן מדובר בהכנת ענייני העולם הזה, הנמשכת מן הלחם הגשמי, שמקורו בארץ הגשמית.

זו הסיבה שהמצה נקראת "מזון האמונה": שורשו של הלחם הוא בבחינה זו, כפי שמראה קריאתו של התינוק "אבא" לאחר שאכל לחם. אבל לחם רגיל, שמקורו בארץ הגשמית, מביא רק להכנת ענייני העולם הזה.

אמנם בלחם דמצה בפסח נמשך ומתלבש הכח מבחי' ארץ עליונה שממנה יצא לחם הממשיך בחי' זו באלקות ממש שידע לקרות את אבא שבשמים כו' בהתקשרות חזקה עד מיצוי הנפש כו' אף שאינו משיג בשכל והשגה ממש.

אבל בלחם המצה של פסח נמשך ומתלבש הכוח מבחינת הארץ העליונה, שממנה יוצא לחם הממשיך בחינה זו אל תוך האלקות עצמה, כך שאדם יודע לקרוא לאביו שבשמים וכו' מתוך קשר חזק, עד כדי מיצוי הנפש וכו', אף שאינו משיג זאת בפועל בשכל ובהבנה.

המצה של פסח שואבת את כוחה מן "הארץ העליונה", והיא ממשיכה בחינה זו אל תוך האלקות עצמה: יהודי מגיע לקרוא לאביו שבשמים מתוך קשר חזק, עד כדי מיצוי הנפש מתוך געגוע, אף שאינו יכול לתפוס את ה' בשכלו.

22 וזהו בחי' ביטול. ומזה נמשך ג"כ בחי' בטל רצונך^{59,60} ובחי' שפלות ונפשי כעפר⁶¹ לכל תהיה שזהו כח בחי' ארץ שממנה יצא לחם⁶² [ועמ"ש ע"פ

וזהו בחינת הביטול. ממנה נמשכת גם הבחינה של "בטל רצונך", וכן שפלות — "ונפשי כעפר לכל תהיה" — וזהו כוחה של בחינת הארץ, שממנה יוצא לחם [ועיינו במה שכתוב על הפסוק

אמונה זו היא ביטול. ממנה נובעים ויתור על רצונו של האדם — "בטל רצונך" (אבות ב, ד) — והשפלות שבבקשה "ונפשי כעפר לכל תהיה" (ברכות יז ע"א). אלה מבטאים את תכונת ה"ארץ", שממנה בא הלחם.

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב⁶³ בָּאָרֶץ מִגּוּרֵי אֲבִיו וְעַמְיָשׁ עִיפָה וַיֵּגֶשׁ אֵלָיו יְהוּדָה⁶⁴ מַעֲנִין בְּחַיֵּי אֶרֶץ שְׁבַמְחֻשְׁבָּה אֶרֶץ קְדֻמָּה אֲפִילוֹ לַשָּׁמַיִם וּלְכֵן דּוּקָא מִמֶּנָּה יֵצֵא לֶחֶם כּוֹי הַנִּי"ל]:

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בָּאָרֶץ מִגּוּרֵי אֲבִיו, וְכֵן עֵינֵינוּ בְּמָה שֶׁכָּתוּב עַל הַפָּסוּק "וַיֵּגֶשׁ אֵלָיו יְהוּדָה", בְּעֵינֵינוּ בְּחִינַת הָאָרֶץ: בְּמִחְשַׁבָּה קְדֻמָּה הָאָרֶץ אֲפִילוֹ לַשָּׁמַיִם, וּלְכֵן דּוּקָא מִמֶּנָּה יֵצֵא לֶחֶם כּוֹי, כְּנֻזְכָּר לַעֲיָל].

הַהֶעֱרָה שֶׁבְּסוּגָרִיִּים הַמְרוּבָּעִים מִפְּנֵה לְמֵאמְרֵים בְּתוֹרָה אֹרַע עַל "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב" וְעַל "וַיֵּגֶשׁ אֵלָיו יְהוּדָה", הַמְסַבְּרִים אֶת בְּחִינַת הָ"אָרֶץ": בְּמִחְשַׁבָּה קְדֻמָּה הָאָרֶץ אֲפִילוֹ לַשָּׁמַיִם, וּלְכֵן דּוּקָא מִמֶּנָּה יֵצֵא הַלֶּחֶם.

קטע 5 • 231-27

מִצְוַת שְׁמִירָה וּמִצְוַת שְׂאִינָה צְרִיכָה שְׁמִירָה

23 דַּ וְהִנֵּה בְּחַיֵּי מִצְוָה זֹאת צְרִיכָה שִׁמּוּר כְּמִי"ש וְשִׁמְרָתָם אֶת הַמִּצְוֹת⁶⁵ דְּהֵינֵנוּ לְשִׁמּוּר מִן הַחִיצוֹנִים שֶׁלֹּא לְבֹא לְבַחֲיֵי חִימוּץ שֶׁהוּא הַגָּסוּת וְהַתְּנַשְׁאוֹת,

ד. וְהִנֵּה, בְּחִינָה זֹאת שֶׁל מִצְוַת צְרִיכָה שְׁמִירָה, כְּכֹתוּב: "וְשִׁמְרָתָם אֶת הַמִּצְוֹת", כְּלֹמֶר, לְשִׁמּוּר עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַכּוּחוֹת הַחִיצוֹנִיִּים, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּגְיַע לְבַחֲיַת חִימוּץ, שֶׁהִיא גָּסוּת וְהַתְּנַשְׁאוֹת;

הַחֶלֶק הָרְבִיעִי עֹסֵק בְּשְׁמִירָה עַל הַמִּצְוָה. הַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת: "וְשִׁמְרָתָם אֶת הַמִּצְוֹת" (שְׁמוֹת יב, יז): יֵשׁ לְהַשְׁגִּיחַ עַל הַבְּצֵק כְּדֵי שֶׁלֹּא יִחְמֹץ, וּבְמוֹכֵן הַפְּנִימִי יֵשׁ לְשִׁמּוּר עָלָיו מִפְּנֵי הַכּוּחוֹת הַחִיצוֹנִיִּים, כּוּחוֹת הַקְּלִיפָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ לְגָסוּת וְהַתְּנַשְׁאוֹת שֶׁל חֵמָץ.

וְהֵינֵנוּ לְהִיטוּת בְּבַחֲיֵי יִרְאָה תַּתְּאָה וְהַתְּקַשְׁרוֹת הָאֲמוּנָה בְּלִבְדָּה לְמַטָּה מִן הַטַּעַם וְדַעַת עִי"כ צְרִיכָה שִׁמּוּר. כְּלֹמֶר, מֵאַחֵר שֶׁהִיא בְּבַחֲיַת יִרְאָה תַּתְּאָה וְקִשְׁרָה שֶׁל אֲמוּנָה בְּלִבְדָּה, לְמַטָּה מִטַּעַם וְדַעַת, הִיא צְרִיכָה שְׁמִירָה.

הַמִּצְוָה הַזֹּאת צְרִיכָה שְׁמִירָה מְשׁוּם שֶׁהִיא עֹמֶדֶת רַק בְּבַחֲיַת יִרְאָה תַּתְּאָה וְאֲמוּנָה פְּשוּטָה, לְמַטָּה מִטַּעַם וְדַעַת, מִדְּרָגָה שְׁעִדִּין עֲלוּלָה לְהִיפָּגֵם.

24 וְעִי"כ נִקְיָה מִצְוַת חֶסֶד וִי"ו לְהִיטוּת עֲדִיין בְּבַחֲיֵי קִטְנוּת. גַּם מִצְוַת חֶסֶד וִי"ו הוּא מִלְשׁוֹן מִצְוַת

וּלְכֵן הִיא נִקְרָאת "מִצְוַת", חֶסֶד וִי, מְשׁוּם שֶׁהִיא עֲדִיין בְּבַחֲיַת קִטְנוּת. גַּם "מִצְוַת", חֶסֶד וִי, קְשׁוּרָה לְלִשׁוֹן מִצְוַת (מְרִיבָה),

לְכֵן הַמִּצְוָה הָרִאשׁוֹנָה נִכְתְּבָה "מִצְוַת", לֹא וִי: הִיא עֲדִיין בְּמִצְוַת שֶׁל קִטְנוּת. הַכְּתִיב הַזֶּה מְזַכֵּר גַּם אֶת הַמִּלָּה "מִצְוַת־א", שֶׁפִּירוּשָׁה בְּאַרְמִית מְרִיבָה.

כְּמוֹ מִצְוָה וּמְרִיבָה⁶⁶ כְּדֹא"י [כְּדֹא"י] בְּזֹהָר חִי"ג [חֶלֶק ג'] דְּרַנִּי"א בִּי שֶׁהַמְרִיבָה הוּא לְהִיטוּל הִישׁ וְהַגָּסוּת עִי"ד לְעוֹלָם יִרְגִּיז אָדָם⁶⁷ יִצִּיט [יִצֵּר טוֹב] עַל יִצְהָר [יִצֵּר הָרַע] כּוֹי וְעִי"כ הִיטָה קוֹדֶם חֲצוֹת.

כְּמוֹ "מִצְוָה וּמְרִיבָה", כְּפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּזֹהָר חֶלֶק ג', דָּף רַנִּי"א ע"ב. הַמְרִיבָה נִוְעָדָה לְהַבִּיא לְבִיטוּל הִישׁ וְהַגָּסוּת, עַל דֶּרֶךְ "לְעוֹלָם יִרְגִּיז אָדָם יִצֵּר טוֹב עַל יִצֵּר הָרַע" וְכוּי; וּלְכֵן הִיא הִיטָה לְפָנֵי חֲצוֹת.

הַזֹּהָר (חֶלֶק ג', דָּף רַנִּי"א ע"ב) קוֹשֵׁר בֵּין מִצְוָה לְמְרִיבָה: הַמִּצְוָה נִאֲבָקֶת בְּכּוּחוֹת הָרַע כְּדֵי לְשַׁבֵּר אֶת תְּחוּשַׁת הִישׁ שֶׁל הָאָדָם וְאֵת גָּסוּתוֹ, כְּפִי שֶׁאוֹמְרִים חֲזו"ל: "לְעוֹלָם יִרְגִּיז אָדָם יִצֵּר טוֹב עַל יִצֵּר הָרַע" (בְּרֻכּוֹת ה' ע"א). זֶה הִיא הַמִּצְוָה שֶׁלִּפְנֵי חֲצוֹת.

משא"כ ענין המצה הב' הוא אחר חצות דוקא אחר קרבן הפסח⁶⁸ אחר שנגלה עליהם כו'.

מה שאין כן עניינה של המצה השנייה הוא דווקא לאחר חצות, אחרי קרבן הפסח, לאחר שנגלה עליהם כו'.

המצה השנייה באה רק לאחר חצות, אחרי קרבן הפסח, כאשר נגלה עליהם מלך מלכי המלכים.

דהנה ענין הפסח הוא מ"ש ופסח ה' שהוא ענין דילוג והמשכה שלא כסדר ההשתלשלות וכמ"ש ובמורא גדול זו גילוי שכינה⁶⁹

הנה, עניינו של הפסח הוא מה שכתוב: "ופסח ה'", וזהו ענין של דילוג והמשכה שלא לפי סדר ההשתלשלות, וכמו שנאמר: "ובמורא גדול" — זו גילוי שכינה,

"פסח" פירושו דילוג: "ופסח ה'" (שמות י"ב, כ"ג) הוא דילוג, המשכה שאינה לפי סדר ההדרגה של העולמות. זהו ה"מורא הגדול" שעליו אומרים הספרי וההגדה שהוא גילוי השכינה.

שהוא בחי' אור א"ס ב"ה שלמעלה מעלה מהשתלשלות העולמות שהיה מאיר ומתגלה אז בנפשם האלקית, וזהו עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים.

שהוא בחינת אור אין סוף ברוך הוא, שלמעלה מעלה מהשתלשלות העולמות, והוא האיר והתגלה אז בנפשם האלקית. וזהו "עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים".

הגילוי הזה היה של אור אין סוף, שלמעלה מכל העולמות, שהאיר בגלוי בנפשותיהם האלקיות. זהו פירוש דברי ההגדה: "עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים".

פ"י מלכי המלכים הן ד' בחי' מלכות שמאיר בארבע עולמות אבי"ע [אצילות בריאה יצירה עשיה] ומלך מלכי המלכים הוא בחי' מלכות דא"ס שלמעלה מעלה מהשתלשלות ד' עולמות אבי"ע [אצילות בריאה יצירה עשיה] [וזהו]

כלומר, "מלכי המלכים" הם ארבע בחינות מלכות המאירות בארבעת העולמות אצילות, בריאה, יצירה ועשיה; ואילו "מלך מלכי המלכים" הוא בחינת מלכות דא"ס, שלמעלה מעלה מהשתלשלות ארבעת העולמות אצילות, בריאה, יצירה ועשיה [וזהו]

"מלכי המלכים" הם ארבע בחינות מלכות המושלות בכל אחד מארבעת העולמות: אצילות, בריאה, יצירה ועשיה. "מלך מלכי המלכים" הוא מלכותו של אין סוף עצמו, שלמעלה מכל ארבעת העולמות.

בחי' בריש הורמנותא דמלכא⁷⁰ הנז' [הנזכר] בזהר בראשית דט"ו כ"כ [כל כך] בספר אשל אברהם⁷¹ שם] שע"י בחי' הגילוי זה דוקא וגאלם וכמ"ש ועברתי בארץ מצרים⁷² אני ולא מלאך.^{73, 74, 75, 76}

בחינת "בריש הורמנותא דמלכא", המוזכרת בזהר בראשית, דף ט"ו; כך כתב בספר אשל אברהם שם]. דווקא באמצעות גילוי זה "גאלם", וכמו שכתוב: "ועברתי בארץ מצרים" — "אני ולא מלאך".

ההערה שבסוגריים מזהה זאת עם מילות הפתיחה של הזהר, "בריש הורמנותא דמלכא", כפי שמסביר ספר אשל אברהם על אותו קטע. גילוי זה עצמו הוא שגאל את ישראל, כפי שאומרת ההגדה על הפסוק "ועברתי בארץ מצרים": "אני ולא מלאך".

25 ולכן נקי גילוי זה ובמורא גדול⁷⁷ כי יראה לשון נוקי [נוקבא] זהו בחי' יראה תתאה הנמשך מבחי' מלי דאביי^ע [דאצילות בריאה יצירה עשיה] **בכל עולם לפי ערכו.**

ולכן גילוי זה נקרא "ובמורא גדול". המילה יראה היא בלשון נקבה, והיא מציינת את בחינת היראה התחתונה, הנמשכת מבחינת מלכות שבאצילות, בכריאה, ביצירה ובעשיה, בכל עולם לפי מדרגתו.

משום כך נקרא הגילוי "מורא גדול". המילה הרגילה ליראה, יראה, היא בלשון נקבה, והיא מסמלת את היראה התחתונה, הנמשכת ממלכות בכל אחד מארבעת העולמות לפי מדרגתו.

אכן מורא גדול לשון זכר זהו בחי' יראה עילאה שהוא בחי' דכר ונמשך עיי גילוי בחי' מלך מלכי המלכים כניל וזהו ענין המצה הב' שאחר חצות דמצה הוא בחי' ביטול כניל,

אבל "מורא גדול" הוא לשון זכר: זו בחינת יראה עילאה, שהיא בחינת זכר, והיא נמשכת באמצעות גילוי בחינת מלך מלכי המלכים, כנזכר לעיל. וזהו עניינה של המצה השנייה, של אחר חצות, שכן המצה היא בחינת ביטול, כנזכר לעיל;

המילה "מורא" היא בלשון זכר, והיא מסמלת את היראה העילאה, את ההיבט הזכרי, הנמשך מגילוי מלך מלכי המלכים. זוהי המצה השנייה, של אחר חצות, שכן המצה היא בחינת ביטול.

אך מצה דקודם חצות הוא בחי' יראה תתאה ואמונה כמו שנתלבשה בבחי' שלמטה מהדעת המושג כניל,

אבל המצה שלפני חצות היא בחינת יראה תחתונה ואמונה כפי שהן מלוכשות בבחינה שלמטה מן הדעת המושגת, כנזכר לעיל;

לעומת זאת, המצה שלפני חצות היא בחינת יראה תחתונה ואמונה, המלוכשות בבחינה שלמטה מן הדעת המושגת.

וזהו בחי' כי נער ישראל⁷⁸ כוי חסד נעוריק⁷⁹ כוי וממצרים קראתי לבני כוי וכקריאת התינוק אבא כוי וזוהי בחינת "כי נער ישראל" וכוי, "חסד נעוריק" וכוי, "וממצרים קראתי לבני" וכוי, וכמו קריאת התינוק "אבא" וכוי.

זוהי בחינת ישראל כילד: "כי נער ישראל ואוהבהו, וממצרים קראתי לבני" (הושע יא, א), ו"זכרתי לך חסד נעוריק" (ירמיהו ב, ב), בדומה לילד הקורא "אבא" בלי להבין.

אבל בחי' הביטול דמצה זו שאחר חצות היא בחי' ביטול אמיתי ויראה עילאה שנמשך בחי' גילוי מה שלמעלה מהדעת המושג שהאיר אז בנפשם,

אבל בחינת הביטול שבמצה זו, של אחר חצות, היא בחינת ביטול אמיתי ויראה עילאה, שבה נמשכה בחינת גילוי של מה שלמעלה מן הדעת המושגת, והאירה אז בנפשם;

הביטול שבמצה של אחר חצות הוא ביטול אמיתי ויראה עילאה, משום שגילוי של מה שלמעלה מן הדעת המושגת האיר בנפשם.

והיינו מבחי' הגילוי אור אי"ס שלמעלה מהשתלשלות שהאיר אז עליהם מלמעלה למטה בבחי' אתעדליע [אתערותא דלעילא], וזהו ענין ובמורא גדול זו גילוי שכינה,⁸⁰ ועי"כ בחי' מצה זו אי"צ [אין צריך / אינו צריך] שימור מחימוץ כלל

כלומר, מבחינת גילוי אור אין סוף שלמעלה מהשתלשלות, שהאיר אז עליהם מלמעלה למטה, בבחינת אתערותא דלעילא. וזהו ענין "ובמורא גדול" — זו גילוי שכינה. לכן בחינת מצה זו אינה צריכה שמירה כלל מפני החמצה, הגילוי נבע מאור אין סוף שלמעלה מהשתלשלות, שהאיר מלמעלה למטה כאתערותא דלעילא, ולא כתגובה לעבודתם. לכן מצה זו אינה צריכה שמירה כלל מפני החמצה.

שהוא בחי' הישות והגסות מאחר שאין לחיצונים בחי' אחיזה ויניקה כלל מבחי' זו, [כי יראה עילאה הוא אור אבא שדוחה החיצונים, רק בחי' יראה תתאה צריכה שימור כו']].

שהיא בחינת ישות וגסות, מאחר שלחיצונים אין אחיזה ויניקה כלל מבחינה זו [כי יראה עילאה היא אור אבא, הדוחה את החיצונים, ורק בחינת יראה תתאה צריכה שמירה וכו']].

החימוץ הוא בחינת ישות וגסות, ולחיצונים אין אחיזה בבחינה זו ואינם יונקים ממנה כלל. ההערה שבסוגריים מסבירה שיראה עילאה היא אור אבא, הדוחה את החיצונים; רק יראה תתאה זקוקה לשמירה.

26 וזהו ענין שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם⁸¹ שקאי על בחי' הבי דאין

וזהו פירוש הדברים "הבצק של אבותינו לא הספיק להחמיץ עד שנגלה עליהם": הכוונה היא למצה השנייה. זהו פירוש דברי ההגדה, "הבצק של אבותינו לא הספיק להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים": הם עוסקים במצה השנייה.

ביכולתו להחמיץ כלל מפני עוצם הגילוי דבחי' מלך מלכי המלכים שנגלה עליהם שאין שם יניקה ואחיזה לחיצונים שהוא היש וההתנשאות שנק' חמץ.

הבצק לא יכול היה להחמיץ כלל, מפני עוצמת הגילוי של מלך מלכי המלכים שנגלה עליהם; במקום זה אין לכוחות החיצוניים שום יניקה ואחיזה — הם היש וההתנשאות המכונים חמץ.

הבצק לא יכול היה להחמיץ כלל, מפני שהגילוי היה עוצמתי כל כך, עד שלכוחות החיצוניים — היש וההתנשאות המכונים חמץ — לא הייתה שם אחיזה.

27 וזהו ויאפו את הבצק כו' עוגות מצות כי לא חמץ⁸² ר"ל [רוצה לומר] שלא בא לידי חימוץ, והיינו להיות

וזהו [הפירוש של] "ויאפו את הבצק" וכו', "עוגות מצות כי לא חמץ": כלומר, הבצק לא הגיע לידי חימוץ. והטעם לכך הוא

הדברים מסבירים את הפסוק בשמות י"ב, ל"ט, "עוגות מצות כי לא חמץ": הבצק פשוט לא הגיע לידי חימוץ.

כי גורשו ממצרים שאין שום אחיזה כלל למצרים בבחי' זו שנגלה עליהם כו' וא"כ ממילא נמשך מזה כי לא חמץ כו',

"כי גורשו ממצרים": למצרים לא הייתה שום אחיזה כלל בבחינה זו, שבה התגלה אליהם וכו'; ואם כן, ממילא נובע מכך "כי לא חמץ" וכו'.

הסיבה לא הייתה חיפזון, אלא "כי גורשו ממצרים": למצרים, על מגבלותיה וכוחות הקליפה שבה, לא הייתה כל אחיזה בבחינה שהתגלתה אליהם, ולכן הבצק לא יכול היה להחמיץ.

ולכן אף שבהליכתם ממצרים עד בואם לרעמסס⁸³ אף שהיה להם קפיצת הדרך⁸⁴ מ"מ בצירוף עד שהציתו האש לאפות ודאי שהה הבצק יותר מכדי שיעור חימוץ ועכ"ז [ועם כל זה] לא חמץ מטעם הנ"ל (ומתורץ בזה א' מהקושיות דלעיל).

ולכן, אף שבהליכתם ממצרים עד בואם לרעמסס הייתה להם קפיצת הדרך, מכל מקום, בצירוף הזמן שעבר עד שהציתו את האש לאפייה, הבצק בוודאי שהה זמן רב יותר מכדי שיעור חימוץ, ואף על פי כן לא החמיץ, מהטעם שנזכר לעיל. ובכך מתורצת אחת הקושיות שהועלו לעיל.

אף שהדרך התקצרה להם בדרך נס, כפי שרש"י מסביר על שמות י"ב, ל"ו, הזמן בדרך, יחד עם הזמן עד שהציתו את האש לאפייה, היה בוודאי ארוך יותר מן הזמן הדרוש לבצק כדי להחמיץ; ואף על פי כן הוא לא החמיץ, מהטעם שניתן זה עתה. בכך מתורצת אחת הקושיות שבתחילת הדברים: הפסוק אינו מסביר שהמצה נוצרה מחוסר זמן.

וע"כ נאמר כאן מצות מלא בוי"ו שהו"ו הוא המשכה הנמשך בהם מבחי' מורא גדול ויראה עילאה

ולכן נאמר כאן "מצות" מלא בוי"ו, שכן הוי"ו היא ההמשכה שנמשכה בהם מבחינת מורא גדול ויראה עילאה,

לכן הפסוק מאיית כאן "מצות" בוי"ו: הוי"ו מציינת את ההמשכה של מורא גדול ויראה עילאה לתוכם.

וכמו שאומרים בתפלה והנורא אל עליון בתוספת וי"ו משא"כ הגדול הגבור⁸⁵ בלא וי"ו [וכמ"ש במ"א בפרשה ואתחנן בדי"ה וידעת היום⁸⁶ כו'].

כמו שאנו אומרים בתפילה: "והנורא אל עליון", בתוספת וי"ו, ואילו "הגדול הגיבור" נאמר בלי וי"ו [וכפי שנתבאר במקום אחר, בפרשת ואתחנן, במאמר הפותח במילים "וידעת היום" וכו'].

כך גם בתפילת העמידה אנו אומרים "הגדול הגיבור והנורא", על פי דברים י', י"ז, ורק "הנורא", המבטא יראה עילאה, נושא את הוי"ו הנוספת. הכוונה למאמר על "וידעת היום" בפרשת ואתחנן.

משא"כ בחי' יראה תתאה נק' עדיין מצת חסר וי"ו ולכן היא צריכה שימור מהחיצונים אבל בחי' מצה הב' שנק' מצות מלא בוי"ו א"צ [אין צריך / אינו צריך] שימור

לעומת זאת, בחינת יראה תתאה נקראת עדיין "מצת", חסרה וי"ו, ולכן היא זקוקה לשמירה מפני החיצונים; אבל בחינת המצה השנייה, הנקראת "מצות" מלא בוי"ו, אינה זקוקה לשמירה

יראה תתאה היא עדיין "מצת" בלי וי"ו, ולכן היא זקוקה לשמירה מפני החיצונים; המצה השנייה, "מצות" עם וי"ו, אינה זקוקה לשמירה.

(ועמ"ש ר"פ אלה תולדות⁸⁷ מענין שמות כשמת⁸⁸ מלא וי"ו וחסר וי"ו ע"ש ועמ"ש בפ' נשא ע"פ וישמרך ויחונך⁸⁹ כו'):

(ועיינו בתחילת פרשת "אלה תולדות" בענין "שמות" כמו "כשמת", מלא וי"ו וחסר וי"ו, עיינו שם; וכן עיינו בפרשת נשא על הפסוק "וישמרך ויחונך" וכו').

המאמר מפנה לשתי הקבלות: תורה אור בתחילת פרשת תולדות, על הבארות שיצחק נתן להן "שמות" כמו "כשמת" שנתן להן אביו (בראשית כ"ו, י"ח), אחת כתובה בוי"ו ואחת בלי וי"ו; ולקוטי תורה, נשא, על ברכת כהנים: "וישמרך... ויחונך".

קטע 6 • 281-33

המצה שלנו לפני חצות

28 והנה מעתה י"ל [יש לומר] תירוצ' הקושיא הנז' [הנזכר] לעיל איך אנו אומרים במצה זו שאנו אוכלים קודם חצות לילה שהוא על שום שלא הספיק בצקת כו',

כעת אפשר להשיב על הקושיא שהוזכרה לעיל: כיצד אנו אומרים על המצה הזאת, שאנו אוכלים לפני חצות הלילה, שהיא "משום שלא הספיק בצקם" וכו',

כעת אדמו"ר הזקן משיב על השאלה שהועלתה קודם בנוגע להגדה: כיצד אפשר להסביר את המצה שאנו אוכלים לפני חצות בכך ש"לא הספיק הבצק להחמיץ"?

והרי זהו בחי' ומדרגת המצה הב' שלא היתה אלא לאחר שנגלה כו' דהיינו אחר חצות.

והרי זהו המדרג של המצה השנייה, שהייתה רק לאחר שהתגלה וכו', כלומר, לאחר חצות?

הקושי הוא שהביטוי הזה מתאר את המצה השנייה, שהייתה קיימת רק לאחר ההתגלות בחצות.

אך הענין הוא כי כ"ז [כל זה] דוקא בזמן שהיו ישראל אז בגלות מצרים⁹⁰ ולא היה להם

אלא שהדברים אמורים דווקא בזמן שבני ישראל היו בגלות מצרים, ועדיין לא היו להם

התשובה היא שההבחנה בין שתי המצות הייתה שייכת לתקופה שבמצרים, כשבני ישראל עדיין לא קיבלו את התורה והמצוות. בכתב יד של המאמר נוסף כאן: "ולא ידעו והכירו כל כך את האלוקות".

תורה ומצות עדיין ע"כ לא היה ביכולתם לקבל בחי' הגילוי העצום דבחי' מורא גדול ולהיות בהם בחי' ביטול ויראה עילאה קודם חצות.

תורה ומצוות; לכן לא יכלו לקבל את הגילוי העז של מדרגת מורא גדול, או שתהיה בהם מדרגת ביטול ויראה עילאה, לפני חצות.

בלי תורה ומצוות לא יכלו לקבל לפני חצות את הגילוי העז של מורא גדול, את הביטול ואת היראה העילאה.

אלא קודם חצות הי' [היה] רק בחי' מצת חסר וי"ו דהיינו בחי' יראה תתאה בטל רצונך.

אלא שלפני חצות הייתה רק המדרגה של מצה חסרה ו', כלומר, מדרגת יראה תתאה: "בטל רצונך".

לפני חצות הייתה להם רק המצה הראשונה, חסרה בה ו': יראה תתאה, כלומר ויתור על הרצון האיש.

29 ועי"ז דוקא היו יכולים לקבל בחי' הגילוי הנ"ל אחר חצות ועי"ז נמשך בהם בחי' שלא הספיק בצקת כו'.

ודווקא באמצעות זאת יכלו לקבל את הגילוי האמור לעיל לאחר חצות, ועל ידי כך נמשכה בהם הבחינה של "לא הספיקה בצקם להחמיץ" וכו'.

דווקא באמצעות היראה התחתונה הזאת יכלו לקבל את הגילוי לאחר חצות, והוא הביא להם את הבחינה של "לא הספיקה בצקם להחמיץ".

אבל לאחר שקיבלו ישראל תורה ומצות בהר סיני והרי בכל השנה כולה גם קודם הפסח ממשיכים המשכת אלקות ע"י תורה ומצות ע"כ גם במצה זו שאנו

אבל לאחר שבני ישראל קיבלו את התורה והמצוות בהר סיני, ומכיוון שבמשך כל השנה, גם לפני פסח, אנו ממשיכים אלקות באמצעות התורה והמצוות, לכן גם במצה זו שאנו

אבל מאז מתן תורה בסיני, יהודים ממשיכים אלקות במשך כל השנה באמצעות התורה והמצוות, גם בתקופה שלפני פסח.

אוכלים קודם חצות יכולים אנו [על ידי קיום התורה ומצות שקדם כל השנה]⁹¹ לקבל בחי' גילוי שכינה מבחי' שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים אחר חצות כו'.

אוכלים לפני חצות, אנו יכולים [באמצעות קיום התורה והמצוות במשך כל השנה שקדמה לכך] לקבל את הבחינה של גילוי השכינה, מהבחינה של "שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים" לאחר חצות וכו'.

כך גם המצה שאנו אוכלים לפני חצות יכולה, בזכות התורה והמצוות של כל השנה שקדמה לכך, לקבל את גילוי השכינה שהתגלה להם רק לאחר חצות — גילוי מלך מלכי המלכים. לפי הערת קה"ת, המילים שבסוגריים מרובעים מצוטטות בספר המאמרים, ושם מוסבר שמדובר בגילוי נעלה עוד יותר.

30 וכמ"ש בזהר ויצא הנ"ל מצה בקדמיתא⁹² ולבתר מצוה. בתוספת⁹³ וא"ו ע"ש. נמצא בחי' מצוה זהו מבחינת ומדרגת מצה הב' שהיא מצות מלא וי"ו.

כפי שנכתב בזהר, פרשת ויצא, שהוזכר לעיל: "מצה בתחילה ואחר כך מצוה", בתוספת ו'; ראו שם. נמצא שמדרגת המצוה היא מדרגת המצה השנייה, "מצות", בכתב מלא ו'.

הדברים תואמים את הזהר שהובא לעיל (ויצא קנו, א): "מצה בתחילה ואחר כך מצוה" — במילה "מצוה" נוספה ו' למצה. לכן "מצוה" שייכת למדרגת המצה השנייה, "מצות" בכתב מלא ו'.

והיינו לפי שע"י קיום התורה ומצות נמשך בחי' תר"ך עמודי אור⁹⁴ דכתר עליון שזהו עצמו ענין שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים כו'

וזהו משום שעל ידי קיום התורה והמצוות נמשכת בחינת שש מאות ועשרים עמודי אור של כתר עליון, וזהו עצמו ענין "שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים" וכו';

על ידי התורה והמצוות נמשכים "שש מאות ועשרים עמודי אור" של כתר עליון, וזהו עצם ההתגלות של מלך מלכי המלכים. המספר שש מאות ועשרים הוא הגימטריה של כתר.

ולכן מה שנמשך להם בחצות הלילה שהוא עת רצון נמשך לנו במצה זו שאנו אוכלים קודם חצות, והיינו מצד שיש לנו תורה ומצות שהן הן עצמיות רצון העליון כו'.⁹⁵

ולכן, מה שנמשך להם בחצות הלילה, שהיא עת רצון, נמשך לנו במצה זו שאנו אוכלים קודם חצות; כלומר, משום שיש לנו תורה ומצוות, שהן עצם הרצון העליון וכו'.

כך, מה שנמשך להם בחצות הלילה, עת רצון, נמשך לנו במצה שאנו אוכלים קודם חצות, מפני שהתורה והמצוות הן עצם הרצון העליון.

31 וזהו שאמר בהגדה מצה זו שאנו אוכלים על שום מה פי' דבשלמא בהיותם בגלות מצרים שהיו בבחי'

גלות הקליפות וסט"א [וסטרא אחרא] מאד

וזהו שנאמר בהגדה: "מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה?" כלומר, מובן מדוע בזמן גלות מצרים, כשהיו שרויים בגלות קשה של הקליפות והסטרא אחרא,

כעת אפשר להבין במדויק את שאלת ההגדה: "מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה?" במצרים היו ישראל נתונים עמוק בגלות הקליפות והסטרא אחרא, הכוחות המתנגדים לקדושה.

ולא היה להם תורה ומצוות נצטוו באכילת מצה דקודם חצות שהיא בחי' מצת חסר וי"ו כדי להיות להם זו להכנה שע"י יוכלו לקבל אח"כ הגילוי גדול הנ"ל.

משום שלא היו להם תורה ומצוות, נצטוו לאכול את המצה שלפני חצות, שהיא בבחינת "מצת" בלי ו'. אכילה זו נועדה להכין אותם, כדי שיוכלו לקבל לאחר מכן את הגילוי הגדול שהוזכר לעיל.

מאחר שעדיין לא היו להם תורה ומצוות, נצטוו לאכול את המצה שלפני חצות, "מצת" בלי ו', כהכנה שבאמצעותה יכלו לקבל לאחר מכן את הגילוי הגדול.

משא"כ אנו שכבר ניתן לנו התומ"צ [התורה ומצות], [והנה המצות הם מצות המלך^{96,97,98} ובקיומן מקיים שום תשים⁹⁹ עליך מלך

אבל אנחנו, שכבר ניתנו לנו התורה והמצוות, [והרי המצוות הן ציוויי של המלך, ובקיום המצוות מקיימים את "העמד תעמיד עליך מלך",

אבל לנו כבר ניתנו התורה והמצוות. ההערה שבסוגריים מסבירה שהמצוות הן ציוויי של המלך, וקיומן מקיים את "העמד תעמיד עליך מלך" (דברים י"ז, ט"ו) — קבלת מלכותו של ה'.

והוא בחי' יראה תתאה¹⁰⁰ עכ"פ [על כל פנים] כמ"ש בסי' ש"ב [של בינונים] פמ"א [פרק מ"א / פרשה מ"א] וכמ"ש במ"א ע"פ וידבר אלקים¹⁰¹ כו' בדרוש חג השבועות] א"כ מהו ענין אכילת מצה זו דקודם חצות דוקא.

והרי זו לפחות בחינת יראה תתאה, כפי שנכתב בספר של בינונים, פרק מ"א, וכפי שמתבאר במקום אחר על הפסוק "וידבר אלקים" וכו', בדרוש לחג השבועות], אם כן, מה הטעם לאכול דוקא את המצה שלפני חצות?

קבלת מלכות זו היא לפחות בחינת יראה תתאה, כפי שמבואר בתניא, פרק מ"א, וכפי שמבואר בדרוש לחג השבועות על הפסוק "וידבר אלקים". אם כבר יש לנו יראה תתאה זו, מדוע עדיין עלינו לאכול דוקא מצה לפני חצות? זו, אומר אדמו"ר הזקן, שאלת ההגדה.

32 ומשני על שום שלא הספיק כו', פי' דאכילת מצה שלנו אע"פ [אף על פי] שאנו אוכלים אותה לפני חצות דוקא, מ"מ אין הענין וההמשכה רק מבחי' ומדרגת מצה הא' בלבד.

והתשובה היא: "על שום שלא הספיק" וכו'. כלומר, אף שאנו אוכלים את המצה שלנו דוקא לפני חצות, בכל זאת עניינה וההמשכה שבה אינם רק מבחינתה ומדרגתה של המצה הראשונה בלבד;

בהגדה נאמר: "על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ". אף שאנו אוכלים את המצה לפני חצות, היא אינה שייכת רק למדרגת המצה הראשונה.

אלא שנמשך בה ג"כ מבחי' ומדרגת המצה הבי' שהיא בחי' הביטול ומורא גדול עד שלא הספיק להחמיץ והוא מבחי' הגילוי שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם

אלא נמשכת בה גם מבחינתה ומדרגתה של המצה השנייה, שהיא בחינת הביטול והמורא הגדול, עד שלא הספיק הבצק להחמיץ; וזוהי בחינת הגילוי שבו נגלה אליהם מלך מלכי המלכים וגאלם,

המצה נושאת גם את מדרגת המצה השנייה: ביטול ומורא גדול, בעוצמה כזאת שהבצק לא הספיק להחמיץ. מדרגה זו נובעת מהגילוי של מלך מלכי המלכים, שגאל אותם.

שהוא גילוי אור אי"ס ב"ה שלמעלה מעלה מהשתלשלות שגילוי והמשכה זו נמשך לנו במצה זו ג"כ מטעם הנ"ל, ואיך מרומזים ב' ההמשכות במצה א'. אך נודע כי ההפרש בין חמץ למצה הוא רק באות ה'.

שהוא גילוי אור אין סוף ברוך הוא, שלמעלה מעלה מהשתלשלות. גילוי והמשכה זו נמשכים גם אלינו במצה הזאת, מהטעם שהוזכר לעיל. וכיצד נרמזות שתי ההמשכות במצה אחת? והנה, ידוע שההבדל בין חמץ למצה הוא רק באות ה'.

גילוי אור אין סוף, שלמעלה מהעולמות, מגיע גם אלינו במצה שלנו, מהטעם שהוסבר — התורה והמצוות. אבל כיצד יכולה מצה אחת לרמוז לשתי המדרגות? התשובה מתחילה מהידוע, שההבדל בין חמץ למצה הוא באות אחת בלבד: במצה מופיעה ה' במקום ח' שבחמץ.

33 והנה הה' מילוי שלה הוא גי'כ אות ה', ולכן נקראת המכפלה כמ"ש במ"א,¹⁰² ובי ההין אלו המרומזים בה' אחת דמצה הן בחי' ב' מדרגות דמצה הנ"ל,

והנה, גם המילוי של האות ה' הוא האות ה', ולכן היא נקראת "המכפלה", כפי שמוסבר במקום אחר; ושתי ההי"ן האלה, המרומזות בה"א אחת של מצה, הן שתי הבחינות של מצה שהוזכרו לעיל;

כאשר כותבים את האות ה' במילוי, כלומר כאותיות "הה", גם במילוי שלה מופיעה האות ה'. לכן היא נקראת "המכפלה". שתי ההי"ן האלה, המרומזות בה"א אחת של מצה, הן שתי הבחינות של מצה.

כי המילוי הוא מבחי' ההעלם המוסתר ונעלם תוך הה' עצמה, והעלם זה שבתוך ה' שהיא בחי' מלי שרשו מבחי' כתר

שהרי המילוי שייך לבחינת ההעלם המוסתר והנעלם בתוך האות ה' עצמה; והעלם זה שבתוך האות ה', שהיא בחינת מלכות, שורשו בבחינת כתר,

הה"א הנוספת במילוי מבטאת את מה שמוסתר בתוך האות ה' עצמה. האות ה' היא מלכות, והדבר הנעלם שבתוכה מושרש בכתר, הבחינה העליונה ביותר.

כי נעוץ תחלתן בסופן¹⁰³ כו' ועמ"ש ע"פ ועתה יגדל נא כח אד'¹⁰⁴ כו' כח הוא ענין גילוי ההעלם כו' ע"ש:

כי "תחילתן נעוצה בסופן" וכו'. ועיינו במה שכתוב על הפסוק "ועתה יגדל נא כח אדנות" וכו': "כח" הוא עניין גילוי ההעלם וכו', עיינו שם.

הדברים מבוססים על העיקרון שבספר יצירה: "תחילתן נעוצה בסופן" — העליון ביותר טמון בנמוך ביותר. כאן מפנים למאמר על הפסוק "ועתה יגדל נא כח אדנות" (במדבר יד, יז), שבו מוסבר ש"כח" עניינו גילוי של מה שהיה נסתר.

קטע 7 • ו' 34-36

ים ויבשה

34 ה ועתה צ"ל ענין שביעי של פסח ואיך דע"י ששת ימים תאכלו מצות תחלה אזי דוקא וביום השביעי עצרת שהוא ענין קי"ס [קריעת ים סוף] וכנ"ל.

5. כעת יש להבין את עניינו של היום השביעי של פסח, וכיצד דווקא לאחר ש"ששת ימים תאכלו מצות" בא "וביום השביעי עצרת", שהוא ענין קריעת ים סוף, כנזכר לעיל.

החלק החמישי עוסק ביום השביעי של פסח: כיצד אכילת מצה במשך שישה ימים מובילה לעצרת של היום השביעי, היום שבו נקרע הים.

דהנה ענין ים ויבשה¹⁰⁵ למעלה הן בחי' עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגלייא והוא עד"מ ים וארץ למטה דכל מה שיש ביבשה יש בים,¹⁰⁶

עניין הים והיבשה למעלה הוא בחינת העולם המכוסה (עלמא דאתכסיא) והעולם המגולה (עלמא דאתגלייא). הדבר דומה לים וליבשה למטה: כל מה שיש ביבשה יש גם בים,

בעולמות העליונים, "ים" ו"יבשה" מסמלים את העולם המכוסה (עלמא דאתכסיא) ואת העולם המגולה (עלמא דאתגלייא). הדימוי מבוסס על דברי חז"ל (Chullin 127a), שכל מה שנמצא ביבשה נמצא גם בים.

אלא שביבשה הם באתגלייא משא"כ בהים הם באתכסייא לפי שהן מובלעין ומכוסים בתוך הים שמכסה עליהם (וע' בפ' בשלח בד"ה אז ישיר).^{107, 108}

אלא שביבשה הם גלויים, ואילו בים הם מכוסים, מפני שהם מובלעים ומכוסים בתוך הים, המכסה עליהם (ועיינו בפרשת בשלח, במאמר המתחיל "אז ישיר").

ביבשה היצורים נראים לעין, ואילו בים אותם סוגי יצורים נסתרים, מובלעים ומכוסים במים. כאן יש הפניה למאמר "אז ישיר" שבתורה אור, בשלח.

וכמו כן למעלה הנה בחי' מלכות דאצי' נקי' ארץ ונקי' ג"כ ים. והיינו כי הנה הארת והמשכת המלכות שנמשך ומתלבשת בבי"ע להחיות העולמות מאין ליש

וכך גם למעלה: בחינת מלכות דאצילות נקראת "ארץ" ונקראת גם "ים". כלומר, הארת והמשכת המלכות, הנמשכת ומתלבשת בבריאה, יצירה ועשיה כדי להחיות את העולמות ולהביאם מאין ליש,

גם למעלה, מלכות דאצילות נקראת הן "ארץ" והן "ים". החלק של המלכות שיורד לבריאה, יצירה ועשיה ומביא את העולמות מאין ליש נקרא "ארץ".

שהם בחי' עלמין דאתגליין שנראים דבר נפרד ויש בפני עצמו נקי' בחי' זו ארץ, וע"ז נאמר תדשא הארץ¹⁰⁹ כו' תוצא הארץ נפש חיה^{110, 111} וכדפי' בזהר בכמה דוכתי ועי' [ועייין] בפ' שמיני דל"ט ע"ב.

שהם עולמות מגולים, הנראים כדבר נפרד וכמציאות בפני עצמה, נקראת בחינה זו "ארץ". ועל כך נאמר: "תדשא הארץ" וכו', "תוצא הארץ נפש חיה", כפי שמבואר בזהר במקומות רבים; ועיינו בפרשת שמיני, דף ל"ט ע"ב.

העולמות התחתונים הם "עולמות מגולים": כל נברא נראה כמציאות נפרדת בפני עצמה. לכן נאמר בפסוקי הבריאה "תדשא הארץ" ו"תוצא הארץ", כפי שמבאר הזהר בכמה מקומות, ובהם פרשת שמיני (דף ל"ט ע"ב).

והיינו כמ"ש באגרת הקודש ד"ה איהו וחיוהי¹¹² שעיקר התהוות היש ודבר נפרד לגמרי הוא ממלי דאצי שנעשה עתיק דבריאה כי אין מלך בלא עם^{113, 114} כו' ¹¹⁵ משא"כ מבחי המדות עצמן דאצי ע"ש.

כלומר, כפי שנכתב באגרת הקודש, בפרק המתחיל "איהו וחיוהי", שעיקר התהוותו של היש, דבר הנפרד לגמרי, הוא ממלכות דאצילות, הנעשית עתיק דבריאה, כי "אין מלך בלא עם" וכו'. לא כך הוא מצד מדות דאצילות עצמן; עיינו שם.

המאמר מצטט את איגרת הקודש 20: מציאות נפרדת ממש מתהווה בעיקר ממלכות דאצילות, הנעשית עתיק, השורש הפנימי, של עולם הבריאה, משום ש"אין מלך בלא עם" — נתינים הנבדלים ממנו. התהוות זו אינה באה ממדות דאצילות עצמן.

35 והנה המלי היא מקבלת האור והשפע מאור א"ס ע"י המדות דאצי וממנה דוקא נמשך אח"כ בבי"ע,

והנה, מלכות מקבלת את האור והשפע מאור אין סוף באמצעות המדות של אצילות, וממנה דווקא נמשכת לאחר מכן [השפע] לבריאה, יצירה ועשיה;

מלכות דאצילות מקבלת את אור אין סוף באמצעות המדות, הספירות הרגשיות, של אצילות, ורק דרכה מגיע האור לאחר מכן לבריאה, יצירה ועשיה.

כי בחי אור א"ס כמו שמאיר בבחי המדות עליונים דאצילות א"א שיבא בבחי הגילוי תחלה בבי"ע, שכן אור אין סוף, כפי שהוא מאיר במדות העליונות של אצילות, אינו יכול להתגלות תחילה בבריאה, יצירה ועשיה,

אור אין סוף כפי שהוא מאיר במדות של אצילות אינו יכול להתגלות ישירות בעולמות התחתונים.

כי באצי איהו וחיוהי וגרמוהי חד שהחסד דאצי הוא בחי א"ס ממש ואין ערוך כלל בחי חסד דבריאה שכן באצילות "הוא, חיותיו וכליו אחד", ולכן החסד של אצילות הוא ממש בחינת אין סוף, ואין כל השוואה בינו לבין בחינת החסד של בריאה,

באצילות, בלשון תיקוני הזוהר, "הוא, חיותיו וכליו אחד": החסד של אצילות הוא באמת אין-סופי, ואין כל השוואה בינו לבין החסד של בריאה.

שהוא בחי גבול מחנה מיכאל באהבה לקבל ההשפעה בהשתלשלות מבחי חסד דאצי שבלי גבול, וכמ"ש באגרת הק' בענין ואנכי עפר ואפר¹¹⁶ כו' ע"ש.

שהוא בחינה מוגבלת — מחנה מיכאל, העומד באהבה כדי לקבל את השפע, באמצעות השתלשלות, מבחינת החסד של אצילות, שהוא בלי גבול; וכפי שנכתב באגרת הקודש בענין "ואנכי עפר ואפר" וכו', עיינו שם.

החסד של בריאה מוגבל: הוא "מחנה מיכאל", המלאכים העומדים באהבה כדי לקבל את השפע, שלב אחר שלב, מהחסד של אצילות שהוא בלי גבול. הכוונה לאגרת הקודש 15, העוסקת בדברי אברהם "ואנכי עפר ואפר".

אם לא ע"י שמתעלם תחלה אור החסד זה בבחי' מלכות וממנה יורד אח"כ השפע בבי"ע

[אין הדבר אפשרי] אלא אם כן אור החסד הזה מתעלם תחילה בבחינת מלכות, וממנה יורד לאחר מכן השפע לבריאה, יצירה ועשיה;

לכן אור החסד צריך להתעלם תחילה במלכות, ורק ממלכות יורד השפע לבריאה, יצירה ועשיה.

כי מדת מל' הוא רוממות והתנשאות כמ"ש והמתנשא מימות עולם¹¹⁷ ודרך כלל ההתנשאות הוא הסתלקות שלא ירד החיות עליהם כ"כ [כל כך],

שכן מדת מלכות היא רוממות והתנשאות, כפי שנאמר: "והמתנשא מימות עולם"; ובדרך כלל, התנשאות פירושה הסתלקות, כך שהחיות אינה יורדת אליהם במידה רבה כל כך;

מלכות היא רוממות: המלך ניצב מעל עמו, כפי שנאמר בברכה שלפני קריאת שמע של שחרית: "והמתנשא מימות עולם". רוממות פירושה הסתלקות, ולכן החיות אינה יורדת לעולמות במלואה.

ולכן נק' בחי' מלכות¹¹⁸ ים¹¹⁹ להיות כמו שהים מכסה ומעלים מה שבתוכו כמ"כ [כמו כן] בחי' מלכות מעלמת ומכסה על בחי' מדות העליונים דאצי

ולכן בחינת מלכות נקראת "ים", שכן כשם שהים מכסה ומסתיר את מה שבתוכו, כך בחינת מלכות מסתירה ומכסה את המדות העליונות של אצילות

לכן מלכות נקראת "ים": כשם שהים מכסה את מה שבתוכו, כך מלכות מסתירה את המדות העליונות של אצילות.

(ועמ"ש מענין והים עליהם מלמעלה¹²⁰ בפי בלק ע"פ מי מנה¹²¹ עפר יעקב),¹²² ולכן נק' בחי' זו דמלכות עלמא דאתכסיא.

(ועיינו במה שנכתב בעניין "והים עליהם מלמעלה" בפרשת בלק, על הפסוק "מי מנה עפר יעקב"); ולכן בחינת מלכות זו נקראת "עלמא דאתכסיא", העולם המכוסה.

הכוונה למאמר בפרשת בלק על "והים עליהם מלמעלה", שנאמר על הכיור הגדול שבמקדש שלמה, שניצב על שנים-עשר שוורים (מלכים א' ז':כ"ה). בהיבט זה נקראת מלכות העולם המכוסה.

אמנם מה שמאיר ומתפשט ממנה לנבראים דבי"ע להיות עלמין דאתגליין הנה בחי' זו נק' ארץ.

אך מה שמאיר ומתפשט ממנה אל הנבראים שבבריאה, יצירה ועשיה, כך שיהיו עולמות גלויים — בחינה זו נקראת "ארץ".

מה שמאיר ממלכות אל הנבראים שבבריאה, יצירה ועשיה, כך שהם נעשים עולמות גלויים, נקרא "ארץ".

(וכ"ה בזהר בראשית ד"ח ע"ב דב' בחי' אלו זהו ענין ב' פסוקים ראשונים דק"ש [דקריאת שמע] שמע ישראל ובשכמל"ו [וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד]¹²³ וע' בס' ש"ב [של בינונים] ח"ב [חלק ב'] פ"ז [פרק ז]).

(וכן הוא בזהר, Bereishis, דף 18ב, ששתי בחינות אלו הן עניינים של שני הפסוקים הראשונים של קריאת שמע: "שמע ישראל" ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד"; ועיינו ב-Sefer Shel Beinonim, חלק ב, פרק ז.)

הזוהר (1:18b) מלמד ששתי בחינות אלו הן שני הפסוקים הראשונים של קריאת שמע: "שמע ישראל... הוי' אחד" היא היחוד העליון, ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" היא היחוד התחתון. בתניא, חלק ב, פרק ז, מוסבר עניין זה.

והנה כ"ז [כל זה] הוא דוקא כשהאור וההשפעה נמשך בדרך וסדר ההשתלשלות מאצי' לבי"ע מבחי' ממלא שאז שייך בחי' ים ויבשה עלמא דאתכסא ועלמא דאתגליא, שכך היא הדרגת ההשתלשלות העולמות שא"א שיבא האור וההשפעה שבאצילות

והנה, כל זה הוא דווקא כאשר האור והשפע נמשכים בדרך ובסדר ההשתלשלות מאצילות לבריאה, יצירה ועשיה, מבחינת ממלא כל עלמין; שכן אז שייכות הבחינות של ים ויבשה, העולם המכוסה והעולם הגלוי. כך היא הדרגת ההשתלשלות של העולמות, שאין האור והשפע שבאצילות יכולים

כל זה חל כאשר האור נמשך שלב אחר שלב, בסדר ההשתלשלות של העולמות, מאצילות ולמטה, בבחינת ממלא כל עלמין — האור שממלא כל עולם לפי מידתו. אז יש "ים" ו"יבשה", עולם מכוסה ועולם גלוי.

שהוא בבחי' א"ס להתגלות בבי"ע נבראים ובעלי גבול אם לא ע"י ההעלם בתחלה בחי' עלמא דאתכסא

שהוא בבחינת אין סוף, להתגלות בבריאה, יצירה ועשיה, שהן נבראים מוגבלים, אלא אם כן קדמה לכך הסתרה — בחינת העולם המכוסה,

האור שבאצילות הוא אין-סופי, ואילו העולמות התחתונים הם נבראים מוגבלים; לכן הוא יכול להתגלות בהם רק לאחר שהוא מוסתר תחילה ב"עולם המכוסה".

שהוא באמת נשאר בבחי' אתכסא והעלם אלא רק הארה והמשכה לבד נמשך מזה להיות מקור השפע לבי"ע בחי' עלמא דאתגליא.

אשר באמת נשאר בבחינת כיסוי והסתר, ורק הארה והמשכה ממנו נמשכות להיות מקור השפע לבריאה, יצירה ועשיה — בחינת העולם הגלוי.

העולם המכוסה עצמו נשאר נסתר; רק הארה ממנו נמשכת למטה ונעשית מקור השפע לבריאה, יצירה ועשיה, העולם הגלוי.

אמנם בליל שביעי של פסח שהיה מאיר ומתגלה הארה גדולה ועצומה מלמעלה מסדר ההשתלשלות מבחי' א"ס ב"ה עצמו הסוכ"ע השוה ומשוה¹²⁴ כו'

אך בליל שביעי של פסח האיר והתגלה אור גדול ועצום מלמעלה מסדר ההשתלשלות, מבחינת אין סוף ברוך הוא עצמו, סובב כל עלמין, "השווה ומשווה" וכו',

אך בליל שביעי של פסח האיר אור גדול מלמעלה מכל סדר העולמות, מאין סוף עצמו, בבחינת סובב כל עלמין — האור המקיף את כל העולמות. עליו נאמר בפיוט הימים הנוראים שהוא "שווה ומשווה" קטון וגדול.

שאצ"י ועשייה שוין ממש לפניו וכחשכה כאורה¹²⁵ ממש שבחי' ההעלם והגילוי שבסדר השתלשלות העולמות עלמא דאתכסא ועלמא דאתגליא שוין ממש לפניו.

שהרי אצילות ועשיה שוות ממש לפניו, וחושך הוא כאור ממש, כך שההסתר והגילוי שבסדר השתלשלות העולמות — העולם המכוסה והעולם הגלוי — שווים ממש לפניו.

לפניו אצילות ועשיה שוות, ו"חושך הוא כאור" (תהילים קלט, יב): ההסתר והגילוי, העולם המכוסה והעולם הגלוי, זהים בעיניו.

כיון שבאמת אינו בגדר עלמין כלל לכן ע"י ירידה והמשכה מבחי' זו נמשך לשנות סדר ההשתלשלות לגמרי שבחינת עלמא דאתכסא נעשה ממש בבחי' גילוי

ומכיוון שבאמת אינו בגדר עולמות כלל, הרי שעל ידי ירידה והמשכה מבחינה זו נמשך שינוי גמור בסדר ההשתלשלות, כך שבחינת העולם המכוסה נעשתה ממש בבחינת גילוי,

מכיוון שהוא נעלה לחלוטין מגדר עולמות, כאשר אורו נמשך למטה הוא הפך את סדר העולמות: העולם המכוסה עצמו נעשה גלוי.

כמו עלמא דאתגליא שכללות ההעלם עצמו בא לידי גילוי ולא דרך הארה והמשכה לבד (ועמ"ש בשה"ש [בשיר השירים] בפ"י כי טובים דודיך מיין).¹²⁶

כמו בעולם הגלוי: ההעלם עצמו, בכללותו, בא לידי גילוי, ולא רק בדרך של הארה והמשכה (וראה מה שכתוב בשיר השירים בביאור "כי טובים דודיך מיין").

ההעלם עצמו, בכללותו, בא לידי גילוי, ולא רק ניצוץ ממנו. הדברים מפנים לביאור "כי טובים דודיך מיין" בלקוטי תורה על שיר השירים.

וזהו ויולך ה' את הים¹²⁷ ברוח קדים עזה וגו', פי' רוח קדים הוא המשכה מבחי' קדמונו של עולם דהיינו מבחי' א"ס ב"ה עצמו שאינו בגדר עלמין כלל.

וזהו "ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה" וגו'. פירוש הדבר: "רוח קדים" היא המשכה מבחינת קדמונו של עולם, כלומר מבחינת אין סוף ברוך הוא עצמו, שאינו בגדר עולמות כלל.

זו משמעות הפסוק בשמות י"ד:כ"א, "ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה": "קדים" מזכיר את קדמונו של עולם, את אין סוף עצמו, שהוא למעלה מכל העולמות.

ועל ידי גילוי והמשכה זו וישם את הים לחרבה, שבחיי עלמא דאתכסיא נעשה בחי' יבשה שהוא בחי' גילוי ממש למטה.^{129, 128}

ובאמצעות גילוי והמשכה זו "וישם את הים לחרבה": בחינת העולם הנסתר נעשתה לבחינת יבשה, שהיא גילוי ממש למטה.

באמצעות גילוי זה "וישם את הים לחרבה": העולם הנסתר נעשה ל"יבשה", כלומר התגלה לגמרי למטה. זהו תוכנה הפנימי של קריעת ים סוף.

36 וזהו ענין קריעת ים סוף דהיינו שבחיי מלי' דאצילות שהיא מקבלת מים החכמה עילאה דאצילות והיא סוף עולם האצי' ובה מתעלמים האורות של האצילות, וע"כ

וזהו ענין קריעת ים סוף: בחינת מלכות דאצילות, המקבלת מים החכמה העילאה דאצילות, היא סופו של עולם האצילות, ובה נסתרים האורות של האצילות; ולכן

זהו התוכן הפנימי של קריעת ים סוף. מלכות דאצילות מקבלת מ"ים" החכמה העילאה, והיא סופו של עולם האצילות, שבו האורות של האצילות נסתרים.

נקי' ים וע"י הגילוי מבחי' קדמונו של עולם שהי' [שהיה] מאיר אז בבחי' מלי' נעשה העלם הים סוף לבחי' גילוי ויבשה ממש דהיינו שעצמיות אורות האצי' היו אז בבחי' הגילוי בבי"ע.

היא נקראת "ים". וכאשר התגלתה בחינת קדמונו של עולם, שהאירה אז בבחינת מלכות, הפך ההעלם של ים סוף לגילוי ממש וליבשה; כלומר, עצם האורות של האצילות התגלו אז בבריאה, ביצירה ובעשיה.

משום כך מלכות נקראת "ים", ים סוף. כאשר האירה במלכות ההתגלות של קדמונו של עולם, הפך ההעלם שלה לגילוי, ל"יבשה": עצם האורות של האצילות התגלו בעולמות התחתונים.

(ויובן זה יותר עפמ"ש [על פי מה שכתוב] בזהר בראשית הנ"ל דבחי' אחד ובחי' ועד שבק"ש [שבקריאת שמע]¹³⁰)

זהו ענין ים ויבשה, וכמ"ש יקוו המים אל מקום¹³¹ אחד¹³² כו' שהמלי' דאצילות היא בחי' מקומו של אחד¹³³ כביכול עי' [עיינן] בת"ז [בתיקוני זוהר] תיקון מ"ב.

(הדבר יובן יותר על פי מה שכתוב בזהר, בראשית, שהוזכר לעיל: בחינת "אחד" ובחינת "ועד" שבקריאת שמע הן עניין ים ויבשה. ועל כך נאמר: "יקוו המים אל מקום אחד" וכו', שהרי מלכות דאצילות היא בחינת "מקומו" של האחד, כביכול; ראו תיקוני זוהר, תיקון מ"ב.)

הערת סוגריים ארוכה מסבירה זאת באמצעות קריאת שמע. הזוהר קושר בין "אחד" שב"שמע ישראל" ובין "ועד" שב"ברוך שם" לבין ים ויבשה; וב"יקוו המים אל מקום אחד" (בראשית א, ט), מלכות היא ה"מקום" של האחד, כפי שמבואר בתיקוני זוהר, תיקון מ"ב.

וביאור הענין מובן עפמ"ש [על פי מה שכתוב] ע"פ וארא,¹³⁴ שבאמת לגבי קב"ה [קודשא בריך הוא] מצד עצמותו ומהותו ית' לא שייך עליו מלת אחד כלל שהרי הוא יחיד ומיוחד והוא לבדו הוא, אלא כמארז"ל [כמאמר רבותינו זכרונם לברכה] שהוא אחד בשבעה רקיעים ובארץ וד' רוחות העולם¹³⁵ כו',

וביאור העניין מובן על פי מה שכתוב על הפסוק "וארא": לאמיתו של דבר, ביחס לקדוש ברוך הוא כפי שהוא בעצמותו ומהותו יתברך, המילה "אחד" כלל אינה שייכת, שהרי הוא יחיד ומיוחד והוא לבדו הוא. אלא הכוונה היא למה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, שהוא אחד בשבעה רקיעים, בארץ ובארבע רוחות העולם וכו'.

במובן המדויק, על ה' כפי שהוא בעצמותו לא אומרים "אחד", מילה המתארת אותו ביחס לדבר נוסף, אלא "יחיד", שכן רק הוא קיים. "אחד" פירושו שהוא אחד בשבעה רקיעים, בארץ ובארבע רוחות העולם, כפי שמראה הערת קה"ת מן הגמרא בברכות יג ע"ב ומן השולחן ערוך של אדמו"ר הזקן, שבו האות ח' שבמילה "אחד" רומזת לשבעת הרקיעים ולארץ.

ולכן א"ש [אתי שפיר] שבחי' זו נק' ים שהברואים שבים חיותם וקיומם הוא בתוך הים דוקא, וכך הוא בחי' עלמא דאתכסיא דאינון מתיחדין באחד שכולם בטלים במציאות במקורם כו',

ולכן מובן היטב מדוע בחינה זו נקראת "ים": יצורי הים מקבלים את חיותם ואת קיומם דווקא בתוך הים. וכך היא בחינת העולם המכוסה, שבה הם מתייחדים באחד, שכן כולם בטלים במציאות בתוך מקורם וכו';

מלכות כ"ים" היא העולם המכוסה: כשם שיצורי הים חיים רק בתוך הים, כך הנבראים של העולם המכוסה מתייחדים באחד ובטלים בתוך מקורם.

הנה מקום אתי¹³⁶ כו', ובחי' ועד הוא אחד בחלופי אתון¹³⁷ שהוא מקור עלמין דאתגליין שנראה כאלו העולם הוא דבר ויש בפ"ע [בפני עצמו] כו'.

"הנה מקום אתי" וכו'. ובחינת "ועד" היא "אחד" בחילוף אותיות; היא מקור העולמות הגלויים, שבהם נדמה כאילו העולם הוא דבר וישות בפני עצמו וכו'.

זהו פירוש הפסוק "הנה מקום אתי" (שמות לג, כא). "ועד" היא "אחד" בחילוף אותיות, כפי שאומר הזוהר: היא מקור העולמות הגלויים, שבהם העולם נראה כדבר שקיים בפני עצמו.

והנה מהותו ועצמותו ית' הוא בחי' יחיד, ועי"ש [ועיין שם] דע"י התורה נמשך בחי' יחיד ממש בבחי' גילוי וע"ז נאמר ושמי הוי' לא נודעתי¹³⁸ כו'.

והנה מהותו ועצמותו יתברך היא בחינת יחיד. ועיינו שם, שעל ידי התורה נמשכת בחינת יחיד ממש בגילוי, ועל כך נאמר: "ושמי הוי' לא נודעתי" וכו'.

עצמותו של ה' היא בחינת יחיד, למעלה אפילו מבחינת "אחד". המאמר על "וארא" מסביר שעל ידי התורה מתגלה בחינת יחיד ממש; על התגלות זו אומר ה' לאבות: "ושמי הוי' לא נודעתי" (שמות ו, ג).

והיינו מטעם שכי' [שכתב] במ"א שהתורה נקי' משל הקדמוני¹³⁹ בחי' קדמונו של עולם^{140, 141} כו', והנה בקי"ס [בקריעת ים סוף] שנאמר גי"כ ויולך ה' את הים ברוח קדים¹⁴² כו' שהוא הגילוי מבחי' קדמונו של עולם שהוא יחיד ומיוחד והוא לבדו הוא

והטעם לכך הוא כמו שכתוב במקום אחר, שהתורה נקראת "משל הקדמוני", בחינת קדמונו של עולם וכו'. והנה בקריעת ים סוף, שעליה נאמר גם "ויולך ה' את הים ברוח קדים" וכו', הייתה התגלות מבחינת קדמונו של עולם, שהוא יחיד ומיוחד והוא לבדו הוא,

התורה מגלה בחינה זו מפני שהיא "משל הקדמוני" (שמואל א' כד, יד), שרשי' מפרש כמשלו של הקדוש ברוך הוא, קדמונו של עולם. גם בקריעת ים סוף הייתה התגלות של קדמונו של עולם, באמצעות רוח הקדים.

לכן עי' גילוי זה הפך ים ליבשה¹⁴³ שבחי' אחד נמשך בבחי' גילוי ממש בבחי' ועד דהיינו גילוי יחוי"ע [יחודא עילאה] ממש ביחוי"ת [ביחודא תתאה], (ועמ"ש ע"פ כי תשמע בקול¹⁴⁴ כו' לעשות הישר¹⁴⁵ כו' ע"ש).

לכן, באמצעות גילוי זה, הוא הפך ים ליבשה: בחינת "אחד" נמשכה בגילוי ממש בבחינת "ועד", כלומר, גילוי יחודא עילאה ממש בתוך יחודא תתאה. (וראו מה שכתוב על הפסוק "כי תשמע בקול" וכו', "לעשות הישר" וכו'; עיינו שם.)

כך גילוי זה "הפך ים ליבשה" (תהילים סו, ו): בחינת "אחד", היחוד העליון, התגלה בתוך "ועד", היחוד התחתון. הטקסט מפנה גם ללקוטי תורה, ראה, על הפסוק "אם תשמע בקול הוי'... לעשות הישר".

ועד"ז הוא ענין אנשי יריחו¹⁴⁶ שהיו כורכין את שמע שהיו אומרים אחד ואהבת ולא היו מפסיקין לומר בשכמל"י [ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד] כי רצו שיומשך האהבה מבחי' אחד יחוי"ע [יחודא עילאה] ממש,

ובדרך זו יש להבין את עניינם של אנשי יריחו, שהיו כורכים את שמע: הם היו אומרים "אחד" ו"ואהבת" בלי להפסיק ולומר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", משום שרצו שהאהבה תימשך מבחינת "אחד", מהיחוד העליון עצמו;

אנשי יריחו "היו כורכין את שמע" (פסחים נה, ב): הם עברו ישירות מ"אחד" ל"ואהבת" בלי לומר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", משום שרצו שהאהבתם תימשך ישירות מהיחוד העליון של "אחד".

אלא שאין הלכה כדבריהם כי זהו רק בחי' קי"ס [קריעת ים סוף] שנמשך באתעדלי"ע [באתערותא דלעילא] והזכרת קי"ס [קריעת ים סוף] הוא באמת ויציב¹⁴⁷ שהוא אחר יציאת מצרים

אלא שאין הלכה כדבריהם, כי זו רק בחינת קריעת ים סוף, שנמשכה באמצעות אתערותא דלעילא; וקריעת ים סוף נזכרת בברכת "אמת ויציב", הנאמרת לאחר יציאת מצרים,

ההלכה אינה כדבריהם, משום שבחינה זו שייכת לקריעת ים סוף, שבאה באמצעות אתערותא דלעילא. בתפילה נזכרת קריעת ים סוף רק בברכת "אמת ויציב", לאחר יציאת מצרים.

דהיינו לאחר שחותם בק"ש [בקריאת שמע] אני הוי' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים¹⁴⁸ כו' אזי דווקא מזכיר קי"ס [קריעת ים סוף] באמת ויציב:^{149, 150}

כלומר, לאחר שחותמים בקריאת שמע במילים "אני הוי' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" וכו', רק אז מזכירים את קריעת ים סוף ב"אמת ויציב".

רק לאחר שקריאת שמע מסתיימת במילים "אני הוי' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" (במדבר טו, מא), אנו מזכירים את קריעת ים סוף ב"אמת ויציב". גילוי הים מקומו רק לאחר יציאת מצרים.

קטע 8 • ו' 37-38

עצרת לה' אלקיכם

37 ו זהו ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת,¹⁵¹ כי הנה קי"ס [קריעת ים סוף] הי' [היה] בשביעי של פסח דוקא

6. וזהו [פירוש] "שישה ימים תאכל מצות, וביום השביעי עצרת". קריעת ים סוף הייתה דווקא ביום השביעי של פסח,

הקטע השישי חוזר לפסוק הפותח: "שישה ימים תאכל מצות, וביום השביעי עצרת". קריעת ים סוף התרחשה דווקא ביום השביעי של פסח.

כי ים סוף הוא בחי' מלי' שהוא בחי' יום השביעי כנודע דיום הראשון הוא בחי' חסד.¹⁵²

מפני שים סוף הוא בחינת מלכות, שהיא בחינת היום השביעי, כידוע, שהיום הראשון הוא בחינת חסד.

ים סוף הוא מלכות, ומלכות היא הספירה השביעית מבין הספירות הרגשיות, המקבילה ליום השביעי; היום הראשון, לעומתה, מקביל לחסד, הספירה הראשונה מביניהן.

38 ויום השביעי הוא בחי' מלי' ואז נמשך ונתגלה בחי' רוח קדים כי נעוץ סופן בתחלתן¹⁵³ מראש ומקדם נסוכה,¹⁵⁴

והיום השביעי הוא בחינת מלכות; ואז נמשכת ומתגלה בחינת "רוח קדים", שכן "נעוץ סופן בתחלתן": "מראש ומקדם נסוכה".

היום השביעי מקביל למלכות, ובו נמשכת ומתגלה "רוח קדים" — גילוי הקדמוני. כמו שנאמר בספר יצירה, "נעוץ סופן בתחלתן", וכמו שנאמר בפיוט "לכה דודי" על מלכות: "מראש ומקדם נסוכה" — המדרגה האחרונה מושרשת בראשונה ממש.

אך גילוי זה הוא דוקא ע"י שמתחלה ששת ימים תאכל מצות, דהנה ענין אכילת מצה מבואר למעלה

אך גילוי זה בא דווקא באמצעות "ששת ימים תאכל מצות" תחילה. והנה, ענין אכילת מצה התבאר למעלה,

אך גילוי ביום השביעי בא רק בזכות ששת ימי אכילת המצה שקדמו לו. אכילת מצה, כפי שהתבאר למעלה, ממשיכה גם אור שמעל לסדר העולמות.

שהוא ג"כ ענין המשכת אור א"ס שלמעלה מסדר ההשתלשלות שזהו ענין הדילוג שלא הספיק להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים כו',

שהיא גם עניין המשכת אור אין סוף שלמעלה מסדר ההשתלשלות, וזהו עניין ה"דילוג": [הבצק] "לא הספיק להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים" וכו';

המצה מבטאת את ה"דילוג" של חג הפסח: הבצק "לא הספיק להחמיץ", משום שהתגלה מלך מלכי המלכים, אור שלמעלה מסדר ההשתלשלות.

ולכן ע"י אכילת מצה ששת ימים שהוא המשכת אור הסוכ"ע בבחי' גילוי בכל הששה מדות מבחי' חסד עד בחי' יסוד,

ולכן, באמצעות אכילת מצה במשך שישה ימים — שהיא המשכת אור סוכב כל עלמין בגילוי בכל שש המדות, מבחינת חסד ועד בחינת יסוד —

אכילת מצה במשך שישה ימים ממשיכה אפוא את אור סוכב כל עלמין בגילוי לכל שש המדות, אחת לכל יום, מחסד ועד יסוד.

אזי נמשך מזה וביום השביעי שהוא בחי' מלי' עצרת כו' דהיינו שבחי' היותה בחינת ים והעלם נעשה בחי' יבשה וגילוי.

נמשך מכך "וביום השביעי", שהוא בחינת מלכות, "עצרת" וכו'; כלומר, היותה בחינת ים והעלם נעשה לבחינת יבשה וגילוי.

כתוצאה מכך נעשית מלכות, ביום השביעי, "עצרת": מלכות, שבדרך כלל היא ה"ים" הנסתר, נעשית "יבשה" גלויה.

(והיינו ע"י רוח קדים שהוא המשכה מבחינת קדמונו של עולם¹⁵⁵ שאינו בגדר עלמין כלל אפילו להיות סוכב כו', והוא אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] שלמעלה מאתעדל"ת [מאתערותא דלתתא] שע"י מעשה המצות

(וזהו באמצעות רוח קדים, שהיא המשכה מבחינת קדמונו של עולם, שאינו בגדר העולמות כלל, ואף לא בגדר "סוכב" וכו'; והיא אתערותא דלעילא שלמעלה מאתערותא דלתתא הבאה על ידי קיום המצוות,

הקטע שבסוגריים מוסיף שהדבר נעשה באמצעות "רוח קדים" — גילוי מקדמונו של עולם, שהוא למעלה אפילו מן הגדר של "סוכב" את העולמות. זוהי אתערותא דלעילא, גבוהה מכל מה שקיום המצוות שלנו יכול לעורר.

ולכן נאמר ואתם תחרישון,¹⁵⁶ אלא שאעפ"כ [שאף על פי כן] המשכה זו היא דוקא ע"י שמתחלה ששת ימים תאכל מצות שהוא אתעדל"ת [אתערותא דלתתא] להמשיך אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] המשכה מבחי' סוכ"ע רצון העליון

ולכן נאמר "ואתם תחרישון". ואף על פי כן, המשכה זו באה דווקא באמצעות "ששת ימים תאכל מצות" תחילה, שהיא אתערותא דלתתא כדי להמשיך אתערותא דלעילא — המשכה מבחינת סוכב כל עלמין, הרצון העליון;

לכן נאמר לבני ישראל על הים: "ואתם תחרישון" (שמות יד, יד): הנס בא מלמעלה ולא כתוצאה מפעולותיהם. ואף על פי כן, ששת ימי אכילת המצה נחוצים כאתערותא דלתתא, כדי להמשיך את האור הסוכב כל עלמין, הוא הרצון העליון.

אזי עי"ז ישרה וימשך ההמשכה מלמעלה מבחי' סוכ"ע כמ"ש במ"א בענין פתחי לי^{157, 158} כו' ואני אפתח לך כו' ועמ"ש בביאור ע"פ אחרי¹⁵⁹ ה' אלקיכם תלכו¹⁶⁰ ומ"ש סד"ה האזינו השמים^{161, 162} בענין אהיה כטל¹⁶³ כו').

אזי באמצעות זאת תשרה ותימשך המשכה מלמעלה מבחינת סוכב כל עלמין, כמו שנתבאר במקום אחר בענין "פתחי לי" וכו', "ואני אפתח לך" וכו'; וראו מה שנכתב בביאור על הפסוק "אחרי ה' אלקיכם תלכו", ומה שנכתב בסוף המאמר המתחיל "האזינו השמים" בענין "אהיה כטל" וכו'.

לאחר שהדבר נמשך, שורה עליהם האור הגבוה עוד יותר, שלמעלה אפילו מסוכב כל עלמין. כאן מפנה הטקסט לשלושה מאמרים: על "פתחי לי... ואני אפתח לך", על "אחרי ה' אלקיכם תלכו", ועל "האזינו השמים", בענין "אהיה כטל".

וזהו עצרת להוי' אלקיך,¹⁶⁴ כי הוי' זהו בחינת יחו"ע [יחודא עילאה] שנק' ים וכמ"ש הוי' אחד, ושם אלקים זהו בחי' מקור ההמשכה בבי"ע שנק' יבשה, ובשביעי של פסח הוא גילוי שלמעלה מב' הבחי' כנ"ל

וזהו "עצרת לה' אלקיך": שכן הוי' היא בחינת יחודא עילאה, הנקראת "ים", כמו שכתוב "הוי' אחד"; ושם אלקים הוא בחינת מקור ההמשכה לבריאה, יצירה ועשיה, הנקראת "יבשה". וכיום השביעי של פסח יש גילוי שלמעלה משתי הבחינות הללו, כנזכר לעיל;

הדברים מבארים את הפסוק "עצרת לה' אלקיך": הוי' היא בחינת יחודא עילאה, ה"ים" ("הוי' אחד"), ואלקים הוא מקור ההמשכה לעולמות התחתונים, ה"יבשה". הגילוי של היום השביעי של פסח הוא למעלה משתי הבחינות.

ולכן הוא בחי' עצרת לב' הבחי' להוי' אלקיך, ואזי מה שהי' [שהיה] נק' הוי' שהוא בחי' ים ועלמא דאתכסיא נעשה אלהיך בבחי' אתגליא ממש,

ולכן הוא בחינת עצרת לשתי הבחינות, "לה' אלקיך". ואזי מה שנקרא הוי', בחינת ים והעולם הנסתר, נעשה "אלקיך", בגילוי ממש.

לכן היום הוא עצרת לשני השמות יחד, והוי', ה"ים" הנסתר, נעשה "אלקיך" ומתגלה בגלוי.

(וזהו ענין עצרת קליטה וכיוון שנתכווצו ונקרשו המים ונעשו כמו נד¹⁶⁵ עד שנעשה בבחי' יבשה: מ"כ וצ"ע [וצריך עיון]).¹⁶⁶

(וזהו ענין עצרת — קליטה וכיוון: המים התכווצו ונקרשו ונעשו כמו נד, עד שנעשו בחינת יבשה. מצאתי כתוב, וצריך עיון.)

הערת אגב, המסומנת כדבר שנמצא כתוב וטעון עיון, מבארת את המילה עצרת כקליטה וכיוון: המים התכווצו ונקרשו "כמו נד" (שמות ט"ו, ח'), עד שנעשו יבשה. לפי הערת קה"ת, בכתב יד נוסף כאן: "ועיין לקמן".

והנה הגם שבחשבון ספירת העומר הרי יום שביעי ש"פ הוא בחי' יסוד ולא בחי' מל' כנודע, היינו בבחי' חושבנא דעומר שהוא העלאה מלמטה למעלה, וע"י ההעלאה והאתעדל"ת [והאתערותא דלתתא] ממשיכים היום יום כו',

והנה, אף שבחשבון ספירת העומר היום השביעי של פסח הוא בחינת יסוד ולא בחינת מלכות, כידוע, הרי זה מצד בחינת חשבון העומר, שהיא העלאה מלמטה למעלה; ועל ידי ההעלאה ואתערותא דלתתא ממשיכים את האור של אותו יום, וכן הלאה;

קושיה: בספירת העומר, היום השביעי של פסח הוא היום השישי לספירה, יסוד, ולא מלכות. התשובה היא שספירת העומר היא עלייה מלמטה למעלה: באמצעות הספירה של כל יום ממשיכים את האור של אותו יום.

וע"כ יום הראשון שהוא ענין הגילוי מלמעלה למטה מאיליו וממילא אין סופרים אותו ומתחילים מיום השני משא"כ לגבי בחי' ההמשכה שמלמעלה למטה שנמשך ביום א' של פסח,

ולכן היום הראשון, שהוא ענין הגילוי מלמעלה למטה, מאילו וממילא, אינו נמנה, ומתחילים למנות מהיום השני. אבל לא כך הוא לגבי בחינת ההמשכה מלמעלה למטה, שנמשכת ביום הראשון של פסח

לכן היום הראשון של פסח, שבו הגילוי בא מלמעלה מאילו, אינו נמנה, והספירה מתחילה ביום השני. אבל ביחס לגילוי מלמעלה שנמשך ביום הראשון של פסח, הסדר שונה.

(שזהו עיקר בחי' חג הפסח לשון דילוג^{167, 168} שהיא אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] ואילו ההמשכה שע"י חשבון ימי העומר עיקר ענינה הוא חג השבועות כו').

(שזהו עיקר בחינת חג הפסח — לשון דילוג, שהיא אתערותא דלעילא; ואילו ההמשכה שעל ידי חשבון ימי העומר, עיקר ענינה הוא חג השבועות וכו').

הדברים שבסוגריים מסבירים שהגילוי מלמעלה הוא עיקרו של פסח, ששמו מבטא דילוג (כפי שמפרש רש"י על שמות י"ב, י"א), ואילו ההמשכה באמצעות ספירת ימי העומר מובילה בעיקר לחג השבועות.

הרי יום הא' דפסח הוא עיקר ההמשכה ראשונה והוא בבחי' חסד, ואזי יום שביעי של פסח הוא בחי' מלי'.

הרי שהיום הראשון של פסח הוא עיקר ההמשכה הראשונה, והיא בחינת חסד; ואז היום השביעי של פסח הוא בחינת מלכות.

לפי הסדר הזה, היום הראשון של פסח, ההמשכה הראשונה, הוא בחינת חסד, והיום השביעי של פסח הוא בחינת מלכות.

אמנם בפסח מצרים לפי שהי' [שהיה] אצלם משה ואהרן וזי' ענני הכבוד, ע"כ גם בלא אכילת מצה היו יכולים להמשיך מבחי' הגילוי שנגלה עליהם

אולם בפסח מצרים, מכיוון שהיו עמם משה ואהרן ושבעת ענני הכבוד, יכלו להמשיך, גם בלי אכילת מצה, מבחינת הגילוי שהתגלה עליהם

בפסח מצרים היו לעם ישראל משה, אהרן ושבעת ענני הכבוד. בזכות זאת יכלו להמשיך, גם בלי לאכול מצה, מן הגילוי של היום הראשון.

ביום א' להמשיכו בכל הז' ימים, וע"כ לא הי' [היה] חימוצו נוהג רק יום הא' בלבד משא"כ עתה (וכמ"ש זה לעיל בדי"ה מצה זו כו'. ע"ש).

ביום הראשון, להמשיכו בכל שבעת הימים; ולכן איסור חמץ נהג אז רק ביום הראשון בלבד, שלא כמו עכשיו (כפי שנכתב לעיל במאמר המתחיל "מצה זו" וכו'; עיינו שם).

הם יכלו להמשיך את הגילוי הזה בכל שבעת הימים, ולכן אז החמץ היה אסור רק ביום הראשון; עכשיו הדבר שונה. הכוונה למאמר הקודם בפרשה זו, "מצה זו", שמסביר זאת.

ומעתה יובן ג"כ משי"כ [מה שכתוב] עצרת להווי אלקיך ובשמיני עצרת נאמר תהיה לכם¹⁶⁹ ולמה לא נאמר כאן לכם ג"כ.

ומכאן יובן גם מדוע נאמר "עצרת לה' אלקיך", ואילו על שמיני עצרת נאמר "תהיה לכם", ומדוע לא נאמר כאן גם "לכם".

מכאן עולה גם השאלה שהוצגה בתחילת המאמר: מדוע היום השביעי של פסח הוא "עצרת לה' אלקיך", ואילו שמיני עצרת הוא "לכם".

ויובן זה בהקדים עוד ענין אחד והוא להבין הטעם שאין גומרים את ההלל בחג הפסח כ"א בבי' ימים הראשונים¹⁷⁰ ומאי שנא מחג הסוכות שגומרים את ההלל בכל ימי החג.¹⁷¹

הדבר יובן בהקדמת עניין נוסף: יש להבין מדוע אין אומרים את ההלל השלם בחג הפסח אלא בשני הימים הראשונים, ומה ההבדל בינו לבין חג הסוכות, שבו אומרים את ההלל השלם בכל ימי החג.

כדי להסביר זאת, אדמו"ר הזקן מעלה תחילה שאלה נוספת: מדוע אומרים את ההלל השלם בפסח רק בשני הימים הראשונים, ואילו בסוכות אומרים אותו בכל יום מימי החג?

קטע 9 • 39-40

הלל ו"לכם"

39 ונודע מענין אמירת ההלל בחג הוא ענין רוב השמחה והשבח על תוספת האור והגילוי שמאיר ומתגלה מלמעלה.

ידוע שענין אמירת ההלל בחג הוא ביטוי לשמחה ולשבח מרובים על תוספת האור והגילוי המאירים ומתגלים מלמעלה.

אמירת ההלל בחג מבטאת שמחה ושבח מרובים על תוספת האור והגילוי המאירים מלמעלה ביום זה.

וגם פי' הלל הוא ענין המשכת האור והגילוי מלשון בהילו נרו,¹⁷² וכמ"ש במ"א דשני הענינים עולים בקנה אי' שע"י ההלל והשבח ממשיכים ההארה והגילוי כו',

גם פירוש המילה הלל קשור להמשכת אור וגילוי, מלשון "בהילו נרו". וכפי שמוסבר במקום אחר, שני הענינים קשורים זה בזה: באמצעות ההלל והשבח ממשיכים את ההארה והגילוי כו'.

הלל פירושו גם המשכת אור, מלשון "בהילו נרו עלי ראשי" (איוב כט, ג). שני הענינים קשורים זה בזה: כפי שמוסבר בתורה אור, שבח לאדם על מעלותיו מוציא אותן מן ההעלם אל הגילוי, וכך שבח לה' ממשיך את אורו.

ונודע שעיקר ענין מצות קריאת ההלל הוא כשגומרים אותו דוקא שאז נקי מצוה ומברכין עליו תחלה לד"ה אשר קדשנו במצותיו כו' משא"כ כשקורין אותו בדילוג נקי רק מנהג אבותיהם בגמרא (בתענית כ"ח ב')

ידוע שעיקר מצוות קריאת ההלל הוא דווקא כשאומרים אותו בשלמותו; אז הוא נקרא מצווה, ולפי כל הדעות מברכים עליו תחילה את הברכה "אשר קידשנו במצוותיו" כו'. לעומת זאת, כשהוא נקרא בדילוגים, הגמרא מכנה זאת רק "מנהג אבותיהם" (תענית, דף כח ע"ב),

הלל שלם הוא המצווה ממש, ועליו מברכים, כפי שמוסכם על הכול. הלל חלקי, הנאמר בדילוגים, מכונה בגמרא (תענית כח ע"ב) רק "מנהג אבותיהם".

וארז"ל [ואמרו רבותינו זכרונם לברכה] (שם) הלל ברי"ח [בראש חודש] לאו דאורייתא, וא"כ אינו מובן הטעם כלל למה אין גומרים את ההלל ביום שביעי של פסח עכ"פ [על כל פנים] שבו הי' [היה] הגילוי הגדול מלמעלה מהשתלשלות כו'.

וחז"ל אמרו (שם): "הלל בראש חודש לאו דאורייתא". אם כן, כלל לא מובן מדוע אין אומרים הלל שלם לפחות ביום השביעי של פסח, שבו היה גילוי גדול שמעל ההשתלשלות וכו'.

הגמרא שם מסיקה שהלל בראש חודש אינו חיוב מן התורה. אם כך, מדוע אין אומרים הלל שלם לפחות ביום השביעי של פסח, היום שבו היה גילוי גדול שמעל להשתלשלות?

אך הענין הוא דהנה בצאת ישראל ממצרים היו עדיין בבחי' קטנות שהרי לא קיבלו עדיין תורה ומצות עד שעמדו אצל הר סיני, וע"כ נקראו בשם נער כמ"ש כי נער ישראל^{173, 174} ואוהבהו¹⁷⁵ (בהושע סי' י"א), אלא הענין הוא, שכאשר יצאו ישראל ממצרים הם היו עדיין בבחינת קטנות, שהרי עדיין לא קיבלו תורה ומצוות; הם קיבלו אותן רק כשעמדו ליד הר סיני. לכן הם נקראו "נער", כפי שנאמר: "כי נער ישראל ואוהבהו" (הושע יא, א).

התשובה היא שכאשר יצאו ישראל ממצרים הם היו עדיין במצב של "קטנות", כלומר, לא היו בשלים מבחינה רוחנית, משום שעדיין לא קיבלו את התורה בסיני. לכן הנביא מכנה אז את ישראל "נער": "כי נער ישראל ואוהבהו" (הושע יא, א).

ולכן אף שהיה להם אז התגלות נסים גדולים ועצומים שהוא ע"י ירידה הארה גדולה ועצומה מא"ס ב"ה הסוכ"ע, אמנם לא היה¹⁷⁶ הארה זו מאיר ומתגלה בהם כ"א בתכלית הקטנות

ולכן, אף שראו אז ניסים גדולים ועצומים, שבאו בעקבות ירידה של הארה גדולה ועצומה מאין סוף ברוך הוא, סובב כל עלמין, הארה זו בכל זאת לא האירה והתגלתה בהם אלא בתכלית הקטנות.

לכן, אף שראו ניסים גדולים, שבאו מכוחה של הארה עצומה מאין סוף, סובב כל עלמין, אור זה האיר בהם רק בתכלית הקטנות.

(וע' בפע"ח [בפרי עץ חיים] גבי כוונת¹⁷⁷ שביעי של פסח שנז' [שנזכר] קטנות כו' ע"ש, דלכאורה תמוה איך הוא בחי' קטנות והלא אדרבה האור והגילוי נמשך מבחי' שלמעלה מסדר ההשתלשלות וכמ"ש בזהר בעתיקא תליא.

(ראו פרי עץ חיים, בכוונת היום השביעי של פסח, שם נזכרת קטנות וכו'; עיינו שם. לכאורה הדבר תמוה: כיצד זו בחינת קטנות, והרי להפך, האור והגילוי נמשכים מבחינה שמעל סדר ההשתלשלות, וכפי שנאמר בזהר: "בעתיקא תליא".)

בסוגריים מובא פרי עץ חיים, העוסק ב"קטנות" בכוונות הקבליות ליום השביעי של פסח. הדבר נראה תמוה, שהרי האור של אותו יום בא ממעל לסדר העולמות, והזהר אומר עליו: "בעתיקא תליא" — הדבר תלוי בעתיק, המדרגה העליונה ביותר.

ולפי הנ"ל א"ש [אתי שפיר] דבאמת הגילוי הוא מבחי' גבוה מאד אבל הגילוי להם הוא בבחי' קטנות מטעם הנ"ל שהרי לא קיבלו עדיין תומ"צ [תורה ומצות] ולא היה בהן עדיין שלימות כמ"ש בזהר)

לפי האמור הדברים מובנים היטב: אכן, הגילוי הוא מבחינה גבוהה מאוד, אבל הגילוי שהגיע אליהם היה בבחינת קטנות, מהטעם שהוסבר לעיל — הם עדיין לא קיבלו תורה ומצוות, ועדיין לא הייתה בהם שלמות, כפי שנאמר בזהר.

התשובה היא שהגילוי אכן היה ממדרגה גבוהה מאוד, אך הם קיבלו אותו במצב של קטנות, משום שעדיין לא קיבלו תורה ומצוות ולא היו שלמים, כפי שנאמר בזהר.

(ועיין בגמרא פ"ח [פרק ח'] דב"ק [דבבא קמא] דף צ"ב סע"ב [סוף עמוד ב']¹⁷⁸ כד הוינא זוטרי¹⁷⁹ כו' ועיין מענין כי נער ישראל ברכות

(ועיינו בגמרא, פרק ח' של בבא קמא, דף צ"ב סוף ע"ב: "כשהיינו קטנים" וכו'; ועיינו בעניין "כי נער ישראל" במדרש רבה,

הערת סוגריים נוספת מביאה מקורות על "נערותו" של ישראל בעת יציאת מצרים. התלמוד (בבא קמא צ"ב ע"ב) מסביר את האמירה "כשהיינו קטנים, נחשבנו לאנשים" מן הפסוקים: בתחילה ה' עצמו הלך לפני ישראל בעמודי הענן והאש, ולאחר מכן שלח מלאך.

כי תשא ס"פ מ"ג ובשה"ש [ובשיר השירים]¹⁸⁰ רבה¹⁸¹ בפסוק אפריון עשה לו^{182, 183} ובזח"ב [ובזהר חלק ב'] ס"פ בא דמ"ג ע"א.¹⁸⁴ ויקהל דרי"ז סע"א [סוף עמוד א.]. ובמק"מ [ובמקדש מלך] שם.¹⁸⁵ ועמ"ש בביאור ע"פ שימני כחותם^{186, 187} בענין הרצועות דתש"ר [דתפילין של ראש].

כי תשא, סוף פרק מ"ג, ובשיר השירים רבה על הפסוק "אפריון עשה לו", ובזהר, חלק ב', סוף פרשת בא, דף מ"ג ע"א; ויקהל, דף רי"ז סוף ע"א; ובמקדש מלך שם. ועיינו במה שנכתב בביאור על הפסוק "שימני כחותם", בעניין הרצועות של תפילין של ראש.)

המקורות כוללים גם את המדרש על כי תשא, שבו משה מבקש שישראל ייחשבו עדיין "נערים"; את שיר השירים רבה, שבו מלך משוחח בגלוי עם בתו הצעירה, אך לאחר שהיא מתבגרת הוא משוחח עמה רק מתוך חופה; את הזהר, המכנה את הנער הזה "ישראל הקטן"; ואת המאמר על "שימני כחותם", בעניין רצועות תפילין של ראש.

והוא עד"מ מאהבת האב לבנו שיש בזה ב' אופנים, דהיינו כשהבן הוא קטן אז האהבה מהאב אליו היא בבחי' הגילוי ותוקף במאד עד שמחבקו ומנשקו ונושאו על זרועותיו.

והדבר דומה לאהבת אב לבנו, שיש בה שני אופנים. כשהבן קטן, אהבת האב אליו גלויה וחזקה מאוד, עד שהוא מחבק אותו, מנשק אותו ונושא אותו על זרועותיו.

משל: אהבתו של אב לילד קטן גלויה וחזקה; הוא מחבק אותו, מנשק אותו ונושא אותו על זרועותיו.

אמנם עכ"ז [עם כל זה] אין האהבה מתגלה כ"כ [כל כך] בהבן הקטן רק בדברים קטנים, שהרי אינו מבין ומרגיש עדיין כ"כ [כל כך] הדברים הגדולים.

אף על פי כן, אהבה זו יכולה להתגלות אצל הבן הקטן רק בדברים קטנים, שכן הוא עדיין אינו מבין ומרגיש במידה רבה דברים גדולים.

אבל אצל הילד אהבה זו יכולה להתבטא רק בדברים קטנים, מפני שהוא עדיין אינו מסוגל להבין או להרגיש דברים גדולים.

משא"כ כשהבן גדול דהגם שאז האהבה מהאב אינו נראה ונגלה כ"כ [כל כך] להיות מחבקו ומנשקו עכ"ז [עם כל זה] מתפשטת ומתגלית לבנו יותר ללמדו חכמה וליתן לו כל צרכיו אז בגדלותו שהם דברים גדולים כו'.

לעומת זאת, כשהבן גדל, אף שאהבת האב אינה נראית ומתגלה באותה מידה בחיבוק ובנשיקה, היא מתפשטת ומתגלה יותר כלפי בנו: הוא מלמד אותו חכמה ונותן לו את כל צרכיו כשהוא כבר בוגר — דברים גדולים וכו'.

כשהבן גדל, האב כבר אינו מבטא את אהבתו בחיבוקים ובנשיקות, אך אהבתו מגיעה אל הבן באופן מלא יותר: הוא מלמד אותו חכמה ודואג לכל צרכיו, שהם דברים גדולים.

40 וכמ"כ [וכמו כן] למעלה עד"מ הנה ביצ"מ [ביציאת מצרים] שנאמר כי נער ישראל שעדיין לא הי' [היה] בהם שלימות כ"כ [כל כך], לכן אע"פ [אף על פי] שהגילוי הי' [היה] אהבה רבה ממקום גבוה מאד.

וכך גם למעלה, בדרך משל: ביציאת מצרים, שעליה נאמר "כי נער ישראל", עדיין לא הייתה בהם שלמות רבה כל כך. לכן, אף שהגילוי היה אהבה רבה ממקום גבוה מאד,

כך הוא גם למעלה. ביציאת מצרים ישראל היו בבחינת "נער", עדיין לא שלמים, אף שהגילוי שקיבלו היה אהבה רבה ממקום גבוה מאד.

אמנם לא האיר בהם רק בבחי' קטנות, וע"כ אין גומרין בו את ההלל. (והא דבימים ראשונים של פסח גומרים את ההלל מבואר בזהר שם וגם ע"פ פשוט הוא נכון

היא בכל זאת האירה בהם רק בבחינת קטנות, ולכן אין אומרים בה את ההלל השלם. (האמור על אמירת ההלל השלם בימים הראשונים של פסח מוסבר שם בזהר; וגם לפי הפשט הדבר נכון,

האהבה האירה בהם רק בבחינת קטנות, ולכן אין אומרים את ההלל השלם ביום השביעי של פסח. בסוגריים מוסבר מדוע בכל זאת אומרים את ההלל השלם בימים הראשונים של פסח.

כי אע"ג [אף על גב] שלא הי' [היה] בהם עדיין שלימות כ"כ [כל כך] מ"מ הרי יציאתם מבחינת מצרים שהיא מאפילה לאורה ברוחניות ג"כ שמבחי' מצרים ערות הארץ¹⁸⁸ ומ"ט שערי טומאה¹⁸⁹ יצאו להיות עבדי ה'.

כי אף שעדיין לא הייתה בהם שלמות רבה כל כך, מכל מקום יציאתם ממצרים הייתה מעבר מחושך לאור גם במובן הרוחני: הם יצאו מבחינת מצרים, "ערוות הארץ", ומ"ט שערי טומאה, ונעשו עבדי ה'.

אף שלא היו עדיין שלמים, יציאת מצרים הייתה גם במובן הרוחני מעבר מחושך לאור: הם יצאו ממצרים, המכונה "ערוות הארץ" (בראשית מב, ט), וממ"ט שערי טומאה, כדי להיות עבדי ה'.

א"כ אין לך דבר גדול מזה אף שלא נשלמו עדיין עד קבלת התורה וע"ז גומרין את ההלל ביום צאתם ממצרים), משא"כ בחג הסוכות

אם כן, אין דבר גדול מזה, אף שעדיין לא הגיעו לשלמות עד קבלת התורה; ועל כך אומרים את ההלל השלם ביום צאתם ממצרים.) אבל חג הסוכות שונה,

אין דבר גדול מזה, גם לפני קבלת התורה, ולכן אומרים את ההלל השלם ביום שבו יצאו ממצרים. חג הסוכות שונה, כפי שמוסבר בחלק הבא.

שהוא אחר קבלת התורה שבחיי אהבה העליונה מאיר ומתפשט בהם בבחי' גדלות עדי"מ אהבת האב לבנו הגדול שמתגלית ונמשך ממנה דברים גדולים כו' כנ"ל, ע"כ גומרין בהן את ההלל בכל ימי החג.

שחל לאחר קבלת התורה, כאשר האהבה העליונה מאירה בהם ומתפשטת בבחינת גדלות, כמו אהבת אב לבנו הבוגר, שמתגלית ומתוכה נמשכים דברים גדולים וכו', כפי שהוזכר לעיל. לכן אומרים בו את ההלל השלם בכל ימי החג.

חג הסוכות חל לאחר קבלת התורה, כשהאהבה העליונה מאירה בישראל בבחינת גדלות, כמו אהבת אב לבנו הבוגר, שממנה נמשכים דברים גדולים. לכן אומרים את ההלל השלם בכל יום מימי חג הסוכות.

ובהקדמה זו מובן ג"כ הטעם שבשמע"צ [שבשמיני עצרת] נאמר עצרת תהיה לכם¹⁹⁰ שמאיר ומתגלה לכם ממש משא"כ בשביעי של פסח נאמר עצרת לה' אלקיך¹⁹¹ שאינו מאיר ומתגלה בבחי' לכם כ" כ עד קבלת התורה,

ובהקדמה זו מובן גם הטעם לכך שעל שמיני עצרת נאמר "עצרת תהיה לכם": האור מאיר ומתגלה לכם ממש. ואילו על היום השביעי של פסח נאמר "עצרת לה' אלקיך", שכן האור אינו מאיר ומתגלה בבחינת "לכם" באותה מידה, עד קבלת התורה.

כך מתיישבת השאלה על שני הפסוקים שבהם נאמר "עצרת": בשמיני עצרת האור מאיר ומתגלה "לכם", בתוך ישראל עצמם; ואילו ביום השביעי של פסח, לפני קבלת התורה, נאמר "לה' אלקיך", והאור עדיין אינו מתגלה "לכם".

(ולכן נקרא שבועות עצרת בגמרא, ואמרו בו הכל מודים בעצרת דבעינן לכם כו'. ועיין ברכות בשה"ש [בשיר השירים] בפסוק מה יפו פעמיך¹⁹² אמר ר' [רבי] יהושע בן לוי ראויה היתה העצרת של חג שתהא רחוקה חמשים יום כנגד העצרת של פסח¹⁹³

(ולכן שבועות נקרא בגמרא "עצרת", ואמרו עליו: "הכול מודים שבעצרת בעינן לכם" וכו'. ועיינו במדרש רבה על שיר השירים, בפסוק "מה יפו פעמיך": אמר רבי יהושע בן לוי, "ראויה הייתה העצרת של חג להיות רחוקה חמשים יום, כנגד העצרת של פסח,

לכן הגמרא קוראת לשבועות "עצרת" ופוסקת שבו הכול מודים שנדרש גם "לכם" — שמחה באכילה ובשתייה, ולא רק תפילה (פסחים סח ע"ב). והמדרש על "מה יפו פעמיך" אומר שעצרת של חג הסוכות הייתה ראויה לחול כעבור חמשים יום, כמו העצרת של פסח.

אלא כו' ע"ש, הרי דחג השבועות הוא לגבי שבעת ימי הפסח דוגמת שמיני עצרת לגבי שבעת ימי הסוכות.

אלא וכו', עיינו שם. הרי שחג השבועות הוא ביחס לשבעת ימי הפסח כמו שמיני עצרת ביחס לשבעת ימי הסוכות.

אם כן, שבועות ביחס לשבעת ימי הפסח הוא כמו שמיני עצרת ביחס לשבעת ימי הסוכות: ה"עצרת" החותמת אותם.

והיינו כנ"ל שבפסח לא נמשך הגילוי כ"כ [כל כך] בבחי' לכם עד חג השבועות שניתנה בו תורה, והנה בענין הלל פי הרמ"ז [הרב משה זכות] פ' אמור דצ"ו תחלת ע"א שכן ההלל סודו להאיר במל' סוד אדני גימטריא הלל¹⁹⁴ כו'.

כלומר, כפי שנאמר לעיל, בפסח הגילוי אינו נמשך כמידה רכה כל כך בבחינת "לכם", עד חג השבועות, שבו ניתנה התורה. ובענין ההלל, הרמ"ז מפרש (בפרשת אמור, דף צו, תחילת ע"א): "שהרי סודו של ההלל הוא להאיר במלכות, סוד אדני, שגימטריה שלו הלל" וכו'.

בפסח הגילוי אינו מגיע לישראל בבחינת "לכם" עד שבועות, היום שבו ניתנה התורה. הרמ"ז, המקובל רבי משה זכות, מוסיף שתכליתו הפנימית של ההלל היא להאיר במלכות, בשם אדני, שערכו המספרי (65) שווה לערכו של הלל.

ולכן לא נאמר הלל גמור עד חג השבועות עכ"ל [עד כאן לשונו]. וענין להאיר בשם אד' י"ל [יש לומר] שיוכן ממ"ש בד"ה ועתה יגדל נא¹⁹⁵ כח אדני¹⁹⁶ שזהו כענין העונה איש"ר [אמן יהא שמיה רבא]¹⁹⁷ מברך בכל כחו כו' ע"ש.

"ולכן לא נאמר הלל גמור עד חג השבועות". עד כאן לשונו. את ענין ההארה בשם אדני אפשר להבין מתוך הכתוב במאמר הפותח במילים "ועתה יגדל נא כוח אדני": הדבר דומה למי שעונה "אמן, יהא שמיה רבא מברך" בכל כוחו וכו'; עיין שם.

לכן, אומר הרמ"ז, לא נאמר הלל גמור עד שבועות. ענין ההארה בשם אדני מוסבר במאמר "ועתה יגדל נא כוח אדני": הדבר דומה למי שעונה "אמן, יהא שמיה רבא" בכל כוחו (שבת קיט ע"ב).

ובספר מאורי אור אות ה' סי' י"ד כתב הלל נקי המלכות כי היא מהלל תמיד להווי, ויש הלל גמור מל' פרצוף שלם ויש הלל שאינו גמור חצי פרצוף מחזה ולתתא עכ"ל [עד כאן לשונו].

ובספר מאורי אור, אות ה', סימן יד, כתב: "הלל הוא כינוי למלכות, כי היא מהללת את הווי תמיד. יש הלל גמור — מלכות בפרצוף שלם; ויש הלל שאינו גמור — חצי פרצוף, מהחזה ולמטה". עד כאן לשונו.

החיבור הקבלי מאורי אור מכנה את המלכות "הלל", משום שהיא מהללת את הווי תמיד: הלל גמור הוא מלכות כפרצוף שלם, ואילו הלל שאינו גמור הוא רק חצי פרצוף, מהחזה ולמטה.

והפרש זה הוא כענין מעלת בית ראשון על בית שני¹⁹⁸ כמבואר בזח"ב [בוהר חלק ב'] שמות ד"ט ע"ב¹⁹⁹ ובמק"מ [ובמקדש מלך] שם ע"ש שזהו כענין ה' עילאה והי' תתאה, ועד"ז כי [כתב] בפרדס בעה"כ [בערכי הכינויים] ערך הלל.

והבדל זה דומה למעלתו של בית ראשון על בית שני, כפי שמוסבר בזהר, חלק ב, שמות, דף ט ע"ב, ובמקדש מלך שם (ע"י שם): הדבר דומה לה"א עילאה ולה"א תתאה. ועל דרך זו כתב בפרדס, בערכי הכינויים, בערך "הלל":

הבדל זה דומה למעלתו של בית ראשון על בית שני, שהזהר (2:9b) ומקדש מלך משווים לה"א עילאה ולה"א תתאה שבשם האלוקי. הפרדס כותב באופן דומה בערך "הלל".

הלל גמור ושאינו גמור²⁰⁰ יש שפ"י כי הגמור הוא בסוד הבינה ושאינו גמור בסוד המל'.

"הלל גמור ושאינו גמור — יש שמפרשים שהגמור הוא בסוד הבינה, ושאינו גמור בסוד המלכות.

הפרדס מביא דעה אחת: הלל גמור מקביל לבינה, והלל שאינו גמור למלכות.

והנכון הלל גמור לבנה במילואה והלל שאינו גמור בסוד פרצת הלבנה עכ"ל [עד כאן לשונו], ולפמ"ש [ולפי מה שכתוב] בשם המק"מ [המקדש מלך] שני הפירושים עולים בקנה א' דהלל גמור זהו כשהמל' מקבלת הארה גדולה עד שהיא במדרגת הבינה כענין לא זו מחבבה עד שקראה אמי כו')

אך הפירוש הנכון הוא: "הלל גמור — לבנה במילואה, והלל שאינו גמור — בסוד פרצת הלבנה". עד כאן לשונו. ולפי מה שנכתב בשם מקדש מלך, שני הפירושים מתיישבים זה עם זה: הלל גמור הוא כשהמלכות מקבלת הארה גדולה, עד שהיא מגיעה למדרגת הבינה, כמו בענין "לא זו מחבבה עד שקראה אמי" וכו').

הפרדס מעדיף פירוש אחר: הלל גמור הוא הלבנה במילואה, והלל שאינו גמור הוא הלבנה שנפגמה. לפי מקדש מלך, שני הפירושים מתיישבים זה עם זה: הלל גמור הוא כשהמלכות מקבלת אור גדול כל כך, עד שהיא מגיעה למדרגת הבינה, כפי שנאמר במדרש: "לא זו מחבבה עד שקראה אמי".

(ועמ"ש מזה בד"ה שיר השירים בענין ב' הפירושים שבבחי' כלה לשון כלה שארי²⁰¹ ולשון כלתה נפשי²⁰² כו'. ועמ"ש סד"ה יגלה לן טעמיה בענין כיום ההוא יהיה כו'):^{203, 204}

(ועיין במה שנכתב על כך במאמר הפותח במילים "שיר השירים", בענין שני הפירושים בבחינת כלה: כלה מלשון "כלה שארי", וכלה מלשון "כלתה נפשי" וכו'. ועיין במה שנכתב בסוף המאמר הפותח במילים "יגלה לן טעמיה", בענין "כיום ההוא יהיה" וכו').

הטקסט מסיים בהפניה לשני מאמרים: "שיר השירים", העוסק בשתי המשמעויות של "כלה" — "כלה שארי" (תהילים עג, כו) ו"כלתה נפשי" (תהילים פד, ג); ו"יגלה לן טעמיה", העוסק ב"כיום ההוא יהיה".

בעבודה

אכילה לשם שמים מעניקה לאדם כוח, כך שבקריאת שמע ובתפילה ההתבוננות, האהבה והיראה שלו נעשות חזקות מכפי שיכול היה להגיע אליהן בכוחות נפשו האלקית בלבד. המצה שלפני חצות היא עבודת ביטול הרצון, שפלות ואמונה פשוטה, שיש להישמר בה מחמץ ההתנשאות העצמית; אתערותא דלתתא זו, יחד עם התורה והמצוות במשך כל השנה, היא שמכשירה את האדם להיות כלי לגילוי העליון.

שאלות לשיחה

1. מדוע התורה מדברת על שישה ימי מצה לפני עצרת של היום השביעי, כאשר היא מצווה לאכול מצה שבועה ימים, וכיצד קורא המאמר את הפסוק?
2. מה ההבדל בין המצה הכתובה "מצת" לבין המצה הכתובה "מצות", ומדוע רק הראשונה זקוקה לשמירה?
3. כיצד יכול מזון, שמקורו בסדר נבראים נמוך יותר, להעניק חיות ואף שכל לאדם?
4. באיזה מובן קריאת הילד "אבא" לאחר שטעם דגן היא דגם לאמונה שהמצה מביאה?
5. מדוע היום השביעי של פסח הוא "עצרת לה' אלקיכם" בלי ההלל השלם, ואילו שמיני עצרת הוא "לכם" ובסוכות אומרים הלל שלם בכל יום?

הערות

פסוקה 1

1 ששת ימים

לפי ההערה, מאמר זה מופיע בשינויים בספר המאמרים ת"ש (10-1809), בצירוף ביאור, כדי שהקורא יוכל להשוות לנוסח נוסף של אותו מאמר.

הערת קה"ת

נדפס בשינויים בסה"מ תק"ע עם ביאור. ולכללות המאמר ראה ג"כ ד"ה זה בסידור רפד, א. אוה"ת ויקרא-ב ע' תמו ואילך. אוה"ת ראה ע' תשלח ואילך.

2 ששת ימים תאכל מצות

"שישה ימים תאכל מצות, וכיום השביעי עצרת להווי אלקיך; לא תעשה מלאכה". הפסוק שעליו בנוי המאמר כולו.

Deuteronomy 16:8 דברים ט"ז:

שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצָרַת לְאֱלֹקֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה:

Six days thou shalt eat unleavened bread; and on the seventh day shall be a solemn assembly to the L-RD thy G-d; thou shalt do no work therein

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים טז, ח.

3 שבעת ימים תאכל מצות

"לא תאכל עליו חמץ; שבעת ימים תאכל עליו מצות, לחם עוני". הפסוק הקודם המצווה לאכול מצות שבעה ימים, ומעורר את השאלה מדוע נאמר בפסוק ח' שישה ימים.

Deuteronomy 16:3 דברים ט"ז:

לֹא־תֹאכַל עָלָיו חֶמֶץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל־עָלָיו מִצֹּת לֶחֶם עֲנִי כִּי בַחֲפוּזִן יֵצְאָתָּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת־יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

Thou shalt eat no leavened bread with it; seven days shalt thou eat unleavened bread therewith, even the bread of affliction; for in haste didst thou come forth out of the land of Egypt; that thou mayest remember the day when thou camest forth out of the land of Egypt all the days of thy life

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים טז, ג. ראה ד"ה מצה זו תש"ד (ע' 170) ובכ"מ.

פסוקה 2

4

הפסוק מכנה את היום השביעי של פסח "עצרת להווי אלקיך"; אדמו"ר הזקן קושר זאת לנס קריעת ים סוף, שהתרחש באותו יום.

Deuteronomy 16:8 דברים ט"ז:

שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצָרַת לְאֱלֹקֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה:

Six days thou shalt eat unleavened bread; and on the seventh day shall be a solemn assembly to the L-RD thy G-d; thou shalt do no work therein

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 3

5

פסח מצרים היה חימוצו נוהג רק יום אחד

הגמרא מביאה את דברי רבי יוסי הגלילי, שלפיהם איסור החמץ בפסח מצרים חל יום אחד בלבד, שכן אחרי "לא יאכל חמץ" נאמר "היום אתם יוצאים". אדמו"ר הזקן משתמש בכך כדי להראות שהדור הראשון הגיע לקריעת ים סוף בלי שישה ימים של אכילת מצה.

Pesachim 96b:1-2 פסחים צ"ו ב:א-ב'

אֵלָּא אֲחֻמָּץ. מִכְּלָל דְּפֶסַח מִצְרַיִם לִילָּה אֶחָד וְתוֹ? וְהַתְנִיָּא, רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי אוֹמֵר: מִנֵּין לְפֶסַח מִצְרַיִם שְׁאֵין חִימוּצוֹ נוֹהֵג אֵלָּא יוֹם אֶחָד — תִּלְמוּד לומר: "לא יאכל חמץ", וסמך לקה: "היום אתם יוצאים". אֵלָּא הֲכִי קָאָמַר: לִילָּה אֶחָד, וְהוּא הִדִּין לְפֶסַח דְּדוֹרוֹת. וְחִימוּצוֹ כָּל הַיּוֹם, וּפֶסַח דְּדוֹרוֹת נוֹהֵג כָּל שְׁבָעָה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הציור לדורות לאכול מצה שבעה ימים, שאותו אדמו"ר הזקן מעמיד בניגוד ליום היחיד של פסח מצרים.

Deuteronomy 16:3 דברים ט"ז:

לֹא־תֹאכַל עָלָיו חֶמֶץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל־עָלָיו מִצֹּת לֶחֶם עֲנִי כִּי בַחֲפוּזִן יֵצְאָתָּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת־יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

Thou shalt eat no leavened bread with it; seven days shalt thou eat unleavened bread therewith, even the bread of affliction; for in haste didst thou come forth out of the land of Egypt; that thou mayest remember the day when thou camest forth out of the land of Egypt all the days of thy life

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 4

7

עצרת להווי אלקיך

על היום השביעי של פסח נאמר בתורה: "עצרת לה' אלקיך".

Deuteronomy 16:8 דברים ט"ז:

שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצָרַת לְאֱלֹקֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה:

Six days thou shalt eat unleavened bread; and on the seventh day shall be a solemn assembly to the L-RD thy G-d; thou shalt do no work therein

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

8 ויאפו את הבצק

נראה שהפסוק מסביר את אכילת המצה ביציאת מצרים בכך שבני ישראל יצאו בחיפזון; אדמו"ר הזקן שואל מדוע נדרש טעם כזה.

Exodus 12:39 שמות י"ב:ל"ט

וַיֹּאפּוּ אֶת־הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֹגֶת מִצֹּת כִּי לֹא חֶמֶץ כִּי־גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהַתְמָהֶמָּה וְגַם־צָדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם:

And they baked unleavened cakes of the dough which they brought forth out of Egypt, for it was not leavened; because

they were thrust out of Egypt, and could not tarry, neither
had they prepared for themselves any victual

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יב, לט.

9 עצרת תהיי לכם

"ביום השמיני עצרת תהיה לכם; כל מלאכת עבודה לא תעשו". על שמיני
עצרת נאמר בתורה "לכם", ואדמו"ר חזקן שואל מדוע הניסוח שונה.

Numbers 29:35 במדבר כ"ט:ל"ה

ביום השמיני עצרת תהיה לכם כל־מלאכת עבודה לא תעשו:

On the eighth day ye shall have a solemn assembly: ye shall
do no manner of servile work

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר כט, לה.

פסוקה 5

10 התלמוד מלמד שבפסח מצרים איסור חמץ חל במשך יום אחד; לכן ביום
יציאת מצרים נאסר עליהם חמץ בכל מקרה.

Pesachim 96b:1 פסחים צ"ו ב:א

אֵלָא אַחַמֵץ. מַכְלֵל דְּפֶסַח מִצְרַיִם לֵיָּלָה אֶחָד וְתוֹ לָא? וְהַתְנִינָא, רַבִּי יוֹסִי
הַגָּלִילִי אוֹמֵר: מִנֵּין לְפֶסַח מִצְרַיִם שְׂאִין חִימוּצוֹ נוֹהֵג אֵלָא יוֹם אֶחָד —
תְּלֻמוֹד לוֹמֵר: "לֹא נֶאֱכַל חֻמֶּץ", וְסֻמְיָה לֵקָה: "הַיּוֹם אַתֶּם יוֹצְאִים".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

11 מצה זו שאנו אוכלים על שום מה על שום שלא הספיק בצקת של
אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה
וגאלם

ההגדה מסבירה שהמצה של ליל הסדר היא משום שלבצק של אבותינו לא
הספיק להחמיץ לפני שנגלה אליהם מלך מלכי המלכים וגאל אותם.
אדמו"ר חזקן שואל מדוע נדרש טעם זה, ובהמשך מפרש שהוא מצביע על
מדרגה שנייה ונעלית יותר של מצה.

Pesach Haggadah, Magid, Rabban Gamliel's Three Things
4 הגדה של פסח, מגיד, פסח מצה ומרור ד'

מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של
אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך
הוא, וגאלם, שנאמר: ויאפו את־הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת
מצות, כי לא חמץ, כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה, וגם־צדה
לא־עשו להם.

This sort of unleavened which we eat, is on account that
there was not time sufficient for the dough of our ancestors
to rise, until the blessed lord! the king of kings, did reveal
himself for to redeem them, as it is written, and they baked
unleavened cakes of the dough which they brought forth out
of Egypt, for it was not leavened, because they were thrust
out of Egypt, and could not tarry, neither had they prepared
for themselves any victuals

Pesach Haggadah (Public Domain) • A. Alexander 1787 (Public Domain)

פסוקה 6

12 כבר נצטוו על מצות ומרורים יאכלוהו

על הציווי לאכול את קרבן הפסח עם מצה ומרור מפנה ההערה לאור
התורה של הצמח צדק על פרשת בא, שבה מופיע הציווי, לדיון בנושא
קשור.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת בא ע' שז.

13 שהפסח אינו נאכל אלא עד חצות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

זבחים פ"ה מ"ח. רמב"ם הל' ק"פ ספ"ח.

14 שהפסח אינו נאכל אלא עד חצות

המשנה פוסקת שאת קרבן הפסח אוכלים רק בלילה ורק עד חצות; לכן
הציווי לאוכלו עם מצה קוים לפני חצות.

Mishnah Zevachim 5:8 משנה זבחים ה:ח'

הַבְּכוֹר וְהַמְעַשֶּׂר וְהַפֶּסַח, קִדְּשִׁים קָלִים, שְׁחִיטָתָן בְּכָל מְקוֹם בְּעֹזְרָה,
וְדָמָן טָעוּן מִתְּנֶה אֶחָת, וּבִלְבָד שְׂחִיתָו כִּנְגֵד הַיְסוֹד. שְׁנֵה בְּאִכִּילָתָו, הַבְּכוֹר
נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים, וְהַמְעַשֶּׂר לְכָל אָדָם, וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר, לְכָל אָדָם, בְּכָל
מָאֵכָל, לְשֵׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֵלָא בַּלַּיְלָה, וְאֵינוֹ
נֶאֱכָל אֵלָא עַד חֲצוֹת, וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֵלָא לְמָנוּחַ, וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֵלָא צֵלִי:

The first-born animal, tithe and the pesah are sacrifices of
lesser sanctity. They are slaughtered in any part of the
Temple court, and their blood requires one sprinkling, pro-
vided that he applies it against the base [of the altar]. They
differ in the [rules governing] their eating: The first-born
animal is eaten by priests [only], the tithe is eaten by anyone
and they can be eaten in any part of the city, prepared in
any manner, during two days and one night. The pesah can
... ,be eaten only at night

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

15 שהפסח אינו נאכל אלא עד חצות

הרמב"ם קובע בסוף פרק ח' שאת קרבן הפסח אוכלים רק עד חצות, כגדר,
אף שמן התורה מותר לאוכלו כל הלילה; הערת קה"ת מצטטת זאת לצד
המשנה.

Mishneh Torah, Paschal Offering 8:15 משנה תורה, הלכות קרבן
פסח ח:ט"ו

בְּכָר בְּאֶרְנוּ בְּכֶמֶה מְקוֹמוֹת שְׂאִין הַפֶּסַח נֶאֱכָל אֵלָא עַד חֲצוֹת כְּדִי
לְהַרְחִיק מִן הָעֶבְרָה וְדִין תּוֹרָה שְׂיֵאֱכָל כָּל הַלַּיְלָה עַד שְׁעֵלָה עֲמוּד
הַשֶּׁחֶר. וּבְכָר בְּאֶרְנוּ בְּהִלְכוֹת חֻמֶּץ וּמִצָּה שֶׁהוּא טָעוּן הִלֵּל בְּשַׁעַת
אִכִּילָתוֹ וְשְׂאִין בְּגִי חֲבוּרָה חוּזְרִין וְאוֹכְלִין אַחֵר שֶׁנֶּדְרָמוּ בְּשִׁנָּה אֶפְלוּ
בְּתַחֲלַת הַלַּיְלָה:

Torat Emet 363 (Public Domain)

16 "בראשון [בחודש], בארבעה עשר יום לחודש, בערב, תאכלו מצות". כאן
"מצת" כתובה בלי ו': המצה שלפני חצות.

Exodus 12:18 שמות י"ב:י"ח

בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ תֹּאכְלוּ מִצַּת עַד יוֹם הָאֶחָד
וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בְּעֶרֶב:

פסוקה 7

22 מצה זו שאנו אוכלים על שום מה על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים

ההסבר שבהגדה על המצה של הסדר, שאותו קורא אדמו"ר הזקן כמתייחס למדרגה השנייה של המצה, זו שלאחר חצות הלילה.

Pesach Haggadah, Magid, Rabban Gamliel's Three Things
4 הגדה של פסח, מגיד, פסח מצה ומרור די

מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא, וגאלם, שנאמר: ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות, כי לא חמץ, כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה, וגם צדה לא עשו להם.

This sort of unleavened which we eat, is on account that there was not time sufficient for the dough of our ancestors to rise, until the blessed lord! the king of kings, did reveal himself for to redeem them, as it is written, and they baked unleavened cakes of the dough which they brought forth out of Egypt, for it was not leavened, because they were thrust out of Egypt, and could not tarry, neither had they prepared for themselves any victuals.

Pesach Haggadah (Public Domain) • A. Alexander 1787 (Public Domain)

23 כאן המילה "מצות" נכתבת כו', ואדמו"ר הזקן רואה בכך הוכחה שהמצה שאנו אוכלים שייכת למדרגה הגבוהה יותר.

Deuteronomy 16:8 דברים ט"ז:

ששת ימים תאכל מצות וכיום השביעי עצרת Havayah לאלקיך לא תעשה מלאכה:

Six days thou shalt eat unleavened bread; and on the seventh day shall be a solemn assembly to the L-RD thy G-d; thou shalt do no work therein.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 8

24 כי לא על הלחם לבדו

"כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי הוי' יחיה האדם". הפסוק העומד ביסוד כל הקטע הזה.

Deuteronomy 8:3 דברים ח':ג

ויענה וירעבה ויאכלה את-העֵמָּה אשר לא-ידעת ולא ידעו אבותיך למען הודיעך כי לא על-הלחם לבדו יחיה האדם כי על-כל-מוצא פיה יחיה האדם:

And He afflicted thee, and suffered thee to hunger, and fed thee with manna, which thou knewest not, neither did thy fathers know; that He might make thee know that man doth not live by bread only, but by every thing that proceedeth out of the mouth of the L-RD doth man live.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ח, ג. ראה גם לקמן פי' שלח לו, ג. פי' מטות פא, ב. עקב יד, א. תו"א ט, ד ובכ"מ.

ששת ימים תאכל מצות וכיום השביעי עצרת להוי' אלקיך וגו'

In the first month, on the fourteenth day of the month at even, ye shall eat unleavened bread, until the one and twentieth day of the month at even.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

17 ויאפו כו' עוגות מצות

"ויאפו את הבצק... עוגות מצות". כאן "מצות" כתובה עם ו': המצה שנאפתה לאחר ההתגלות של חצות.

Exodus 12:39 שמות י"ב:ל"ט

ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות כי לא חמץ כי-גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם-צדה לא-עשו להם:

And they baked unleavened cakes of the dough which they brought forth out of Egypt, for it was not leavened; because they were thrust out of Egypt, and could not tarry, neither had they prepared for themselves any victual.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

18 ועיני בוהר ויצא דקנ"א

הזוהר אומר שהמצה, לפני שהיא מתחברת עם הזכר, נקראת "לחם עוני", אך כשהיא מתחברת אליו היא נקראת "מצוה", בתוספת וי": "בתחילה מצה, ואחר כך מצוה".

Zohar, Vayetzei 23:200-225 ספר הזוהר, ויצא כ"ג:ר-רכ"ה

19 הוי"ו זהו המשכה

שם מפרש אדמו"ר הזקן את הפסוק "הוי' אלקינו ואלקי אבותינו": "אלקינו" הוא צמצום, והוי' של "וואלקי" היא המשכה שבאמצעותה באים לידי מציאות "אבותינו" — חכמה ובינה. זהו אותו פירוש לו' שבפסוקה זו, במילה "מצות".

הערת קה"ת

"ראה תו"א ד"ה ואלה תולדות. ד"ה הקל קול יעקב (הקדמה לסידור)". — הערת כ"ק אדמו"ר בסה"מ תשי"ד ע' 171.

20 נוסח הציטוט של אדמו"ר הזקן תואם את הפסוק הזה על פסח שני: "ומצות על מרורים יאכלוהו".

Numbers 9:11 במדבר ט':יא

בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אתו על-מצות ומרורים יאכלוהו:

in the second month on the fourteenth day at dusk they shall keep it; they shall eat it with unleavened bread and bitter herbs;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

21 "ואכלו את הבשר בלילה הזה, צלי אש, ומצות על מרורים יאכלוהו". הציטוט שניתן במצרים לאכול את קרבן הפסח עם מצה, עוד לפני החיפזון שביציאה.

Exodus 12:8 שמות י"ב:ח

ואכלו את-הבשר בלילה הזה צלי-אש ומצות על-מרורים יאכלוהו:

And they shall eat the flesh in that night, roast with fire, and unleavened bread; with bitter herbs they shall eat it.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

שלח כרך-ו ע' אתשע, ובדי"ה ושכתי בשלום — תשל"ח הערה 86 (סה"מ מלוקט ח"ב ע' קסד). ומבואר בארוכה מהבעש"ט שזה שהאדם ניוון מדצי"ח הוא בשביל המוצא פי הוי' שבהם — ד"ה בראשית ברא-תש"כ.

פסוקה 10

30 בחכמה אתברירו

באיגרת הקודש 28 מובא מן הזוהר הביטוי "בחכמה אתברירו" בצירוף "חשוכא לנהורא", במסגרת הסבר על המים המטהרים של הפרה האדומה, הנמשכים מחכמה עילאה.

Leviticus 4:1 ויקרא ד':א'

וידבר ה' אל-משה לאמר:

:And the L-RD spoke unto Moses, saying

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

באגה"ק (לתניא) סכ"ח בווה"ק. וראה זהר פקודי רנד, ב. הנסמן בלקוטי הגהות (קה"ת תשל"ד) לאגה"ק שם. וראה בהנסמן לעיל ויקרא ד, א.

31 כי בחכמה אתברירו

בפקודי מתאר הזוהר כיצד בתוך המחשבה העליונה מתברר הפסולת ונשאר מה שהתברר; זהו הרעיון שמאחורי "על ידי חכמה נתבררו". הערת קה"ת מפנה לכאן.

Zohar, Pekudei 51:663-674 ספר הזהר, פקודי נ"א:תרס"ג-תער"ד

32 ועי בעי"ח ש"ח שהדעת דתהו נפל בשבחה"כ

עץ חיים, שער 8, מתאר כיצד שבעת מלכי התוהו יצאו מבינה כשהם כלולים באור הדעת ונכנסו לכלי שלה, שלא היה יכול להכיל אותם, ולכן נשבר ונפל. אדמו"ר הוקן מצטט זאת כדי להסביר את נפילת הדעת דתוהו.

Sefer Etz Chaim 8 עץ חיים ח'

פסוקה 11

33 כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם

החלק השני של הפסוק, "אלא מכל היוצא מפי הוי' יחיה האדם", נקרא כאן כמקור שממנו יוצאים הדיבורים האלוקים.

Deuteronomy 8:3 דברים ח':ג'

ויענה וירעך ויאכלך את-המן אשר לא-ידעת ולא ידעו אבותיך למען הודיעך כי לא על-הלחם לבדו יחיה האדם כי על-כל-מוצא פייה יחיה האדם:

And He afflicted thee, and suffered thee to hunger, and fed thee with manna, which thou knewest not, neither did thy fathers know; that He might make thee know that man doth not live by bread only, but by every thing that proceedeth out of the mouth of the L-RD doth man live

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 12

34 נעשה אדם

"נעשה אדם": המאמר שברא את האדם, והוא נאמר אחרי המאמרים על הצמחים ועל בעלי החיים.

Genesis 1:26 בראשית א':כ"ו

ויאמר אלקים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו כדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל-הארץ ובכל-הרמש הרמש על-הארץ:

25 תדשא הארץ דשא

"תדשא הארץ דשא": המאמר שבו נבראו הצמחים, שלדברי אדמו"ר הוקן מלוכב בלחם ומחיה אותו.

Genesis 1:11 בראשית א':יא

ויאמר אלקים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי עשה פרי למינו אשר זרעו-בו על-הארץ ויהי-כן:

And G-d said: 'Let the earth put forth grass, herb yielding seed, and fruit-tree bearing fruit after its kind, wherein is the seed thereof, upon the earth.' And it was so

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

26 נעשה אדם . . תדשא הארץ דשא

"נעשה אדם": המאמר שבו נברא האדם, והוא מעורר את השאלה מדוע האדם זקוק למאמר שבלחם.

Genesis 1:26 בראשית א':כ"ו

ויאמר אלקים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו כדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל-הארץ ובכל-הרמש הרמש על-הארץ:

And G-d said: 'Let us make man in our image, after our likeness; and let them have dominion over the fish of the sea, and over the fowl of the air, and over the cattle, and over all the earth, and over every creeping thing that creepeth upon the earth'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית א, כו. שם יא.

פסוקה 9

27 כפי בשלח

זהו המאמר "להבין עניין לחם משנה" שאליו מפנה הטקסט. שם מסביר אדמו"ר הוקן ששורש האדם הוא בתיקון, ואילו בעלי החיים והדומם, הצומח והחי מושרשים בתוהו והשתלשלו מדרגות רבות עד שנעשו גשמיים; על ידי אכילת האדם המזון עולה לתיקון.

הערת קה"ת

תו"א סה, ד. וראה שם ע"ד, א.

28 נעשה אדם . . תדשא הארץ דשא

המילים כאן מצטטות את Genesis 1:26. הקטע מופיע למטה.

Genesis 1:26 בראשית א':כ"ו

ויאמר אלקים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו כדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל-הארץ ובכל-הרמש הרמש על-הארץ:

And G-d said: 'Let us make man in our image, after our likeness; and let them have dominion over the fish of the sea, and over the fowl of the air, and over the cattle, and over all the earth, and over every creeping thing that creepeth upon the earth'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית א, כו. שם יא.

29 בלקו"ת פי עקב

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Pri Etz Chaim.

הערת קה"ת

להאריז"ל ע"פ ח, ג. וראה גם ספר הליקוטים להאריז"ל בתחלתו. פעי"ח שכ"ז פ"א. ראה גם תו"ת סה, ד. ע"ד, א. לקו"ת פ' מסעי צו, א. וראה אוה"ת

And G-d said: 'Let us make man in our image, after our likeness; and let them have dominion over the fish of the sea, and over the fowl of the air, and over the cattle, and over all the earth, and over every creeping thing that creepeth upon the earth.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

35 תדשא

"תדשא הארץ דשא": המאמר שהצמיח את הצמחים, והוא נאמר לפני בריאת האדם.

Genesis 1:11 בראשית א' י"א

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים תְּדַשׁ אֶת-הָאָרֶץ דָּשָׁא עֵשֶׂב מְזִרִיעַ זֶרַע עֵץ פֶּרִי עֹשֶׂה פֶּרִי לְמִינֵהוּ אֲשֶׁר זֶרְעוֹ-כֵן עַל-הָאָרֶץ וַיְהִי-כֵן:

And G-d said: 'Let the earth put forth grass, herb yielding seed, and fruit-tree bearing fruit after its kind, wherein is the seed thereof, upon the earth.' And it was so

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

36 ותוצא הארץ

"תוצא הארץ נפש חיה": המאמר שהוציא את בעלי החיים, וגם הוא נאמר לפני בריאת האדם.

Genesis 1:24 בראשית א' כ"ד

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים תּוֹצֵא אֶת-הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וְרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ-אֲרָץ לְמִינָהּ וַיְהִי-כֵן:

And G-d said: 'Let the earth bring forth the living creature after its kind, cattle, and creeping thing, and beast of the earth after its kind.' And it was so

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית א, כד.

37 רב נחמן אומר לרבא בבוקר שלמחרת: "הסיבה שלא אמרתי לך בערב היא שלא אכלתי בשר בקר". אדמו"ר הזקן לומד מכך שהמזון מוסיף כוח לשכל.

Bava Kamma 72a:1 בבא קמא ע"ב א"א

דְּלֵא אֲכִילִי בְּשָׂרָא דְּתוֹרָא.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

38 אין התינוק יודע

"תינוק אינו יודע לקרוא 'אבא' ו'אמא' עד שיטעם טעם דגן". אדמו"ר הזקן מביא זאת כהוכחה נוספת לכך שהמזון מוסיף לשכל, מפני ששורשו למעלה מחכמה.

Berakhot 40a:14 ברכות מ' א"י"ד

על פירות הארץ וכו'. פשיטא! אמר רב נחמן בר יצחק: לא נצרכה אלא לרבי יהודה, דאמר חטה מין אילן היא. דתנא: אילן שאכל ממנו אדם הראשון, רבי מאיר אומר: גפן היה, שאין לה דבר שמביא יללה על האדם אלא יין, שנאמר: 'וישת מן היין וישכר'. רבי נחמיה אומר: תאנה היה, שפדבר שנתקלקלו בו נתקנו, שנאמר: 'ויתפרו עליה תאנה'. רבי יהודה אומר: חטה היה, שאין התינוק יודע לקרות 'אבא' ו'אמא' עד שיטעם טעם דגן.

If, over fruits of the earth, etc. This is evident ! Rab Nahman b. Isaac said : It is only necessary for R. Judah who declares that wheat is a kind of tree ; for there is a teaching : The tree from which Adam ate was — so says R. Meir — the vine, because thou hast nothing which brings lamentation upon

man as does wine; as it is said, "And he drank of the wine, and was drunken" (Gen. ix. 21). R. Nehemiah says: It was the ... fig-tree

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות מ, א. הנסמן לעיל יב, ב.

39 בד"ה המגביהי לשבת

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

תו"א לח, ב.

40 ע"פ וידבר משה אל ראשי המטות

המאמר שואל שאלה דומה, שהרי גם באדם יש "מוצא פי ה'", ומשיב שהאדם הוא האחרון בבריאה, ואילו הדומם, הצומח והחי, שנפלו בשבירת הכלים, מושרשים למעלה הרבה יותר. משום כך המאכל מעניק לאדם חיים, ו"מוצא" שם פירושו המקור שממנו יצאו עשרת המאמרות.

הערת קה"ת

לקו"ת מטות פא, ב ואילך.

פסקה 13

41 דרפ"ה ניצוצין

בעניין רפ"ה הניצוצות, ההערה מפנה לעיון במאמרי אדמו"ר הזקן משנת 5565 (1804-05).

הערת קה"ת

ראה סה"מ תקס"ה ע' תרמב.

42 ע"פ זכור את יום השבת

שם החיות הן "נושאות ונישאות" עם הכיסא: הן בטלות אליו כפי שסוס בטל לרוכבו, ועם זאת, כמו סוס, הן נושאות את הרוכב למקום שלא היה יכול להגיע אליו בכוחות עצמו. זהו הדימוי שבו משתמש הטקסט לתיאור הכוח התחתון שבא מן המאכל ומעלה את הנפש האלקית.

הערת קה"ת

תו"א עא, ב.

43 השבת — בק"ש

לפי ההערה, טבלת התיקונים של המהדורה הראשונה מציגת שחסר כאן מעט, בין "לקדשו" ל"בקריאת שמע", והמהדורה השנייה הדפיסה את ההערה בתחתית העמוד.

הערת קה"ת

בלוח התיקון להוצאה הא' נרשם חסר קצת וכן נדפס בהוצאה הב' בשולי העמוד. וראה לעיל פקודי ה, א הערה שו"ה בוהר.

פסקה 14

44 כך בצאת ישראל ממצרים לא ידעו

הזוהר אומר שאדם הבא לעולם הזה אינו יודע דבר עד שהוא טועם לחם, ולכן כשיצאו ישראל ממצרים הם לא ידעו דבר עד שהקדוש ברוך הוא נתן להם לחם מ"אותה ארץ", כפי שכתוב: "ארץ ממנה יצא לחם", ואז הם באו להכיר אותו.

Zohar, Vayetzei 23:225-231 ספר זוהר, ויצא כ"ג:רכ"ה-רל"א

He further said that a man born into this world knows nothing until he tastes bread, and only then is there an awakening in him of intelligence and power of discernment. In the same way, when Israel left Egypt they were devoid of all

knowledge until G-d made them taste bread of that earth called erez, of which it says: "As for the earth (erez), bread cometh of it" Then Israel began to know and to recognise G-d

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

45 הערת קה"ת מפנה לZohar, Vayetzei 23:225 למילים האלה.

Zohar, Vayetzei 23:225 ספר זוהר, ויצא כ"ג:רכ"ה

פסוקה 15

46 בטל רצונך

"בטל את רצונך מפני רצונו". אדמו"ר הזקן משתמש בביטוי כדי לתאר את השפלות וההכנעה שהמצה מייצגת.

Pirkei Avot 2:4 משנה אבות ב"ד

הוא הנה אומר, עשה רצונו כרצונה, כדי שיעשה רצונה כרצונו. בטל רצונה מפני רצונו, כדי שיכביל רצון אחרים מפני רצונה. הלל אומר, אל תפרש מן הצבור, ואל תאמין בעצמך עד יום מותך, ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמע, שסופו להשמע. ואל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה:

He used to say: do His will as though it were your will, so that He will do your will as though it were His. Set aside your will in the face of His will, so that he may set aside the will of others for the sake of your will. Hillel said: do not separate yourself from the community, Do not trust in yourself until the day of your death, Do not judge your fellow man until you have reached his place. Do not say something that can- ... not be

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

47 כי יתחמץ לבבי

"כי לבי החמץ, וכלייתי נדקרו". בפסוק משמש השורש של חמץ לתיאור לב הפונה לרשעה.

Psalms 73:21 תהילים ע"ג:כ"א

כי יתחמץ לבבי וכלייתי אשתונן:

For my heart was in a ferment, And I was pricked in my .reins

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים עג, כא.

48 כאן קודם שהחמיץ

על הביטוי של חז"ל "קודם שהחמיץ", ההערה מפנה בהמשך ללקוטי תורה, בסוף פרשת ברכה (צט ע"ד).

הערת קה"ת

עלי"ק סו"פ ברכה צט, ד. [כ].

49 כאן קודם שהחמיץ כאן לאחר שהחמיץ

רבי יצחק מיישב סתירה הנוגעת למלך כורש: פסוק אחד מדבר עליו לפני ש"החמיץ", והאחר — לאחר ש"החמיץ". לשון חז"ל משתמשת בחימוץ כדי לתאר פנייה לרע.

Rosh Hashanah 3b:10-12 ראש השנה ג' ב"י-י"ב

ועוד: מי דמי? הַתֵּם כּוֹרֵשׁ, הֵכָא דְרִינִישׁ! תִּנָּא: הוּא כּוֹרֵשׁ, הוּא דְרִינִישׁ, הוּא אֶרְתָּחְשֶׁסְתָּא. כּוֹרֵשׁ — שְׁמֵלָה כְּשֶׁר הִיָּה, אֶרְתָּחְשֶׁסְתָּא — עַל שֵׁם

מלכותו, ומה שמו — דְרִינִישׁ שְׁמוֹ. מִכָּל מְקוֹם קָשִׁיָא! אָמַר רַבִּי יִצְחָק, לֹא קָשִׁיָא: כָּאן קוֹדֵם שֶׁהֶחְמִיץ, כָּאן אַחֲרֵי שֶׁהֶחְמִיץ. מִתְקִיר לֵה רַב קְהָנָא: וְיִי הֶחְמִיץ? וְהִכְתִּיב:

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

50 מי מעכב שאור שבביסה

תפילתו של רבי אלכסנדר: "גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך; ומי מעכב בעדנו? השאור שבביסה", כלומר היצר הרע.

Berakhot 17a:2 ברכות י"ז א"ב

רבי אֶלְכְּסַנְדְּרִי בְּתֵר צְלוֹתֶיהָ אָמַר הָכִי: "יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתַּעֲמִידֵנוּ בְּקֶרֶן אֹרֶחַ, וְאֵל תַּעֲמִידֵנוּ בְּקֶרֶן חֹשֶׁכָה, וְאֵל יִדְוֶה לְבָנוּ, וְאֵל יִחְשְׁכוּ עֵינֵינוּ". אֵיכָא דְאָמְרִי, הָא רַב הַמְנוּנָא מַצְלִי לֵה. וְרַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי בְּתֵר דְּמַצְלִי אָמַר הָכִי: "רְבוֹן הָעוֹלָמִים, גְּלוֹי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ שֶׁרְצוֹנֵנוּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ, וְיִי מַעֲכָב? — שְׁאוֹר שֶׁבְּעִיסָה וְשֶׁעֲבוֹד מִלְּכֻיּוֹת. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁתַּצִּילֵנוּ מִיָּדָם, וְנָשׁוּב לַעֲשׂוֹת חוֹקֵי רְצוֹנְךָ בְּלִבְּךָ שְׁלָם".

R. Alexander used to add at the conclusion of his prayer : May it be Thy will, O L-rd our G-d, to place us in a corner of light and not in a corner of darkness ; and may not our heart grow faint nor our eyes dim. There are some who say this was Rab Hamnuna's prayer ; and R. Alexander used to add at the conclusion of his prayer : L-rd of the universe ! It is ... revealed and known before Thee that it is our will to

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות יז, א.

פסוקה 16

51 ההשתלשלות — ובמורא גדול זו גילוי שכינה

"וזה" הוציא אותנו ממצרים ביד חזקה ובורע נטויה, ובמורא גדול, ובאותות ובמופתים".

Deuteronomy 26:8 דברים כ"ו:ח

וַיּוֹצֵאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבִמְרֹא גָדֹל וּבְאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים:

And the L-RD brought us forth out of Egypt with a mighty hand, and with an outstretched arm, and with great terrible-ness, and with signs, and with wonders

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים כו, ח. ספרי שם.

52 ובמורא גדול זו גילוי שכינה

הספרי מפרש את הביטוי "ובמורא גדול" כ"גילוי השכינה". אדמו"ר הזקן מזהה גילוי זה עם היראה והביטול העליונים ששחררו את ישראל.

Sifrei Devarim 301:21 ספרי דברים ש"א:כ"א

ובמורא גדול. זו גלוי שכינה, כמ"ש או הנסה א-להים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי, במסות באותות ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובורע נטויה ובמוראים גדולים, ככל אשר עשה לכם ה' א-להיכם במצרים לעיניך.

and with great fear": This is revelation of the Shechinah, as" it is written (Devarim 4:34) "Or has a god ever done miracles to come and take for himself a nation with trials, with signs, and with wonders, and with war, and with a strong

hand, and with an outstretched arm, and with great fears,
 "before your eyes"
 Sifrei Devarim, Hebrew (Public Domain) • Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein
 (CC-BY)

53 ובמורא גדול זו גילוי שכינה

גם ההגדה מביאה את אותו פירוש: "ובמורא גדול — זה גילוי השכינה".
 Pesach Haggadah, Magid, First Fruits Declaration 22
 פסח, מגיד, ארמי אבד אבי כ"ב

ובמורא גדול. זו גילוי שכינה, כמה שנגמר: או הנסה אלקים לבוא
 לקחת לו גוי מקרב גוי במסת באתת ובמופתים ובמלקמה וביד תזקה
 ובנורע נטויה ובמוראים גדולים ככל אשר יעשה לכם יי אלקיכם
 במצרים לעיניך.

and with great terror (meaning the glory of the lord) as is
 written, hath G-d assayed to go and take unto him a nation
 from the midst of another nation, by temptations, by signs,
 by wonders, by way: and with a mighty hand, by a stretched-out
 arm, and by great terrors, according to all the lord your
 G-d did for you in Egypt before your eyes

Pesach Haggadah (Public Domain) • A. Alexander 1787 (Public Domain)

פסקה 17

54 בערב תאכלו מצות

הציור לאכול מצה בערב, לפני חצות, שהאדמו"ר הזקן מזהה עם המצה של
 יראה תחתונה.

Exodus 12:18 שמות י"ב:י"ח

בראשון בארבעה עשר יום לחודש בערב תאכלו מצת עד יום האחד
 ועשרים לחודש בערב:

In the first month, on the fourteenth day of the month at
 even, ye shall eat unleavened bread, until the one and twen-
 tieth day of the month at even

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יב, יח.

55 נקי המצה בזהר מיכלא דמהימנותא

המאמר הקודם של צו מסביר מדוע הזהר מכנה את המצה "מאכל
 האמונה": למצה אין "טעם" והיא אינה תופחת, והיא ממשיכה את מדרגת
 אבא, שלמעלה מידעה מושגת, אך בקטנות — כדיעת הילד לקרוא "אבא".

הערת קה"ת

נסמן לעיל יב, ב.

פסקה 18

56 שאין התינוק יודע לקרות אבא עד שיטעום

מאמר חז"ל שלפיו ילד אינו יכול לקרוא "אבא" ו"אמא" עד שטעם דגן,
 משמש כאן דגם לאמונה שהמצה ממשיכה אל תוך הנשמה.

Berakhot 40a:14 ברכות מ' א:י"ד

על פירות הארץ וכו'. פשיטא! אמר רב נחמן בר יצחק: לא נצרכה אלא
 לרבי יהודה, דאמר חטה מין אילן היא. דתנא: אילן שאכל ממנו אדם
 הראשון, רבי מאיר אומר: גפן הנה, שאין לה דבר שמביא יללה על
 האדם אלא יין, שנגמר: "וישת מן היין וישכר". רבי נחמיה אומר:
 תאנה היתה, שבדבר שנתקלקלו בו נתקנו, שנגמר: "ויתפרו עלה

תאנה". רבי יהודה אומר: חטה היתה, שאין התינוק יודע לקרות "אבא"
 ו"אמא" עד שיטעום טעם דגן.

If, over fruits of the earth, etc. This is evident ! Rab Nahman
 b. Isaac said : It is only necessary for R. Judah who declares
 that wheat is a kind of tree ; for there is a teaching : The tree
 from which Adam ate was — so says R. Meir — the vine, be-
 cause thou hast nothing which brings lamentation upon
 man as does wine; as it is said, "And he drank of the wine,
 and was drunken" (Gen. ix. 21). R. Nehemiah says: It was the
 ... fig-tree

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A.
 Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

פסקה 20

57 אני הווי לא שנית

"כי אני הווי לא שנית". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כך: ה' הוא בדיוק כפי
 שהיה לפני שנברא העולם, וכך מאמין כל יהודי באמונה.

Malachi 3:6 מלאכי ג':

כי אני ה' לא שנית ואתם בני יעקב לא כליתם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not
 consumed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

58 בדי"ה וידעת היום

במאמר ההוא מוסבר שראיית החיות האלוניות שבתוך העולמות נקראת
 דעת ולא אמונה, משום שדעת היא הכרה ותחושה; ואילו על הבחינה של
 סובב כל עלמין נאמר "אני הווי לא שנית", ושם יש להזין את האמונה עד
 שגם היא תיעשה דעת.

הערת קה"ת

לקרי"ד ואתחנן ד, א.

פסקה 22

59 בטל רצונך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות פ"ב, מ"ד.

60 בטל רצונך

"בטל רצונך מפני רצונו". אדמו"ר הזקן משתמש בביטוי זה כדי לתאר את
 הביטול הנובע מאמונה במצה.

Pirkei Avot 2:4 משנה אבות ב:ד'

הוא היה אומר, עשה רצונו כרצונך, כדי שיעשה רצונך. בטל
 רצונך מפני רצונו, כדי שיתבטל רצון אחרים מפני רצונך. הלל אומר,
 אל תפרש מן הצבור, ואל תאמין בעצמך עד יום מותך, ואל תדין את
 חברך עד שתגיע למקומו, ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמע, שסופו
 להשמע. ואל תאמר לך שאפנה אשנה, שמה לא תפנה:

He used to say: do His will as though it were your will, so that
 He will do your will as though it were His. Set aside your will
 in the face of His will, so that he may set aside the will of oth-
 ers for the sake of your will. Hillel said: do not separate
 yourself from the community, Do not trust in yourself until
 the day of your death, Do not judge your fellow man until

you have reached his place. Do not say something that can-
... not be

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

61 ונפשי כעפר

מתוך תפילתו של מר בנו של רבינא, הנאמרת בסוף תפילת העמידה:
"ותהא נפשי כעפר לכל". שפלות העפר היא המאפיין של ה"ארץ" שממנה
בא הלחם.

Berakhot 17a:4 ברכות י"ז א"ד

מר בריה דרבינא כי הוה מסיים צלותיה אמר הכי: "אלקי, נצור לשוני
מרע ושפתותי מדבר מרמה, ולמקללי נפשי תדום, ונפשי כעפר לכל
תהיה. פתח לבי בתורתך, ובמצותיך תרדוף נפשי. ותצילני מפגע רע,
מיצר הרע, ומאשה רעה, ומכל רעות המתרגשות לבא בעולם. וכל
החושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם. יהי לרצון
אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי".

Mar b. Kabina used to add at the conclusion of his prayer : O
my G-d ! (Guard my tongue from evil and my lips from
speaking guile ; and to such as curse me let my soul be
dumb, yea, let my soul be unto all as the dust. Open my
heart to Thy Torah, and let my soul pursue Thy command-
ments. And do Thou deliver me from mishap, from the evil
impulse, and from an evil woman and all evil which breaks
... forth to come upon the world

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A.
Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות ז', א.

62 ארץ שממנה יצא לחם

"ארץ ממנה יצא לחם". זהו הפסוק העומד ברקע דברי הוזהר שלפיהם
המצה היא לחם מן הארץ העליונה.

Job 28:5 איוב כ"ח:ה'

אַרְץ מִמֶּנָּה יֵצֵא לֶחֶם וְתַתִּיתֶיהָ נֶחֱפֵר כְּמוֹ אֵשׁ:

As for the earth, out of it cometh bread, And underneath it is
turned up as it were by fire

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה איוב כח, ה.

63 ע"פ וישב יעקב

זהו המאמר על "וישב יעקב בארץ מגורי אביו", בתורה אור 26c; הוא פותח
בפסוק "אתהלך לפני ה' בארצות החיים", ושתי ה"ארצות" הן שני כלים
שעליהם שורה החיות העליונה.

הערת קה"ת

תו"א כו, ג.

64 ע"פ ויגש אליו יהודה

שם, בתורה אור 43c, מסביר אדמו"ר הזקן שאף שהארץ, הדומם, היא
הבחינה הנמוכה ביותר, "סוף מעשה במחשבה תחילה", ובמובן זה הארץ
קדמה אפילו לשמים (חגיגה יב ע"א); לכן יש לארץ כוח להצמיח צמחים.

הערת קה"ת

תו"א מג, ג.

פסקה 23

65 ושמרתם את המצות

"ושמרתם את המצות, כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ
מצרים". אדמו"ר הזקן מפרש את השמירה כהגנה מפני הכוחות החיצוניים.

Exodus 12:17 שמות י"ב:י"ז

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמִּצְוֹת כִּי בַעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צְבָאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם:

And ye shall observe the feast of unleavened bread; for in
this selfsame day have I brought your hosts out of the land of
Egypt; therefore shall ye observe this day throughout your
generations by an ordinance for ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יב, יז.

פסקה 24

66 מצותא כמו מצה ומריבה

ברעיא מהימנא מוסבר שהמצה נקראת כך מפני שהיא מגרשת את הכוחות
הרעים וגורמת למריבה ביניהם, כמו "מסה ומריבה"; התרגום הארמי של
"מסה" הוא "מצותא", מריבה.

Zohar, Pinchas 105:727-106:740 ספר הוזהר, פנחס ק"ה:תשכ"ז-
ק"ו:תש"מ

67 לעולם ירגיז אדם

רבי לוי בר חמא בשם ריש לקיש: "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע"
— המריבה שהמצה הראשונה מייצגת.

Berakhot 5a:2 ברכות ה' א"ב

אמר רבי לוי בר חמא, אמר רבי שמעון בן לקיש: לעולם ירגיז אדם יצר
טוב על יצר הרע, שנאמר: "רגיזו ואל תחטאו" אם נצחו — מוטב, ואם
לאו — יעסוק בתורה, שנאמר: "אמרו בלבבכם". אם נצחו — מוטב,
ואם לאו — יקרא קריאת שמע, שנאמר: "על משכבכם". אם נצחו —
מוטב, ואם לאו — יזכור לו יום המיתה, שנאמר: "ודמו סלה".

R. Levi b. Hamma said in the name of R. Simeon b. Lakish:
A man should always oppose [yargiz] the good impulse to
the evil impulse ; as it is said : "Tremble [rigzu] and sin not"
(ibid. iv. 5). If he conquer it, well and good ; but if not, let
him occupy himself with Torah ; as it is said, "Commune
with your own heart" (ibid.). Should this gain him the victo-
ry, well and good; but if not, let him read the Shema' ; as it is
... said

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A.
Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

Zohar I, 202a זח"א רב, א

הערת קה"ת

ברכות ה, א. זח"א רב, א. כ.

68 ופסח הי

"ועבר ה' על הפתח". אדמו"ר הזקן מפרש את "ועבר" כדילוג מעבר לסדר
ההשתלשלות.

Exodus 12:23 שמות י"ב:כ"ג

וְעָבַר ה' לַגֹּף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּשְׁקוֹף וְעָל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת
וּפָסַח ה' עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יִתֵּן הַמִּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בְּתִיכֶם לַגֹּף:

הגדה ש"פ. ספרי שם.

74 הערת קה"ת מפנה ל: Zohar, Bereshit 1:1 למילים האלה.

Zohar, Bereshit 1:1 ספר הזהר, בראשית א':א'

75 ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך

הספרי מפרש את "ויוציאנו ה'": "לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח": "ועברתי בארץ מצרים" — אני ולא מלאך.

Sifrei Devarim 301:18 ספרי דברים ש"א:י"ח

ויוציאנו ה'. לא ע"י מלאך ולא ע"י שרף ולא ע"י שליח, כמה שנאמר ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכיתי וגו'. ועברתי בארץ מצרים, אני ולא מלאך. והכיתי כל בכור, אני ולא שרף. ובכל אלקי מצרים אעשה שפטים, אני ולא השליח. אני ה'.

And the L-rd took us out": not through" (Devarim, Ibid. 8) an angel, and not through a seraph, and not through a messenger, as it is written (Shemoth 12:12) "And I shall pass through the land of Egypt in this night, and I shall smite, etc.": "And I shall pass through the land of Egypt" — I, and not an angel. "and I shall smite every first-born" — I, and not a seraph. "and upon all the gods of Egypt I shall wreak ... judgments" — I, and not a messenger

Sifrei Devarim, Hebrew (Public Domain) • Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY)

76 ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך

בהגדה מובאת אותה הוראה, שאדמו"ר הזקן משתמש בה כדי להראות שהגאולה באה בעקבות התגלותו של מלך מלכי המלכים בכבודו ובעצמו.

Pesach Haggadah, Magid, First Fruits Declaration 19 הגדה של פסח, מגיד, ארמי אבד אבי י"ט

וְעָבַרְתִּי בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה - אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ; וְהַכִּיתִי כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם. אֲנִי וְלֹא שָׂרָף; וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים. אֲנִי וְלֹא הַשְּׁלִיחַ; אֲנִי יְיָ. אֲנִי הוּא וְלֹא אֲחֵר.

For I will pass through the land of Egypt this night, myself without an angel and I will smite all the first-born in the land of Egypt myself without a seraph; and against all the G-ds of Egypt I will execute judgment, I am the lord! I am he, and not a messenger, I am the lord! I am he, and there is no other.

Pesach Haggadah (Public Domain) • A. Alexander 1787 (Public Domain)

פסוק 25

77 ובמורא גדול

"ובמורא גדול": בפסוק מופיעה המילה "מורא", לשון זכר, המציינת יראה; אדמו"ר הזקן מזהה אותה עם יראה עילאה.

Deuteronomy 26:8 דברים כ"ו:ח'

וַיּוֹצֵאנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וּבְזֹרֶעַ נְטוּיָה וּבִמְרֹא גָדֹל וּבִאֲתוֹת וּבִמִּפְתִּים:

And the L-RD brought us forth out of Egypt with a mighty hand, and with an outstretched arm, and with great terrible-ness, and with signs, and with wonders

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

For the L-RD will pass through to smite the Egyptians; and when He seeth the blood upon the lintel, and on the two side-posts, the L-RD will pass over the door, and will not suffer the destroyer to come in unto your houses to smite you

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יב, כג.

69 ובמורא גדול זו גילוי שכינה

"ובמורא גדול — זה גילוי שכינה"; כאן מוזהה גילוי זה עם גילוי אור אין סוף שדילג מעל סדר העולמות.

Sifrei Devarim 301:21 ספרי דברים ש"א:כ"א

ובמורא גדול. זו גילוי שכינה, כמ"ש או הנסה א-להים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי, במסות באותות ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדולים, ככל אשר עשה לכם ה' א-להיכם במצרים לעיניך.

and with great fear": This is revelation of the Shechinah, as" it is written (Devarim 4:34) "Or has a god ever done miracles to come and take for himself a nation with trials, with signs, and with wonders, and with war, and with a strong hand, and with an outstretched arm, and with great fears, "before your eyes

Sifrei Devarim, Hebrew (Public Domain) • Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY)

70 בריש הורמנותא דמלכא

מילות הפתיחה של תיאור הבריאה בוהר: "בריש הורמנותא דמלכא גליף גליפו בטהירו עילאה". בעקבות ספר אשל אברהם, אדמו"ר הזקן מוזה זאת עם מלך מלכי המלכים.

Zohar, Bereshit 1:1-2:7 ספר הזהר, בראשית א':א'-ב':ז'

71 כ"כ בספר אשל אברהם

שם מביא אדמו"ר הזקן את פירושו של אשל אברהם, שלפיו "בריש הורמנותא דמלכא" היא בחינת מלך מלכי המלכים, מלכות דאין סוף — מה שעלה ברצונו הפשוט להיקרא מלך; והוא מסביר את החקיקה באמצעות משל לאותיות החקוקות באבן חן מאירה.

הערת קה"ת

ראה לקמן פי חוקת נט, ג.

72 וכמ"ש ועברתי בארץ מצרים

"ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכיתי כל בכור". זהו הפסוק שהספרי וההגדה מפרשים כמעשה של ה' בעצמו.

Exodus 12:12 שמות י"ב:י"ב

וְעָבַרְתִּי בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהַכִּיתִי כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה'

For I will go through the land of Egypt in that night, and will smite all the first-born in the land of Egypt, both man and beast; and against all the gods of Egypt I will execute judgments: I am the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יב, ב.

73 אני ולא מלאך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

78 כי נער ישראל

"כי נער ישראל ואוהבהו, וממצרים קראתי לבני". ישראל בעת יציאת מצרים הוא כילד, והקשר שלו עם ה' הוא אמונת ילד, בחינת יראה תתאה.

Hosea 11:1 הושע י"א:א

כי נער ישראל ואהבהו וממצרים קראתי לבני:

When Israel was a child, then I loved him, And out of Egypt I called My son

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

79 חסד נעורייך

"זכרתי לך חסד נעורייך, אהבת כלולתייך, לכתך אחרי במדבר". פסוק נוסף המתאר את ישראל בעת יציאת מצרים כצעיר.

Jeremiah 2:2 ירמיהו ב':ב

הלך וקראת באזני ירושלם לאמר כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה:

Go, and cry in the ears of Jerusalem, saying: Thus saith the L-RD: I remember for thee the affection of thy youth, the love of thine espousals; how thou wentest after Me in the wilderness, in a land that was not sown

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמ' ב, ב.

80 ובמורא גדול זו גילוי שכינה

"ובמורא גדול — זה גילוי שכינה": הגילוי מלמעלה שהביא ליראה עילאה של המצה השנייה.

Sifrei Devarim 301:21 ספרי דברים ש"א:כ"א

ובמורא גדול. זו גילוי שכינה, כמ"ש או הנסה א-להים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי, במסות באותות ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדולים, ככל אשר עשה לכם ה' א-להיכם במצרים לעיניך.

and with great fear": This is revelation of the Shechinah, as" it is written (Devarim 4:34) "Or has a god ever done miracles to come and take for himself a nation with trials, with signs, and with wonders, and with war, and with a strong hand, and with an outstretched arm, and with great fears, "before your eyes

Sifrei Devarim, Hebrew (Public Domain) • Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY)

26 פסוקה

81 שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם

ההסבר שבהגדה על המצה, הנקרא כאן כתיאור של המצה השנייה, שלא יכלה להחמיץ בגלל הגילוי.

Pesach Haggadah, Magid, Rabban Gamliel's Three Things 4 הגדה של פסח, מגיד, פסח מצה ומרור ד'

מצה זו שָׁאָנו אוֹכְלִים, עַל שׁוֹם מַה? עַל שׁוֹם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֻקָם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים, הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְגֵאָלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאפּוּ אֶת־הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עִגְת מִצּוֹת, כִּי לֹא חֲמֵץ, כִּי גֵרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהַתְמַהֵמָה, וְגַם־צִדָּה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם.

This sort of unleavened which we eat, is on account that there was not time sufficient for the dough of our ancestors to rise, until the blessed lord! the king of kings, did reveal himself for to redeem them, as it is written, and they baked unleavened cakes of the dough which they brought forth out of Egypt, for it was not leavened, because they were thrust out of Egypt, and could not tarry, neither had they prepared for themselves any victuals

Pesach Haggadah (Public Domain) • A. Alexander 1787 (Public Domain)

27 פסוקה

82 ויאפו את הבצק כוי עוגות מצות כי לא חמץ

"ואפו את הבצק... עוגות מצות, כי לא חמץ, כי גורשו ממצרים". אדמו"ר הזקן מפרש את המילים "כי גורשו ממצרים" כסיבה לכך שהבצק לא החמיץ.

Exodus 12:39 שמות י"ב:ל"ט

וַיֹּאפּוּ אֶת־הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עִגְת מִצּוֹת כִּי לֹא חֲמֵץ כִּי־גֵרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהַתְמַהֵמָה וְגַם־צִדָּה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם:

And they baked unleavened cakes of the dough which they brought forth out of Egypt, for it was not leavened; because they were thrust out of Egypt, and could not tarry, neither had they prepared for themselves any victual

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

83 בואם לרעמסס

על הפסוק "ואשא אתכם על כנפי נשרים" אומר רש"י שהיהודים, שהיו מפורזים בכל ארץ גושן, נאספו לרעמסס ברגע קצר כשבאו לצאת; הערת קה"ת מצטטת זאת, מן המכילתא, כהסבר להגעתם לרעמסס.

Rashi on Exodus 19:4 רש"י על שמות י"ט:ד

84 שהי' להם קפיצת הדרך

ההערה מפנה את הקורא להשוואה עם לקוטי תורה, צו י"ד ע"א, בעניין הדרך לרעמסס.

הערת קה"ת

רש"י שמות יב, לו. וגם קיבוץ כל ישראל לרעמסס הי' "לשעה קלה" על כנפי נשרים פרש"י יתרו יט, ד. ממכילתא שם — ולהעיר מלקו"ת צו יד, א. ובכנה"ל "בואם לרעמסס". ובסידור (שא, א) "בסוכות", ותלוי בדו"ל "וַיֹּאפּוּ אֶת הַבֶּצֶק" באיזה מקום אפו. ראה תו"ש עה"פ בא יב, לט. — לקו"ש ח"ח ע' 391.

85 הגדול הגבור והנורא

"האל הגדול הגיבור והנורא": מקורן של המילים בתפילת העמידה, שבה רק לפני המילה "והנורא" מופיעה ו' החיבור.

Deuteronomy 10:17 דברים י':יז

כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹקִים וְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יֵשָׁא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֶׁחַד:

For the L-RD your G-d, He is G-d of gods, and L-rd of lords, the great G-d, the mighty, and the awful, who regardeth not persons, nor taketh reward

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים י, לו.

86 "יידעת היום והשבות אל לבבך כי הוי' הוא האלקים". זוהי פתיחת המאמר

מובא בסה"מ קונטרסים מלוקט-ג ע' קיד ומבאר שם שהוא גילוי נעלה יותר.

פסוקה 30

92 וכמ"ש בזהר ויצא הנ"ל מצה בקדמייתא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

קנו, א.

93 מצה בקדמייתא ולבתר מצוה. בתוספת וא"ו

"ומצה, כשהיא מתחברת עם הזכר, נקראת מצוה, בתוספת ו'... לכן תחילה מצה ואחר כך מצוה." אדמו"ר הזקן מפרש את "מצוה" כמצה השנייה, הנעלית יותר.

Zohar, Vayetzei 23:200-225 ספר הזהר, ויצא כ"ג:ר-רכ"ה

Now this bread of affliction is called mazzah (unleavened bread), symbolic of the female principle, which without the male principle is, so to speak, in poverty. Thus Israel were first brought near the grade symbolised by mazzah. But afterwards G-d caused them to enter other grades, until the male principle joined the female principle, and so mazzah received the addition of the letter vau, symbolic of the male principle, and became converted into mizvah (command, precept). So Scripture says: "For this commandment" (Deut.

... 30, 7): first mazzah (unleavened bread), then

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

94 תר"ך עמודי אור

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה פי' ר' משה בוטרייל לספר יצירה פ"ב, מ"ג (לט, ד). פרדס שער מהות והנהגה פ"ג. ונמנו בפרטיות בספר שיעור קומה — להרמ"ק — סצ"ג (צא, א).

95 הערת קה"ת מפנה לזוהר, ויצא כ"ג:ר-רכ"ה

Zohar, Vayetzei 23:220 ספר הזהר, ויצא כ"ג:ר-רכ"ה

פסוקה 31

96 המצות הם מצות המלך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה תוספתא נגעים פ"ג, ז. בבא בתרא קנט, א גזירת המלך.

97 מצות המלך

רבי מאיר אומר על הלכה בדיני טומאה שהיא "גזרת המלך". ואינה תלויה בטעמים; הערת קה"ת מביאה זאת בקשר למצוות, שהן ציוויי המלך.

Tosefta Negaim 3:7 תוספתא נגעים ג'ז'

בהרת כגרים ובה מחיה כעדשה פרחת בכולו והניחה המחיה במקומה טמא. חזרו בו ראשי אברים טמא עד שתתמעט בהרת מכגרים. וכמה היא חזרת ראשי אברים רבי מאיר אומר כל שהוא ורבי יוסי אומר כעדשה. אמר רבי מאיר וכי משום מחיה הן מטמאין והלא אין המחיה מטמא בראשי אברין אלא גזרת מלך היא אפילו בכל שהוא אמר רבי יוסי וכי משום ראשי אברין מטמאין והלא אם חזרה אמצעיתו טמא אלא כאן נאמר בשר חי ולהלן נאמר בשר חי מה בשר חי האמור להלן כעדשה אף בשר חי האמור כאן כעדשה.

בלקוטי תורה בפרשת ואתחנן שהטקסט מצטט.

Deuteronomy 4:39 דברים ד':ל"ט

וידעת היום והשבת אל-לכך כי ה' הוא האלקים בשמים ומעל ועל-הארץ מתחת אין עוד:

know this day, and lay it to thy heart, that the L-RD, He is G-d in heaven above and upon the earth beneath; there is none else

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

87 ועמ"ש ר"פ אלה תולדות

במאמר זה על "אלה תולדות יצחק" מסביר אדמו"ר הזקן שבארות יצחק נקראות "שמות" עם וי"ו, משום שזרימתן — שש המדות, שהו"ו מורה עליהן — לא נעצרה עוד; ואילו בארות אברהם נקראו "שמות" בלי וי"ו, משום שהפלטתם סתמו אותן והחיצונים יכלו לינוק מהן. הדברים מפנים למאמר זה על "מצות" עם וי"ו.

הערת קה"ת

תו"א יז, ג.

88 שמות כשמת

יצחק חפר מחדש את בארות אביו ויקרא להן שמות כשמות אשר קרא להן אביו: אותה מילה נכתבת פעם אחת עם ו' ופעם אחת בלעדיה.

Genesis 26:18 בראשית כ"ו:י"ח

וַיִּשָּׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר אֶת-בְּאֵרֵת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בְיָמֵי אֲבִרְהָם אָבִיו וַיִּסְתָּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אֲבִרְהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמוֹת כְּשֵׁמוֹת אֲשֶׁר-קָרָא לָהֶן אָבִיו:

And Isaac digged again the wells of water, which they had digged in the days of Abraham his father; for the Philistines had stopped them after the death of Abraham; and he called their names after the names by which his father had called them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

89 וישמרך ויחונך

מברכת כהנים: "יברכך הוי' וישמרך, יאר הוי' פניו אליך ויחונך". הטקסט מפנה למאמר שלו על מילים אלה בפרשת נשא.

Numbers 6:24-25 במדבר ו':כ"ד-כ"ה

יְבָרְכֶךָ הָאֵלֹהִים וַיִּשְׁמְרֶךָ: יֵאָר הָאֵלֹהִים פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחְנֶנֶךָ:

The L-RD bless thee, and keep thee; The L-RD make His face to shine upon thee, and be gracious unto thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 28

90 אז בגלות מצרים

על פי ההערה, בכתב היד נוסף אחרי "בגלות מצרים": "ולא ידעו והכירו כל כך את האלוקות".

הערת קה"ת

בבז' 2031 נוסף: "ולא היו יודעים ומכירים באלקות כ"כ".

פסוקה 29

91 [ע"י קיום התורה ומצות שקדם כל השנה]

לפי ההערה, המילים שבסוגריים מרובעים מצוטטות שם, ומוסבר שהגילוי הנמשך באמצעות התורה והמצוות של כל השנה הוא גילוי נעלה יותר.

הערת קה"ת

98 מצות המלך

התלמוד מסביר הלכה בדיני עדות כ"גורת המלך", ולא כעניין של נאמנות; הערת קה"ת מביאה זאת לצד התוספתא.

Bava Batra 159a:10-12 כבא בתרא קנ"ט א"י-י"ב

ומאי קושיא? דלמא גזירת מלך היא, דאיהו לא מהימן, ואחרניי מהימני - ולא משום דמשקרא! דאי לא תימא הכי, משה ואהרן לחותנם - משום דלא מהימני הוא? אלא גזירת מלך הוא שלא יעידו להם, הקא נמי - גזירת מלך הוא שלא יעיד על כתב דו לחותנו! אלא לעולם בדאמרנו מעיקרא, ודקא קשיא לה "תחת אבתיך יהיו בנך" - ההוא בקרקה כתיב. ומי מצית אמרת בקרקה כתיב -

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

99 שום תשים עליך מלך

"שום תשים עליך מלך אשר יבחר הוי' אלקיך". אדמו"ר חזקוני מיישם זאת על קבלת מלכות ה' באמצעות המצוות.

Deuteronomy 17:15 דברים י"ז:ט"ו

שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלקיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא:

thou shalt in any wise set him king over thee, whom the L-RD thy G-d shall choose; one from among thy brethren shalt thou set king over thee; thou mayest not put a foreign-er over thee, who is not thy brother

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים יז, טו.

100 שום תשים עליך מלך והוא בחי' יראה תתאה

בתנאי, פרק מ"א, נאמר שבעת ההתעטפות בציצית יש לכוון להמשיך על עצמו את מלכות ה', "כמו שום תשים עליך מלך", והוא מכנה את היראה הקודמת לחכמה "יראה תתאה".

Tanya, Likkutei Amarim 41:7 חלק ראשון; ליקוטי אמרים מ"א:ז

ובעשיית ציצית, יכוין כמו שכתוב בזהר: להמשיך עליו מלכותו יתברך, אשר היא "מלכות כל עולמים" וכי, לייחדה עלינו על ידי מצוה זו, והוא קענין "שום תשים עליך מלך".

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

101 וכמ"ש ע"פ וידבר אלקים

בדרוש לשבועות על "וידבר אלקים את כל הדברים האלה" מוסבר שתכלית מתן תורה היא גילוי שמקורו למעלה בהרבה מהשתלשלות העולמות; אולם לגילוי זה צריכה להקדים קבלת עול המצוות, שכן בלעדיה לא יוכל המשכת התורה להתקיים.

הערת קה"ת

לקו"ת במדבר טז, ג.

פסוק 33

102 ולכן נקראת המכפלה כמ"ש במ"א

שם, בתחילת המאמר "יגלה לנו טעמה" (תורה אור 15c), אומר אדמו"ר חזקוני שמילוי הה"א הוא ה"א נוספת, בחינת "כפלי", כידוע ממערת המכפלה ומהה"א האחרונה של שם ב"ן.

הערת קה"ת

תו"א טו, ג. ראה סה"מ תקס"ה-א ע"טז.

103 נעוץ תחלתו בסופן

"עשר ספירות בלי מה: סופן נעוץ בתחילתו ותחילתו בסופן, כפתילה הקשורה בגחלת". אדמו"ר חזקוני משתמש בכך כדי לתאר את שורש המלכות בכתר.

Sefer Yetzirah 1:7 ספר יצירה א"ז

עשר ספירות בלי מה נעוץ סופן בתחלתו ותחלתו בסופן כשלהבת קשורה בגחלת שאדון יחיד ואין לו שני ולפני אחד מה אתה סופר:

The decade of existence out of nothing has its end linked to its beginning and its beginning linked to its end, just as the flame is wedded to the live coal; because the L-rd is one and there is not a second one, and before one what wilt thou ?count

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

104 ועתה יגדל נא כח אדי

תפילתו של משה: "ועתה יגדל נא כוח אדני" כאשר דיברת". הטקסט מפנה למאמר על פסוק זה, שבו "כוח" הוא גילוי הנסתר.

Numbers 14:17 במדבר י"ד:י"ז

ועתה יגדלנא כח אדני כאשר דברת לאמר:

And now, I pray Thee, let the power of the L-rd be great, according as Thou hast spoken, saying

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוק 34

105 מענין ים ויבשה

על דימוי הים והיבשה, ההערה מפנה לספר המאמרים ת"ש, שבו מופיע מאמר זה בנוסח אחר.

הערת קה"ת

סה"מ תק"ע. אוה"ת בשלח ע' תקסט.

106 דכל מה שיש ביבשה יש בים

"כל מה שיש ביבשה יש בים, חוץ מהחולדה". אדמו"ר חזקוני משתמש בכך כדי להצביע על ההקבלה בין העולם הגלוי (יבשה) לעולם הנסתר (ים).

Chullin 127a:12-14 חולין קכ"ז א-י"ב-י"ד

תנו רבנן כל שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה אמר ר' זירא מאי קראה (תהלים מט, ב) האוינו כל יושבי חלד אמר רב הונא בריה דרב יהושע ביברי דגרש אינו מן הישוב אמר רב פפא בשמתא גרש תרביה משכיה ואליתיה (ירמיהו כב, כט) ארץ ארץ ארץ שמעי דבר ה' אמר רב פפא לא אבה גרש שמוע דבר ה'

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

הערת קה"ת

חולין קכז, א. ראה שער האמונה פני"ב (פד, א ואילך). סה"מ תרנ"ט ע' קמה ואילך. סה"מ תע"ה ע' רנד ואילך. ועוד.

107 בדי"ה אז ישיר

הקטע מפרש את השירה על הים כעלייה לעולם המכוסה ("כי גאה גאה"), שלאחריה הנהיג משה את העם ל"מדבר שור"; שור פירושו ראייה, העולם המגולה. הוא משתמש באותו צמד של עולמות מכוסים ומגולים שהפסקה הזאת מחילה על הים והיבשה.

הערת קה"ת

תו"א סב, ב.

108 אז ישיר

"אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת". אלו מילות הפתיחה של המאמר בתורה אור שהטקסט מצטט, העוסק בים וביבשה.

Exodus 15:1 שמות ט"ו:א'

אֲזַ וְיִשְׂרָאֵל וְכָנִי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת Havayah וְיִאֲמְרוּ לְאֹמֶר אֶשִׁירָה Havayah כִּי־גָאָה גָּאָה סוֹס וְרֹכְבוֹ רָמָה כִּים:

Then sang Moses and the children of Israel this song unto the L-RD, and spoke, saying: I will sing unto the L-RD, for He is highly exalted; The horse and his rider hath He thrown into the sea

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

109 תדשא הארץ

"תדשא הארץ דשא": אחד ממאמרות הבריאה המזכירים את "הארץ", שאדמו"ר הזקן מפרש כמלכות המעניקה חיות לעולמות התחתונים.

Genesis 1:11 בראשית א':יא

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים תְּדַשָּׁא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֶשֶׂב מְזִרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינָהוּ אֲשֶׁר זֶרְעוּבוּ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן:

And G-d said: 'Let the earth put forth grass, herb yielding seed, and fruit-tree bearing fruit after its kind, wherein is the seed thereof, upon the earth.' And it was so

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

110 תוצא הארץ נפש חי

"תוצא הארץ נפש חיה": גם כאן "הארץ" היא בחינת מלכות, המביאה את הנבראים לידי קיום.

Genesis 1:24 בראשית א':כ"ד

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וְרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ־אָרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן:

And G-d said: 'Let the earth bring forth the living creature after its kind, cattle, and creeping thing, and beast of the earth after its kind.' And it was so

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית א, כד.

111 תוצא הארץ נפש חיה

בפרשת שמיני מסביר הוזהר את "תוצא הארץ נפש חיה" כארץ העליונה המוציאה את הנשמה; וזהו הקטע שהטקסט מצטט.

Zohar, Shmini 6:70-7:79 ספר הוזהר, שמיני ו':ע"ז-ע"ט

The "great sea-monsters" are the "Patriarchs", which are watered first and spread their roots throughout all. "And every living creature" (lit. living soul): this is the soul which the supernal Earth brought forth from the "living creature" (hayah), which is the highest of all, to wit, the soul of the first man which formed in its midst. "That moveth": this is the "living creature" (hayah) that moves about on all sides above and below. "Which the waters brought forth abundantly", namely the waters of that supernal stream which is-... sues from

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

112 באגה"ק ד"ה איהו וחיוהי

איגרת הקודש 20 מסבירה שהתהוות דבר הנפרד לגמרי באה ממלכות דאצילות, הנעשית עתיק דבריא, משום ש"אין מלך בלא עם", כפי שנאמר

בפסקה זו.

הערת קה"ת

סי' כ דף קל, ב.

113 אין מלך בלא עם

ההערה מפנה למקורות המפורטים שם לאמירה "אין מלך בלא עם".

הערת קה"ת

בחיי וישב לה, ל. וראה הנסמן במאמרי אדה"ז-פרשיות לעי' תרלא.

114 אין מלך בלא עם

רבינו בחיי מסביר שבראש השנה אומרים "המלך הקדוש", משום שיום זה הוא תחילת מעשיו של ה', "כי אין מלך בלא עם"; הערת קה"ת מצטטת אותו כמקור לביטוי.

Rabbeinu Bahya, Bereshit 38:30 רבנו בחיי, בראשית ל"ח:ל'

115 אין מלך בלא עם כו'

על פי ההערה, גם בשרש מצות התפילה מופיעות המילים בנוסח זה: "אין מלך בלא עם וכו'".

הערת קה"ת

כ"ה גם בשרש מצות התפלה פרק כג. אבל באגה"ק נדפס: וכו'.

פסקה 35

116 ואנכי עפר ואפר

דבריו של אברהם, "ואנכי עפר ואפר", שעליהם מבוסס הדיון באיגרת הקודש סימן ט"ו על חסד, שהטקסט מצטט.

Genesis 18:27 בראשית י"ח:כ"ז

וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאֵלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאָפֵר: And Abraham answered and said: 'Behold now, I have taken upon me to speak unto the L-rd, who am but dust and ashes

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

117 והמתנשא מימות עולם

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ברכת יוצר.

118 בחיי מלכות דאצי' נקי' ארץ ונקי' ג"כ ים

ההערה מצטטת: "בחינת מלכות דאצילות המקבלת מעשר הספירות של אצילות נקראת ים' ועלמא דאתכסייא', והבחינה היורדת להחיות את בריאה, יצירה ועשיה נקראת 'ארץ' ועלמא דאתגלייא'".

הערת קה"ת

"והיינו שהבחי' מלי' שבאצי' שמקבלת מע"ס דאצי' נקי' ים ועלמא דאתכסיי', והבחי' שיוצרת להחיות ביי'ע נקי' ארץ ועלמא דאתגלייא' — אוה"ת בשלח עי' תקסט.

119 ולכן נקי' בחיי מלכות ים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה פרדס שער ערכי הכנויים בערכו.

120 והים עליהם מלמעלה

על הכיור הגדול ("הים") שבמקדש שלמה, שניצב על שנים־עשר בקר; "והים עליהם מלמעלה". הטקסט מצטט את המאמר העוסק במילים אלה,

שבו מלכות נקראת יים".

I Kings 7:25 מלכים א' ז' כ"ה

עמד על־שני עשר בקר שלשה פנים צפונה ושלשה פנים ימה ושלשה פנים נגבה ושלשה פנים מזרחה והים עליהם מלמעלה וכל־אחריהם קימה:

It stood upon twelve oxen, three looking toward the north, and three looking toward the west, and three looking toward the south, and three looking toward the east; and the sea was set upon them above, and all their hinder parts were inward.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

121 ע"פ מי מנה

בביאור הפסוק "מי מנה עפר יעקב" מסביר אדמו"ר הזקן כי "הים" שבמקדש שלמה הוא מלכות דאצילות, ושנים־עשר השוורים הם ארבעת מחנות השכינה; "והים עליהם מלמעלה", מפני שמלכות היא מדת הרוממות וההתנשאות.

הערת קה"ת

לקו"ת בלק סח, ג.

122 מי מנה עפר יעקב

דבריו של בלעם, "מי מנה עפר יעקב", הפותחים את המאמר בלקוטי תורה לפרשת בלק שהטקסט מצוטט.

Numbers 23:10 במדבר כ"ג:י'

מי מנה עפר יעקב ומספר את־רבע ישראל תמת נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמהו:

Who hath counted the dust of Jacob, Or numbered the stock of Israel? Let me die the death of the righteous, And let mine end be like his!

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

123 שמע ישראל ובשכמל"ו

בתניא, חלק ב, פרק ז, מוסבר דבר הוהר ש"שמע ישראל" הוא יחודא עילאה ו"ברוך שם" הוא יחודא תתאה.

Tanya, Sha'ar HaYichud 7:1 תניא, חלק שני; שער היחוד והאמונה ז' א' וקוה יובן מה שכתוב בזהר הקדוש, דפסוק "שמע ישראל" - הוא "יחודא עילאה", ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" - הוא "יחודא תתאה", כי "ועד" הוא "אחד" בחלופי אתון.

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

124 השוה ומשוה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

פיוט וכל מאמינים.

125 וכחשכה כאורה

"חושך כאור" אצל ה': לפניו ההסתר והגילוי שווים.

Psalms 139:12 תהילים קל"ט:י"ב

גם־חשך לא־יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה:

Even the darkness is not too dark for Thee, But the night shineth as the day; The darkness is even as the light.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קלט, יב.

126 כי טובים דודיך מיין

"כי טובים דודיך מיין". הטקסט מפנה לביאור הפסוק בלקוטי תורה על שיר השירים.

Song of Songs 1:2 שיר השירים א':ב'

לשקני מנשיקות פיהו כ־טובים דדיך מין:

Let him kiss me with the kisses of his mouth— For thy love is better than wine.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

127 ויולך ה' את הים

"ויולך הוי' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה, וישם את הים לחרבה". אדמו"ר הזקן מפרש ש"קדים" הוא המשכה מן הקדמון, שהפכה את הנסתר לגלוי.

Exodus 14:21 שמות י"ד:כ"א

ויט משה את־ידו על־הים ויולך ה' את־הים ברוח קדים עזה כל־הלילה וישם את־הים לחרבה ויפקעו המים:

And Moses stretched out his hand over the sea; and the L-RD caused the sea to go back by a strong east wind all the night, and made the sea dry land, and the waters were divided.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יד, כא.

128 וכמ"ש באגה"ק בענין ואנכי עפר ואפר

איגרת הקודש 15 פותחת בתורה ששמו אדמו"ר הזקן מרבו על דברי אברהם "ואנכי עפר ואפר", במסגרת הדיון במדת החסד; הקטע מפנה אליה כדי להמחיש את הפער בין החסד של אצילות לחסד של בריאה.

הערת קה"ת

סי טו.

129

הוהר מכנה את "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" יחודא תתאה, ואת "שמע ישראל, הוי' אלקינו, הוי' אחד" יחודא עילאה — "זה לעומת זה".

Zohar, Bereshit 7:70-8:83 ספר הזהר, בראשית ז' ע"ח:פ"ג

The same is referred to in the words, "My bow I have set in the cloud" (Gen. 9, 13): to wit, from the day on which the world was created. On the day of cloud, when the bow, "the appearance of the likeness of the glory of the L-rd" appeared, the Left arose in might. Then "Rachel went forth and had pain in childbirth". With her appeared Michael on one side, Raphael on another, and Gabriel on a third, these being the colours which appeared in the "likeness". Hence ... "the

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

פסקה 36

130 דבחי' אחד ובחי' ועד שבק"ש

הוהר מכנה את "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" בשם היחוד התחתון, ואת "שמע ישראל... אחד" בשם היחוד העליון, "זה כנגד זה".

Zohar, Bereshit 7:70-8:83 ספר הזהר, בראשית ז' ע"ח:פ"ג

131 יקוו המים אל מקום

"ייקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותיראה היבשה". אדמו"ר הזקן

מפרש את "מקום אחד" כמלכות, ה"מקום" של האחד.

Genesis 1:9 בראשית א' ט'

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יִקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וַתֵּרָאָה הַיַּבֶּשֶׁה וַיְהִי־כֵן:

And G-d said: 'Let the waters under the heaven be gathered together unto one place, and let the dry land appear.' And it was so

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית א, ט.

132 יקוו המים אל מקום אחד

תיקוני הוזהר מסביר את "ייקוו המים" ככינוס של יחוד כל ספירה למקום אחד, ואומר שהוא נקרא "מקום" רק באמצעותה, השכינה: אכן, "מקום אחד".

Tikkunei Zohar 81b:4-5 תיקוני הוזהר פ"א ב:ד"ה

... אַפִּיק רָקִיעַ, וְיָ מִן אֵין אַפִּיק יַבֶּשֶׁה, הַדָּא הוּא דְכַתִּיב (שם) וַיֹּאמֶר אֱלֹקִיִּים יִקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מָקוֹם אֶחָד וַתֵּרָאָה הַיַּבֶּשֶׁה, וַיֹּאמֶר אֱלֹקִיִּים יִקְוּ הַמַּיִם, הֵכָא כַּמָּה פְּקוּדִין, פְּקוּדָא דִּיחֻדָּא וּפְקוּדָא דְפִרְיָה וְרִבְיָה, פְּקוּדָא דִּיחֻדָּא דְאִיהוּ יִקְוּ הַמַּיִם, מִתְּפַנְשִׁין יְחֻדָּא דְכָל סְפִירָא וּסְפִירָא לְאַתֵּר חַד דְּאִיהוּ כְּנִישׁוּ דְכָלָא, אֶל מָקוֹם אֶחָד, דְּאִיהוּ מְקוֹה יִשְׂרָאֵל יְהוּיָהּ. יוֹמָא תְּלִיתָאָה שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוּיָהּ אֱלֹהֵינוּ יְהוּיָהּ אֶחָד (דבריו ד, ו), וְאִיהוּ יְהוּיָהּ מְקוֹם אֶתְקַרֵּי, וְהָא אוֹקְמוּהָ מְאִירָא ...

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

133 יקוו המים . . מקומו של אחד

על פי ההערה, יהל אור של הצמח צדק (על תהילים) מפנה לקטע הזה בעניין "יקוו המים" ומלכות כמקומו של האחד.

הערת קה"ת

ביהל אור ע' תז מציין לכאן.

134 וביאור . . עפמ"ש ע"פ וארא

במאמר "וארא" (תורה אור 55b) מסביר אדמו"ר הזקן שהמילה "אחד" אינה מבטאת באמת את אחדותו, שכן הוא לבדו קיים, ולכן ראוי לומר עליו "יחיד". בהמשך מוסבר שעל ידי התורה הוא מתגלה בבחינת יחיד, ומכאן ש"ושמי הוי' לא נודעתי להם", לאבות, קודם שניתנה התורה.

הערת קה"ת

תו"א נה, ב.

135 אחד בשבעה רקיעים ובארץ ודי רוחות העולם

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן פוסק שיש להאריך בחי' של "אחד", כדי להמליך את ה' בשמים ובארץ, שכן שבעת הרקיעים והארץ עולים בגימטריה ח'; ויש להאריך עוד יותר בדי', כנגד ארבע רוחות השמים.

Shulchan Arukh HaRav, Orach Chayim 61:6

אורח חיים ס"א:ו'

... אַבְל בְּדִלִיט צִירָה לְהֶאָרִיךְ יוֹתֵר, כִּדִּי שְׁעוֹר שְׂיִחְשֵׁב שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יַחֲד בְּעוֹלָמוֹ וּמוֹשֵׁל בְּדִי רֻחוֹת הָעוֹלָם, וְאִין צִירָה לְהֶאָרִיךְ יוֹתֵר מְקַשְׁעוֹר זֶה. וַיֵּשׁ נוֹהֲגִין לְהַטוֹת הָרֹאשׁ כְּפִי הַמַּחֲשֵׁכָה, מַעֲלָה וּמַטָּה וּלְדִי רֻחוֹת:

Vocalized Edition - Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

136 הנה מקום אתי

"הנה מקום אתי". הפסוק מובא ביחס לעולם הנעלם, שבו הנבראים

מאוחדים עם מקורם.

Exodus 33:21 שמות ל"ג:כ"א

וַיֹּאמֶר ה' הִנֵּה מָקוֹם אֲתִי וְנִצַּבְתָּ עַל־הַצּוּר:

And the L-RD said: 'Behold, there is a place by Me, and thou shalt stand upon the rock

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות לג, כא.

137 ועד הוא אחד בחלופי אתון

"ועד הוא אחד בחלופי אותיות": הוזהר מסביר שלמטה מחליפים את האותיות ואיננו אומרים בגלוי "אחד", עד לעתיד לבוא.

Zohar II, 134a זח"ב קלד, א

הערת קה"ת

זח"ב קלד, א. [כ]. וראה מאמרי אדה"ז-פרשיות ע' תשסד ובהנסמן לשם.

138 ושמי ה' לא נודעת

"וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב בא"ל שדי", ושמי הוי' לא נודעתי להם". אדמו"ר הזקן קושר זאת לגילוי בחינת יחיד באמצעות התורה.

Exodus 6:3 שמות ו:ג

וְאָרָא אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב בְּאֵל שְׁדֵי וְשְׁמִי ה' לֹא נֹדַעְתִּי לָהֶם:

and I appeared unto Abraham, unto Isaac, and unto Jacob, as G-d Almighty, but by My name Havayah I made Me not known to them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות ו, ג.

139 משל הקדמוני

דברי דוד: "כאשר יאמר משל הקדמוני: מרשעים יצא רשע".

I Samuel 24:14 שמואל א כ"ד:י"ד

כַּאֲשֶׁר יֹאמֶר מִשַּׁל הַקְּדָמוֹנִי מְרַשְׁעִים יֵצֵא רָשָׁע וְיָדִיד לֹא תִהְיֶה־בָּהּ:

As saith the proverb of the ancients: Out of the wicked cometh forth wickedness; but my hand shall not be upon thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Makkot 10b:3-4 מכות י" ב:ג-ד'

רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ פִּתַּח לֵה פִתְחָא לְהָא פְּרָשְׁתָּא מֵהֶכָּא: "וְאֹשֶׁר לֹא צָדָה וְהֶאֱלָקִים אָנָּה לִידּוֹ וְגוֹ", "כַּאֲשֶׁר יֹאמֶר מִשַּׁל הַקְּדָמוֹנִי מְרַשְׁעִים יֵצֵא רָשָׁע וְגוֹ", בְּמָה הַכְּתוּב מְדַבֵּר - בְּשֵׁנִי בְּנִי אָדָם שֶׁהֲרֹגוֹ אֵת הַנֶּפֶשׁ, אֶחָד הָרֹג בְּשׁוּגֵג וְאֶחָד הָרֹג בְּמִזִּיד, לָזָה אֵין עֲדִים וְלָזָה אֵין עֲדִים. הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְזַמֵּן לְפִנְיָהּ אֶחָד, זֶה שֶׁהֲרֹג בְּמִזִּיד יוֹשֵׁב תַּחַת הַסּוּלָם, וְזֶה שֶׁהֲרֹג בְּשׁוּגֵג יוֹרֵד בְּסוּלָם, וְנִפְלַ עָלָיו וְהֲרֹגוֹ, זֶה שֶׁהֲרֹג בְּמִזִּיד - נִהָרֵג, וְזֶה שֶׁהֲרֹג בְּשׁוּגֵג - ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה שמואל-א כד, יד וברש"י שם. רש"י משפטים כא, יג. מכות י, ב ד"ה והאלקים. אור התורה וארא ע' קנב.

140 משל הקדמוני בחי' קדמונו של עולם

רש"י מפרש את "משל הקדמוני" כתורה, משל הקדמוני של העולם, הקדוש

| ברוך הוא.

Rashi on I Samuel 24:14 רש"י על שמואל א כ"ד:י"ד

כאשר יאמר משל הקדמוני. משל קדמונו של עולם, התורה, שהיא משלו של הקב"ה: מרשעים יצא רשע. הקב"ה מזמן לרשע, שנופל ביד רשע כיוצא בו, והיכן אמרה תורה (שמות כא ג): והאלקים אנה לידו כדאיתא במסכת מכות (י ב):

As the ancient proverb says. The proverb of the Ancient One of the world [referring to] the Torah, which is the proverb of the Holy One, Blessed is He. From the wicked comes wickedness. The Holy One, Blessed is He, destines the wicked to fall into the hand of the wicked like himself. And where did the Torah say this, "And G-d destined it into his hand," as it is stated in Maseches Makos

On Your Way (Public Domain) • The Metsudah Tanach series, Lakewood, N.J (CC-BY)

141 משל הקדמוני בחי קדמונו של עולם

רש"י מצטט את הפסוק של דוד ומסביר ש"משל הקדמוני" הוא התורה, משל הקדוש ברוך הוא, שהוא הקדמוני של העולם.

Rashi on Exodus 21:16 רש"י על שמות כ"א:ט"ז

וגנב איש ומכרו. למה נאמר? לפי שנאמר כי ימצא איש גונב נפש מאחיו (דברים כ"ד), אין לי אלא איש שגנב נפש, אשה או טמטום או אנדרוגינוס שגנבו מניין? ת"ל וגנב איש ומכרו. ולפי שגנא' כאן וגנב איש, אין לי אלא גונב איש, גונב אשה מניין? ת"ל גנב נפש, לכה הצרכו שניהם, מה שחסר זה גלה זה (סנהדרין שם): ונמצא בידו שראוהו עדים שגנבו ומכרו, ונמצא כבר בידו קדם מכירה (שם): מות יומת. בזה; כל מיתה האמורה בתורה סתם הנק היא (והפסיק ...

וגנב איש ומכרו AND HE THAT STEALETH A MAN, AND SELLETH HIM, [AND HE BE PREVIOUSLY FOUND IN HIS HAND, HE SHALL SURELY BE PUT TO DEATH] — Why is this statement made (how does the particular form of words used here tell us some point of law which is not contained in another text bearing upon the same subject)? Since it is said, (Deuteronomy 24:7) "If a man be found stealing any of his brethren ... [then that thief shall die]", I might say that I ... have here only

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

142 ויולך ה' את הים ברוח קדים

"וה' הולך לפנינו... בעמוד ענן... ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה": קדים — גילוי הקדמונו של עולם (קדמונו של עולם).

Exodus 14:21 שמות י"ד:כ"א

וַיֹּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיּוֹלֶךְ ה' אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עֶזָּה כָּל־הַלִּילָה וַיִּשָּׂם אֶת־הַיָּם לְחֶרֶבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמַּיִם:

And Moses stretched out his hand over the sea; and the L-RD caused the sea to go back by a strong east wind all the night, and made the sea dry land, and the waters were divided.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

143 הפך ים ליבשה

"הפך ים ליבשה, בנהר יעברו ברגלי". העולם הנסתר נעשה גלוי.

Psalms 66:6 תהילים ס"ו:ו

הִפָּךְ יָם לַיַּבֵּשָׁה בְּנָהַר יַעֲבְרוּ בְּרַגְלֵי שָׁם נִשְׁמַחְהֵבוּ:

He turned the sea into dry land; They went through the river on foot; There let us rejoice in Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

144 כי תשמע בקול

שם מוסבר "לעשות הישר" באמצעות "שתי דעות": האחדות העליונה מלמעלה למטה, שבה הכול כאין לפניו (שם הוי'), והאחדות התחתונה מלמטה למעלה, יש מאין (שם אלקים). זהו אותו צמד שהפסקה מיישמת על קריעת ים סוף.

הערת קה"ת

לקר"ת ראה כג, ד.

145 כי תשמע בקול כו' לעשות הישר

"אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך... לעשות הישר בעיני ה' אלקיך". פתיחת המאמר בלקוטי תורה לפרשת ראה, שאליה מפנה הקטע.

Deuteronomy 13:19 דברים י"ג:י"ט

כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצִוְךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ:

when thou shalt hearken to the voice of the L-RD thy G-d, to keep all His commandments which I command thee this day, to do that which is right in the eyes of the L-RD thy G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

146 אנשי יריחו היו כורכין את שמע

המשנה מונה בין מנהגיהם של אנשי יריחו את העובדה שהיו "כורכין את שמע", והחכמים לא מחו בהם; הגמרא מסבירה שלא היו מפסיקים אחרי "אחד".

Pesachim 55b:15 פסחים נ"ה ב:ט"ו

מתני' ששה דברים עשו אנשי יריחו, על שלשה מיחו בידם ועל שלשה לא מיחו בידם. ואלו הן שלא מיחו בידם: מרביבו דקלים כל היום, וכורכין את שמע, וקוצרין וגודשין לפני העומר. ואלו שמיחו בידם: מתירין גמזיות של הקדש,

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

פסחים נה, ב.

147 ע"פ — ועד"ז... ויצ"ב

ההערה מפנה לתוספות שבסוף הכרך, להערה נוספת על הקטע הזה, מן המילים "על הפסוק" ועד "אמת ויצ"ב".

הערת קה"ת

ראה להלן בהוספות להערות וצינונים.

148 אני הוי' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים

הפסוק האחרון של קריאת שמע, המזכיר את יציאת מצרים; רק אחריו, בברכת "אמת ויצ"ב", מוזכרת קריעת ים סוף.

Numbers 15:41 במדבר ט"ו:מ"א

אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לְכֶם לֵאלֹהִים: אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

I am the L-RD your G-d, who brought you out of the land of Egypt, to be your G-d: I am the L-RD your G-d

149 אחד בז"ר וארץ וד"ר

על הארכת המילה "אחד" בקריאת שמע אומרת הגמרא, שלאחר שהמליך את ה' למעלה ולמטה ובארבע רוחות השמים, אין צורך ביותר מכך; הערת קה"ת מצטטת זאת כאן.

Berakhot 13b:13-14 ברכות י"ג ב:י"ג-י"ד

תנו רבנן: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" — עַד כָּאן צְרִיכָה כְּוִונַת הַלֵּב, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמַר רַבָּא: הֵלֵכָה כְּרַבִּי מֵאִיר. תְּנִינָא סוּמְכוּס אֹמַר: כֹּל הַמְּאָרִיךְ בְּ"אֶחָד", מְאָרִיכִין לוֹ יָמָיו וְשָׁנוּתָיו. אָמַר רַב אָחָא בַר יַעֲקֹב: וּבְדִלִית. אָמַר רַב אֲשִׁי: וּבִלְכָּד שְׁלָא יַחְטוּף בְּחִית.

Our Rabbis have taught : "Hear, O Israel, the L-rd our G-d, the L-rd is one" (Deut. vi. 4) — up to here Kawwanah is required. These are the words of R. Meir. Raba said : The Halakah is in accord with R. Meir. There is a teaching : Symmachus says : Whoever prolongs the pronunciation of the word ehad "one," his days and years are prolonged for him. Rab Aha b. Jacob said : Especially the letter D. Rab ... Ashe said: Only he must not slur over the letter

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה ברכות יג, ב. שו"ע אדה"ז הלי ק"ש סס"א, ס"ו.

150 הערת קה"ת מפנה לZohar, Bereshit 7:68 למילים האלה.

Zohar, Bereshit 7:68 ספר זוהר, בראשית ז' ס"ח

פסוקה 37

151 ששת ימים תאכל מצות וכיום השביעי עצרת

הפסוק הפותח את המאמר, שאליו חזר החלק השישי.

Deuteronomy 16:8 דברים ט"ז ח'

שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצַרְתָּ לְהַאֲלִיךְ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה:

Six days thou shalt eat unleavened bread; and on the seventh day shall be a solemn assembly to the L-RD thy G-d; thou shalt do no work therein

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

152 דיום הראשון . . חסד

שער היחוד והאמונה, פרק 10, מסביר שביום הראשון מששת ימי הבריאה התגלתה מידת החסד, ובאמצעותה נברא האור באמירה "יהי אור"; כל אחד מימי הבריאה מקביל למידה אחת.

Tanya, Likkutei Amarim 7:3 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים ז'ג:

וְלָכֵן, פְּעָמִים שֶׁהָיָא נִכְלָלַת בְּשֵׁלֶשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת [כְּמוֹ שְׁכֵתוֹב בְּעֵץ חַיִּים שֶׁצֶר מִי"ט רִישׁ פָּרָק ד' בְּשֵׁם הַזֶּה], וּפְעָמִים שֶׁהָיָא נִכְלָלַת וְעוֹלָה בְּבַחֲבִינַת וּמִדְרַגַּת הַקְּדוּשָׁה, דְּהֵיִינוּ, כְּשֶׁהַטּוֹב הַמְעוֹרָב בָּהּ נִתְבָּרַר מִהָרַע וְגוֹבֵר וְעוֹלָה וְנִכְלָל בְּקְדוּשָׁה.

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה שער היחוד והאמונה פ"י (תניא פז, ב).

פסוקה 38

153 נעוץ סופן בתחלתן

"סופם נעוץ בתחילתם ותחילתם בסופם": הספירה האחרונה, מלכות, מושרשת בראשונה.

Sefer Yetzirah 1:7 ספר יצירה א'ז'

עשר ספירות בלי מה נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן כשלהבת קשורה בגחלת שאדון יחיד ואין לו שני ולפני אחד מה אתה סופר:

The decade of existence out of nothing has its end linked to its beginning and its beginning linked to its end, just as the flame is wedded to the live coal; because the L-rd is one and there is not a second one, and before one what wilt thou ?count

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yetzirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

154 מראש ומקדם נסוכה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

פיוט לכה דודי.

155 מבחינת קדמונו של עולם

בעניין "רוח קדים" כהמשכה מקדמונו של עולם, ההערה מפנה לאור התורה של הצמח צדק על בשלח, פרשת קריעת ים סוף.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת בשלח ע' תקעג.

156 ואתם תחרישון

"ה' יילחם לכם ואתם תחרישון". הדברים נאמרו על הים, והם מראים שקריעת ים סוף הייתה אתערותא דלעילא.

Exodus 14:14 שמות י"ד י"ד

Havayah יְלָחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחְרִישוּן:

'The L-RD will fight for you, and ye shall hold your peace

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יד, יד.

157 כמ"ש במ"א בענין פתחי לי

המאמר על "פתחי לי" מביא את דברי חז"ל: "פתחו לי פתח אחד של מחט, ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם". פתח קטן מלמטה מושך פתח עצום מלמעלה — וזהו הרעיון שהטקסט מבטא בעניין ששת ימי אכילת המצה.

הערת קה"ת

לקמן שה"ש לה, ג.

158 פתחי לי

"פתחי לי אחותי רעייתי". הפסוק מן המאמר שהטקסט מצטט, העוסק בכך שפתיחה מלמטה מעוררת פתיחה מלמעלה.

Song of Songs 5:2 שיר השירים ה'ב'

אֲנִי יִשְׁנָה וְלִבִּי עָר קוֹל דּוֹדִי דּוֹפֵק פִּתְחֵי־לִי אֲחֹתִי רְעִיתִי יוֹנְתִי תַמְתִּי שְׂרָאשִׁי נִמְלֵא־טֵל קְנֻצוֹתַי רְסִיסֵי לֵילָה:

I sleep, but my heart waketh; Hark! my beloved knocketh: 'Open to me, my sister, my love, my dove, my undefiled; For my head is filled with dew, My locks with the drops of the 'night

159 בביאור ע"פ אחרי ה' אלקיכם תלכו

ביאור הפסוק מתחיל שם כך: כל סדר ההשתלשלות נוצר רק ממדת המלכות שלו, המכונה "אחרי הוי'", "אחור", הארה בלבד; בהמשך מבחינים שם בין האור הסובב כל עלמין, הנבדל מהם לגמרי, ובין האור הממלא אותם.

הערת קה"ת

לקו"ת ראה כ, ד ואילך.

160 אחרי ה' אלקיכם תלכו

"אחרי ה' אלקיכם תלכו ואותו תיראו". תחילת הביאור בלקוטי תורה, ראה, שהטקסט מצטט.

Deuteronomy 13:5 דברים י"ג:ה'

אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלְכוּ וְאֹתוֹ תִירְאוּ וְאֶת־מִצְוֹתָיו תִּשְׁמְרוּ וּבְקִלּוֹ תִשְׁמְעוּ וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וְבוֹ תִדְבָּקוּ:

After the L-RD your G-d shall ye walk, and Him shall ye fear, and His commandments shall ye keep, and unto His voice shall ye hearken, and Him shall ye serve, and unto Him shall ye cleave

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

161 סדי"ה האזינו השמים

שם מוסבר שהגשם נמשך באמצעות אתערותא דלתתא, ואילו "אהיה כטל" הוא ממדרגה שאתערותא דלתתא אינה מגיעה אליה, שכן היא למעלה ממקור נשמות ישראל: המדרגה שלמעלה מסובב, שבה עוסקת הפסקה.

הערת קה"ת

לקו"ת האזינו עג, ד.

162 "האזינו השמים ואדברה". פתיחת המאמר בלקוטי תורה, האזינו, שבסופו מתבאר הפסוק "אהיה כטל".

Deuteronomy 32:1 דברים ל"ב:א'

הָאָזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאִדְבַּרְהָ וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי:

Give ear, ye heavens, and I will speak; And let the earth hear the words of my mouth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

163 אהיה כטל

"אהיה כטל לישראל". הטל, בניגוד לגשם, נמשך מבחינה שאליה אתערותא דלתתא אינה מגיעה.

Hosea 14:6 הושע י"ד:ו'

אֶהְיֶה כְּטֵל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כְּשׁוֹשַׁנָּה וְיֶהְיֶה שְׂרָשָׁיו כְּלִבְנוֹן:

I will be as the dew unto Israel; He shall blossom as the lily, And cast forth his roots as Lebanon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

164 עצרת להוי' אלקיך

"עצרת לה' אלקיך", המתבאר כאן כעצרת לשני השמות, הוי' ואלקים.

Deuteronomy 16:8 דברים ט"ז:ח'

שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצַרְתָּ לְאֱלֹהֶיךָ לֵאמֹר: תַּעֲשֶׂה מִלְאָכָה:

Six days thou shalt eat unleavened bread; and on the seventh day shall be a solemn assembly to the L-RD thy G-d; thou shalt do no work therein

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

165 כמו נד

"המים עמדו זקופים כמו נד". המים נקראו ונעצרו — ה"עצירה" שהערה מוצאת במילה "עצרת".

Exodus 15:8 שמות ט"ו:ח'

וּבְרוּחַ אֲפִיקָה נִעְרְמוּ מִיָּם נָצְבוּ כְּמוֹ־נֵד נְזִלִים קָפְאוּ תְּהִמַּת בְּלִבָּיָם:

And with the blast of Thy nostrils the waters were piled up—
The floods stood upright as a heap; The deeps were congealed in the heart of the sea

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

166 מ"כ וצ"ע

על פי ההערה, בכתב יד 2031 מופיעות אותן מילים, "מ"כ וצ"ע" (כלומר: "מצאתי כתוב, וצריך עיון"), ונוסף עליהן: "ועיין לקמן בעזרת השם".

הערת קה"ת

בבן 2031: "מ"כ וצ"ע ועמ"ש לקמן בס"ד).

167 הפסח לשון דילוג

בעניין הפסח כ"דילוג", ההערה מפנה לדיון נוסף בין מאמרי אדמו"ר הזקן ולמקורות המובאים שם.

הערת קה"ת

ראה רש"י בא יב, יא. מאמרי אדה"ז-פרשיות ס"ע תקלד ובהנסמן לשם.

168 לשון דילוג

רש"י: הקרבן נקרא פסח על שם הדילוג והפסיחה, שכן הקדוש ברוך הוא דילג על בתי ישראל.

Rashi on Exodus 12:11 רש"י על שמות י"ב:יא

מתניכם חגרים. מְזַמְּנִים לְדֶרֶךְ: בחפזון. לְשׁוֹן בְּהִלָּה וּמְהִירוּת, כְּמוֹ "וַיְהִי דָוִד נֶחֱפָז לְלֶכְתָּ" (שמואל א' כ"ג), "אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ אֶרֶם בְּחֶפְזָם" (מלכים ב' ז'): פסח הוא לה'. הֶקְרַבְנָן קְרוֹי פֶּסַח עַל שֵׁם הַדִּלּוּג וְהַפְסִיחָה, שֶׁהֶקְב"ה הָיָה מְדַלֵּג בְּתֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּינָן בְּתֵי מִצְרַיִם וְקוֹפֵץ מִמִּצְרַיִם לְמִצְרַיִם וְיִשְׂרָאֵל אֲמַצְעֵי נִמְלֵט; וְאַתֶּם עָשׂוּ כָל עֲבוּדוֹתֵינוּ לְשֵׁם שְׁמֵיךְ, דֶּרֶךְ דִּלּוּג וְקַפִּיצָה, זָכַר לְשִׁמּוֹ שְׁקָרוֹי פֶּסַח; וְגַם פֶּשֶׁק־א לְשׁוֹן פְּסִיעָה:

מתניכם חגרים — i. e. prepared for the journey (Mekhilta) — This is an expression denoting — בחפזון — hurry and haste, similar to, (I Samuel 23:26) "And David to get away"; (2 Kings 7:15) "which the (נחפו) made haste IT IS THE PASSOVER OF THE L-RD — The offering is called sion to the springing and passing over — because the Holy One, blessed be He, passed over the houses of the Israelites ... in between the

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

169 תהיה לכם

"ביום השמיני עצרת תהיה לכם". זהו הנוסח של שמיני עצרת, שהאמר עומד כעת להסביר.

Numbers 29:35 במדבר כ"ט:ל"ה

בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצַרְתָּ תְּהִיָּה לָכֶם כְּלִי־מִלְאָכָה עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

On the eighth day ye shall have a solemn assembly: ye shall do no manner of servile work

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

182

מלך שוחח בגלוי עם בתו כשהייתה קטנה, אך כשגדלה עשה לה חופה; כך, כשיישראל היה נער, ה' נראה בגלוי במצרים ועל הים, ולאחר שקיבלו את התורה דיבר אליהם מתוך המשכן.

Shir HaShirim Rabbah 3:9:1 שיר השירים רבה ג:ט:א

אפריון עשה לו, רבי עזריה בשם רבי יהודה ברבי סימון פתר קריה במשכן, אפריון, זה משכן. אמר רבי יהודה ברבי אלעאי למלך שהיתה לו בת קטנה עד שלא הגדילה ובאת לידי סימנים, היה רואה אותה בשוק ומדבר עמה בפרהסיא במבוי ובחצר, כיון שהגדילה ובאת לידי סימנים, אמר המלך אין שבחה של בתי שאהא מדבר עמה בפרהסיא, אלא עשו לה פפיליון, וכשאהיה צריה לדבר עמה אדבר עמה מתוך הפפיליון. כך כתיב ...

King Solomon made himself a palanquin of the timber of “Lebanon” (Song of Songs 3:9). “Made himself a palanquin,” Rabbi Azarya in the name of Rabbi Yehuda ben Rabbi Simon interpreted the verse regarding the Tabernacle. “Palanquin,” this is the Tabernacle. Rabbi Yehuda ben Rabbi Ilai said: [This is analogous] to a king who had a young daughter. Until she matured and signs of puberty appeared, he would see her in the street and speak with her in public, ... in an alleyway, and in a courtyard. Once she grew and

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

183 אפריון עשה לו

“אפריון עשה לו המלך שלמה.” הפסוק שעליו מבססת שיר השירים רבה את המשל על המלך ובתו הקטנה.

Song of Songs 3:9 שיר השירים ג:ט

אפריון עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון:

King Solomon made himself a palanquin Of the wood of Lebanon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

184 ובזחב ס"פ בא דמ"ג ע"א

ההערה מצטטת מאור התורה על בשלח, המביא את דברי הזוהר: “כי נער ישראל ואוהבהו” — ישראל הקטן; “שמע ישראל” — ישראל הזקן.

הערת קה"ת

“כי נער ישראל ואוהבהו ישראל זוטא, שמע ישראל סבא” — אוה"ת בשלח שם. ובאוה"ת נ"ך ע"י שפה.

185 ויקהל דרי"ז סע"א ובמק"מ שם

ההערה מצטטת מאור התורה על בשלח בעניין דברי הזוהר בויקהל ומקדש מלך שם: “שויא נקרא ישראל הקטן”.

הערת קה"ת

“שויא נקי ישראל זוטא” — אוה"ת בשלח שם.

186 ע"פ שימני כחותם

שם מוסבר “שימני כחותם על לבך” כתפילין של ראש, שרצועותיהן יורדות על הלב. הרצועות שחורות, אך שורשן בלובן הגולגולת, בחדס דעתיק, הגבוה אפילו מ"שערות ראשו; כדי שיוכלו להימשך למטה, הן צריכות להיות שחורות.

הערת קה"ת

וראה לקו"ת שה"ש מו, ד.

187 שימני כחותם

“שימני כחותם על לבך”. פתיחת הביאור בלקוטי תורה על שיר השירים, בעניין רצועות תפילין של ראש, שהטקסט מצטט.

Song of Songs 8:6 שיר השירים ח:ו

שימני כחותם על־לבך כחותם על־זרועך כִּי־עֵזָה כְּמוֹת אֶהְיֶה קֶשֶׁה כְּשֶׁאוֹל קִנְיָה רֶשְׁפִּיָּה רֶשְׁפִּי אֵשׁ שְׁלֵהֲבִתִּיהָ:

Set me as a seal upon thy heart, As a seal upon thine arm;
For love is strong as death, Jealousy is cruel as the grave;
The flashes thereof are flashes of fire, A very flame of the

L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

40 פסקה

188 ערות הארץ

יוסף אל אחיו: “באתם לראות את ערות הארץ”. מצרים נקראת בשם זה.

Genesis 42:9 בראשית מ"ב:ט

וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֻמוֹת אֲשֶׁר חָלֵם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרִגְלִים אַתֶּם לְרֹאוֹת אֶת־עֲרוֹת הָאָרֶץ בָּאתֶם:

And Joseph remembered the dreams which he dreamed of them, and said unto them: ‘Ye are spies; to see the nakedness of the land ye are come

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Kohelet Rabbah 1:8 קהלת רבה א:ח

כל הדברים יגעים לא יוכל וגו', דברי הפשלה מיגעין את האדם, קורא היום, כבש שמה. סלע בעופרת, מעוט תמיכות. מתפללות בטור מסכן, תתוכין שריון תתוכין. שור משפט בטור מסכן, תרדין בתרדל. רבי יונתן נשר שצריה אצל להדה מגדלה דצבעיה מיתאסריא, הנה תמן חד ספר, אמר, בשביל שערך באתה לכאן לרפאתו, אמר לקה שיטפו מאלל, והא סבית שיש בה סעל לרפאתו, ואני העתקתי לכאן להחיש מחיה, קם ורבע לקה על רגליו, אמר לקה ...

All matters are wearying; man cannot utter it, the eye is not “satisfied with seeing, nor the ear filled with hearing” (Ecclesiastes 1:8). “All matters are wearying; man cannot...” Matters of platitude render a person weary. Koreh hayom - assemble there; literally means “read there.” However, koreh can be used to mean assemble (see Deuteronomy 33:19) and hayom is translated in Aramaic as yemama, which is similar to taman, there. Thus, one could say koreh hayom is a type of hint or code for “assemble there.” sela ka'oferet - ... few

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

בראשית מב, ט. וראה קה"ר פ"א ד.

189 ומ"ט שערי טומאה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה זהר חדש יתרו לא, א.

190 עצרת תהיה לכם

על שמיני עצרת נאמר: “עצרת תהיה לכם” — האור המתגלה בישראל

עצמה.

Numbers 29:35 במדבר כ"ט:ל"ה

ביום השמיני עצרת תהיה לכם פלי-מלאכת עבדה לא תעשו:

On the eighth day ye shall have a solemn assembly: ye shall
do no manner of servile work

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

191 עצרת לה' אלקיך

על היום השביעי של פסח נאמר: "עצרת לה' אלקיך", ועדיין לא התגלה
"לכם".

Deuteronomy 16:8 דברים ט"ז:ח

ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת ל Havayah אלקיך לא
תעשה מלאכה:Six days thou shalt eat unleavened bread; and on the sev-
enth day shall be a solemn assembly to the L-RD thy G-d;
.thou shalt do no work therein

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

192 מה יפו פעמיך

"מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב". הפסוק שעליו נאמר המדרש בדבר שתי
העצרות.

Song of Songs 7:2 שיר השירים ז:ב

מה יפּוּ פְעָמֶיךָ בְּנַעְלִים בַּת נָדִיב חֲמוּקֵי יְרִכֶךָ כִּמּוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יָדַי
אָמֵן:How beautiful are thy steps in sandals, O prince's daughter!
The roundings of thy thighs are like the links of a chain, The
.work of the hands of a skilled workman

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

193 ראויה היתה העצרת של חג שנתהא רחוקה חמשים יום כנגד

העצרת של פסח

רבי יהושע בן לוי: עצרת של סוכות הייתה אמורה לחול חמשים יום
אחריה, כמו עצרת של פסח (שבועות), אך מכיוון שהעם עובר מהקיץ
לחורף, נקבעה מיד אחריה.

Shir HaShirim Rabbah 7:2:2 שיר השירים רבה ז:ב:ב

... כל צרכיכם בשדה ומוצאין אותה מלאה ברכות. אמר רבי יהושע בן
לוי ראויה היתה העצרת של חג שנתהא רחוקה חמשים יום כנגד העצרת
של פסח. אלא עצרת של חג על ידי שהן יוצאים מן הקיץ לחורף לית
ביומיהו דייזלון וייתון, משל למה הדבר דומה למלך שהיו לו בנות
הרבה, מהן נשואות במקום קרוב, ומהן נשואות למקום רחוק, יום אחד
באו כלם לשאל שלום המלך אביהם, אמר המלך אלו שנשואות במקום
קרוב אית בעונתה למיזל ולמייתי, ...Another matter, "how fair are your feet in sandals [bane'al-
im]," with two closings [ne'alim].; see below. Rabbi Ḥama
ben Rabbi Ḥanina said: [This is analogous] to two merchants
who entered a province. One of them spoke up and said to
his counterpart: 'If both of us open together in the province,
we will bring down prices in the province. Rather, you open
for your week and I [will open] for my week.', which com-
memorates G-d protecting Israel in the wilderness after they
... left Egypt, should have been observed right afterMidrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022
(CC-BY)

194 ההלל סודו להאיר במל' סוד אדני גימטריא הלל

הרמ"ז: סוד ההלל הוא להאיר את מלכות, סוד אדני, שערכה בגימטריה
"הלל"; אדמ"ר הזקן מצטט אותו בהסבירו מדוע ההלל השלם ממתין
לשבועות.Mikdash Melekh, RaMaZ Commentary on Zohar מקדש מלך,
פירוש הרמ"ז על ספר הזוהר... פתחי לי פתחא כחדודא וכי' סוד הדבר הנה ידוע שהנוקבא היא
נקודה קטנה מתחלתה. ואפי' בבניינה היא הקטנה שבאצילות וכ"ש
יסוד שלה הוא הנקודה היותר קטנה שבקטנות. וה"ס י' של אדני כי די
אותיותיו נחלקות בחי' ת"ת יסוד דידה ועוד איתא באוצ"ח בדרוש
תלת נקדין שכל יסוד ה"ס נקודה והנה ביסוד הוא סוד החיבור כי
היסוד הוא תו"פ ומחבר בן פו"רת גי' ש"מים ואר"ץ בסוד כי כל
בשמים וארץ דמתרגמינן דאחיד בשמיא ובארעא. אינ' ידוע סוד כי
דלתות שביסוד הנוקבא הנסתמו ונעשות סתומה כמ"ש ויסך בדלתים
ים והנה הדלת ...

Zholkva, 1864 (Public Domain)

195 בדי"ה ועתה יגדל נא

לפי ההערה, המאמר "ועתה יגדל נא כוח אדני" המצוטט כאן נמצא באור
התורה של הצמח צדק על שלח.

הערת קה"ת

אוה"ת שלח תק, ב ואילך.

196 ועתה יגדל נא כח אדי

"ועתה יגדל נא כח אדני". זהו הפסוק מן המאמר שהטקסט מצטט בהקשר
של הארת שם אדני.

Numbers 14:17 במדבר י"ד:י"ז

ועתה יגדל־נָא כַח אֲדֹנִי כְאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְאָמְרִי:

And now, I pray Thee, let the power of the L-rd be great, ac-
cording as Thou hast spoken, saying

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

197 העונה איש"ר בכל כחו

רבי יהושע בן לוי: "כל העונה אמן יהא שמיא רבא מברך בכל כוחו, קורעין
לו גזר דינו". "בכל כוחו" מזכיר את "כח אדני".

Shabbat 119b:5 שבת קי"ט ב:ה

אמר רבי יהושע בן לוי: כל העונה "אמן" יהא שמיא רבא מברך" בכל
כחו, קורעין לו גזר דינו, שנאמר: "בפרוע פרעות בישאל ביהתנדב עם
ברכו ה". מאי טעמא "בפרוע פרעות" — משום ד"ברכו ה". רבי חייא
בר אבא אמר רבי יוחנן: אפילו יש בו שמץ של עבודה זרה — מוחלין
לו. כתיב הָכָא: "בפרוע פרעות", וכתיב הָתָם: "כי פרוע הוא". אמר
ריש לקיש: כל העונה "אמן" בכל כחו פותחין לו שצרי גזר עזר, שנאמר:
"פתחו שערים ויבא גוי צדיק ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שבת קיט, ב.

198 מעלת בית ראשון על בית שני

הזוהר, בהקשר של שתי הגלויות, אומר שבית המקדש הראשון הוא סוד הה"א הראשונה, העליונה, של השם האלוהי; ה"מקדש מלך" שם קושר את בית המקדש השני לה"א התחתונה.

Zohar, Shemot 13:139-150 ספר הזוהר, שמות י"ג:קל"ט-ק"נ
Yea, "apart from thee (beka) do we make mention of thy name". The name "by thee" BeKa (=22) symbolizes the Holy Name comprising twenty-two letters, and this is the name by which the Community of Israel is always blessed, as, for instance, "to whom thou swarest by thine own self" (beka, Ex. 22, 16); "in thee (beka) shall Israel be blessed" (Gen. 48, 20); "for in thee (beka) I can run through the troops" (Ps. 18, 16). At the period when there is perfection, peace, and har-
... mony, the two names

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

199 כמבואר בזו"ב שמות ד"ט ע"ב

בנוגע להשוואת שני בתי המקדש לה"א העליונה וה"א התחתונה בזוהר, ההערה מפנה לדיון באור התורה על שיר השירים.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת שה"ש כרך א ע' קל.

200 חלל גמור ושאינו גמור

בנוגע להלל שלם ולהלל שאינו שלם, ההערה מפנה גם לדיון באור התורה על נח.

הערת קה"ת

ראה גם אוה"ת נח סו, א.

201 כלה שארי

"כלה שארי ולבבי". אחת המשמעויות של "כלה".

Psalms 73:26 תהילים ע"ג:כ"ו

כָּלָה שְׁאָרִי וְלִבִּי צוּר־לִבִּי וְחֶלְקִי אֱלֹקִים לְעוֹלָם:

My flesh and my heart faileth; But G-d is the rock of my
heart and my portion for ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

202 כלתה נפשי

"נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות הוי"ו". המשמעות השנייה של "כלה".

Psalms 84:3 תהילים פ"ד:ג'

נִכְסְפָה וְגַם־כָּלְתָה נַפְשִׁי לְחִצְרוֹת ה' לִבִּי וּבִשְׂרִי יִרְנְנוּ אֶל־יְיָ:

My soul yearneth, yea, even pineth for the courts of the
.L-RD; my heart and my flesh sing for joy unto the living G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

203 שבועות נק' עצרת בגמ' ואמרו בו

רבי אלעזר: "הכול מודים שבעצרת בעיני נמי לכם", מפני שזהו היום שבו ניתנה התורה. הגמרא שם מבחינה בין "עצרת לה' אלקיך" לבין "עצרת תהיה לכם".

Pesachim 68b:10 פסחים ס"ח ב:י'

(עב"ם סימן) אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: הַכֹּל מוֹדִים בְּעֶצְרַת דְּבָעִינוּ נָמִי לָכֶם. מַאי טַעְמָא? יוֹם שְׁנִיתָנָה בּוֹ תוֹרָה הוּא. אָמַר רַבִּי: הַכֹּל מוֹדִים בְּשִׁבְתָּ דְּבָעִינוּ נָמִי לָכֶם. מַאי טַעְמָא? "וְקִרְאתָ לְשִׁבְתָּ עוֹנֵג". אָמַר רַב יוֹסֵף: הַכֹּל מוֹדִים בְּפוּרִים דְּבָעִינוּ נָמִי לָכֶם. מַאי טַעְמָא? "יְיָ מִשְׁתָּה וְשִׁמְחָה" כְּתִיב בְּקָה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

פסחים סח, ב.

204 עיי רבות שה"ש

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ז, ד.

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Pesach Haggadah (Public Domain); A. Alexander 1787 (Public Domain); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Torat Emet 363 (Public Domain); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Sifrei Devarim, Hebrew (Public Domain); Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY); Tosefta Negaim - Machon Mamre (Public Domain); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA); Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain); Vocalized Edition - Kehot Publication Society (CC-BY-NC); On Your Way (Public Domain); The Metsudah Tanach series, Lakewood, N.J (CC-BY); Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain); Daat Shemot Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Midrash Rabbah -- TE (Public Domain); Zholkva, 1864 (Public Domain)

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם. בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309) [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/)

מיוזם חינמי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך likuteitorah.com/he/likutei-torah/tzav/7/

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק